Latin Amerikalı Kadın Hikayeciler Antolojisi

başka ateşler

Derleyen **Alberto Manguel**

A F A
kadın

Buenos Aires'te doğan Alberto Manguel halen Toronto'da yaşamaktadır. *Black Water: The Book of Fantastic Literature* adlı daha önceki antolojisi eleştirmenlerin övgüsünü kazanmıştır.

AFA Kadın: 3
AFA Yayınları: 48

Mart, 1988

Dizgi, baskı: Teknografik
Kapak: Reyo Basımevi

AFA Yayıncılık A.Ş., Çatalçeşme Sok. 46/4 Cağaloğlu - İST.
Tel: 526 39 80

Alberto Manguel
(Derleyen)

BAŞKA ATEŞLER

Latin Amerikalı
Kadın Hikayecileri Antolojisi

Çeviren:
Tomris Uyar

AFA
YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

Ellin Sloniz'e;
bana okumayı öğrettiği için
ve
Louise Dennys'e;
bana yazmayı öğrettiği için

ÖNSÖZ

Alberto Manguel'i bu seçkeden ötürü kutlamak isterim; öyküler, büyük bir duyarlılıkla, engin bir kavrayışla seçilmiş. Latin Amerika'da (ya da herhangi bir Üçüncü Dünya ülkesinde) kadın olarak doğmak, ömür boyu köleliğe mahkum olmak, en iyi olasılıkla, ikinci-sınıf yurttaş olmak demektir. Toplumun bize biçtiği bu yazgının üstesinden gelebilmek için yılmak bilmeyen bir direnç, şaşmaz bir sağduyu, biraz da şansın yardımı gerekir. Bu yazarlar, o yolu seçmişler. Onları okumak bir şenlikti benim için.

Bu seçkedeki öykülerde, Latin Amerikalı bir kadın olarak duygularımın ve düşüncelerimin yansılarını buldum. Değişik Latin Amerika ülkelerinin kadın yazarları, hepimizin korkularını, umutlarını, ortak geleneksel törenlerimizi, gizlerimizi ve başkaldırılarımızı, aşkımızı ve burukluğumuzu dile getiriyorlar. Yaşamaya mahkum oldukları bu «maşo» dünyada cinselliğin, erkin, yükselme hırsının, adaletsizliğin örtülü kalmış anlamını yorumlamaya çalışan kadın-sesleri. Bu seçke, Latin Amerikalı kadınların, dünyaya özel bir gözle baktıklarını ve görüşlerini kendilerine özgü, kişisel, uysal, öfkeli, fantastik, alaycı, şiirsel bir dille dışa vurabildiklerini kanıtlıyor. Yaşadıkları her tür zorbalığı açıkça anlatarak, doğumlarından başlayarak uymaya zorlandıkları temel kuralı çiğniyorlar: Suskunluk kuralını. Susmayı kabul etmiyorlar; boyun eğmiyorlar; teslim olmuyorlar; ses yükseltmekten kaçınmıyorlar. Bu öyküler gözyaşlarıyla, kanla ve öpücüklerle yazılmış.

ISABEL ALLENDE

GİRİŞ

Latin Amerika, düşlemsel bir yerdir. İlk Avrupalıların Hindistan'a vardıklarını sanıp kıyılarına adım attıkları günlerden bu yana, yabancı gazetelerin, kolej kurslarının, politikacıların, seçkelerin, Amerika kıtasındaki yirmiyedi ülkenin (Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri dışında) herhangi birinden gelen herhangi bir şeyi rasgele «Latin Amerika kökenli» alışkanlığıyla damgaladıkları günümüze baktığımızda, Latin Amerika'nın *gaucho*'lar, ve *mariachi*'lerle dolup taşan Aztek tapınakları, Karakas gökdelenleri, tropikal ormanlar ve Patagonya düzlükleriyle uçsuz bucaksız bir masal ülkesine dönüştüğünü görürüz. Yabancıların düşlemine göre, her şeyi eşitleyen, her şeyi kapsayan bir örtü vardır bu engin topraklar üstünde, bu yüzden de kültüre ağırlık veren yabancı gezginler, sözgelimi Paraguay ve Bolivya, Arjantin ve Peru kadar birbirinden farklı ülkeleri birleştiren ortak özellikleri saptamakta epey zorlanırlar. Bu anlamda alındığında, *Başka Ateşler* başlığı yanıltıcı olabilir tabii. Bu seçkede yer alan öykülerin — salt Latin Amerika ülkelerinde yaşayan kadın yazarlarca kaleme alındıklarından ötürü — ortak bir biçem, tek bir dünya görüşü, benzer bir tarihsel geçmiş, hatta aynı dilde buluştukları sanılabilir. Oysa gerek gerçeklere, gerek seçkeyi yapanın amacına bundan daha ters düşen bir anlayış olamaz.

Bu basmakalıp yaklaşımda ufak tefek değişiklikler oldu olmasına: Yıllar yılı, bütün Latin Amerika ülkelerinin Carmen Miranda filmlerinin setine benzediğini sananlar, şimdi de aynı ülkelerin ya Gabriel Garcia Marquez'in Macondo'suna ya da savaş acıları çeken El Salvador'a benzediğini sanmaktalar. Oysa benimsenen basmakalıp model hangisi olursa olsun, bir yarar sağlayacağı söylenemez. Kolombiya ya da El Salvador söz-

konusu olduğunda bile imgeler yetersizdir çünkü, o bir yana, bu model, aslında varolmayan bir şeyi betimlemede kullanılmaktadır. Latin Amerika diye bir yer yoktur, Latin Amerika yazını diye bir yazın da. Arjantin yazını vardır, Venezuela yazını, Brezilya yazını; Şili'nin de bir yazını vardır, Peru'nun da, Kolombiya'nın da, Uruguay'ın da. Bu yazınlardan her biri kendi başına yeşermiştir, yazgıları da birbirinden çok farklıdır. Şilili İsabel Allende ile Meksikalı Juan Rulfo arasında, Alman yazar Günther Grass ile İtalyan yazar Elsa Morante arasında bulunabilecek ortak noktalardan çok daha azını bulabilirsiniz. «Latin Amerika» çoğu okurun (beni de katın) tembellikten ötürü kullandığı bir yaftadır.

Latin Amerika yazınlarının çoğunun iki tür yazınsal gerçekliği yeğledikleri döğru: Tılsımlı gerçekçilikle siyasal gerçekçilik. Yeni Dünya'ya kendi şövalye-romanlarından edinilmiş imgelerle bakan 16. yüzyıl fatihlerinin yazılarında da görülen tılsımlı gerçekçilik, arasıra siyasal gerçekçiliğe, toplumsal olayların «barok», yine de gerçeklere sıkı sıkıya bağlı günlemlerine ayrı bir renk katar. Yine de bu iki eğilim, her ülkeye ve her ülke yazarının bireysel yapıtına göre değişik evrelerden geçmiştir, başarı düzeyleri de çok farklıdır.

Avrupalı ve Kuzey Amerikalı okurların, Latin Amerika yazınlarına duyduğu ilgi 1960'larda yoğunlaştı. Önce Fransa — Gallimard'a o sıralar *La Croix du Sud* (*Güney Hac'ı*) başlıklı bir Latin Amerika dizisi hazırlayan Roger Caillois'nın desteğiyle — sonra Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve İtalya, dünyanın bu «uzak» bölgesindeki bir avuç yazarın yapıtlarına gerçek bir ilgi duymaya başladılar: Borges, Garcia Marquez, Vargos Llosa gibi yazarlara. Bazı kitaplar da — *Labirentler, Yüz Yıllık Yalnızlık, Yeşil Ev* — Klasik Dünya Yazını denilen yalnız üyelerine açık o kulübe girmeyi başardılar. Ne var ki ilgi, amacından şaştı. Bu birkaç yazar dışında pek bir şey okunmasa da «Latin

Amerika yazını tiryakiliği», budalalık sınırına varan bir moda haline geldi: Carlos Fuentes, *Playboy*'un sayfalarını onurlandıradursun, Manuel Puig, *Uomo Vogue* sayfalarından gülümsedi bize.

Bu arada, birçok birinci-sınıf yazar yabancı dillere çevrildi, ama okur bulamadılar: *Kaçış Planı* ve *Güneşte Uyuya Kalmak* gibi çağdaş fantastik yazının başyapıtlarını veren Adolfo Bioy Casares (üstelik romanlar, Suzanne Jill Levine'ın kusursuz çevirileriyle yayınlanmıştı); Ernesto Sabato'nun anıtsal romanı *Kahramanlara ve Gömütlere Dair;* Severo Sarduy, Lezama Lima, Augusto Roa Bastos... Liste bitecek gibi değil.

Göze çarpan bir diğer gerçek de yabancı dillere çevrilen yazarlar arasında kadınların pek bulunmamasıydı. Tektük Brezilyalı kadın yazar —Lygia Fagundes Telles, Clarice Lispector— Beatriz Guido'nun ya da Elena Garro'nun romanları, Luisa Valenzuela' dan birkaç örnek ve daha yenilerde Isabel Allende'nin unutulmaz romanı *Ruhların Evi* yayınevlerinin listelerine girdiler. İyi ama ötekiler neredeydi? Bugün İspanyolcada en iyi on yazardan biri sayılan Silvina Ocampo neredeydi? Aljandra Pizarnik neredeydi? Amparo Davila, Armonia Somers ve Elena Poniatowska'yı İngilizcede yayınlayan neden çıkmıyordu? İspanyolcanın en çok satan romancılarından Marta Lynch, neden çevrilmemişti?

Bu seçkenin, bu soruları yanıtladığı söylenemez, tek amaç, ne gibi zenginliklerin gözden kaçırıldığını örneklemektir. Yazarların hepsi kadın, nedeni, seçkeyi hazırlayanın, Latin Amerika yazınlarında çevrilmeden kalmış en yetkin yapıtlardan birçoğunun kadınlarca yazılmış olduğunu şaşkınlıkla fark etmesi, bu konuda düşünmesi.

Seçkeden de anlaşılabileceği gibi bu yazarlar ortak, kaynaşmış bir dil kullanmıyorlar. İlgi alanları, biçemleri, bakış açıları öylesine farklı ki aynı seçkede biraraya gelmeleri ancak yetkinliklerinin bugüne kadar Av-

rupa'da ve Amerika'da görmezlikten gelinmesiyle açıklanabilir.

Latin Amerika yazınları dendiğinde akla hemen erkek yazarların gelmesi, oysa bu yazınların aralarında üç yüzyıl ve bütün bir kıta yatmasına karşın iki yazara ,iki kadın yazara çok şey borçlu olmaları, bu ilgisizliğe bir de haksızlık boyutu katıyor. İki yazar da kendilerine özgü bir biçimde, kadın hakları uğruna seslerini yükseltmişlerdi.

Mayalarla Azteklerin yarattığı görkemli eski Kolombiya yazınını bir kenara bırakırsak, ilk seçkin Latin Amerikalı yazarın Meksikalı bir rahibe olduğunu görürüz: Juana Inés de la Cruz. Manastıra girmeden önceki adı, Juana Inés de Asbaje y Ramirez'di. 1648'de Mexico City'de doğmuştu. Ondört yaşına bastığında, bilgeliğiyle öyle bir ün salmıştı ki, Genel Valinin ünlüleri ve kaçıkları çevresine toplamaya bayılan karısı, genç kızı sarayında oturmaya çağırdı. Umutsuz bir aşk serüveni (romantik tarihçilerin dediklerine göre) ya da çalışmalarını dinginlikte sürdürme isteği sonucu bir Karmel manastırına kapandı, dokuz ay sonra da ayrıldı oradan. 1699'da Hieronimit mezhebine girdi, ince lirik şiirler, satirik şiirler, Calderon de la Barca tarzında oyunlar yazmaya başladı. Üstleri, «bir rahibeye ve bir kadına yaraşmadığı» gerekçesiyle bu çabasından vazgeçmesini buyurdular. Bu buyruğa karşılık olarak yazdığı *Rahibe Filotea de la Cruz'a Yanıt* adlı yapıtında, zarif, iğneleyici bir dille, kadınların öğrenim görme haklarını savunuyor. Erkeklerin egemen olduğu bir toplumla, Engizisyonun egemen olduğu bir kiliseyi yerden yere vururken, «dinsel metinler yazmıyorsam,» diyordu «nedeni, sanatsal uyumun, yüce makamın erimi dışında kalması.»

Yaşamının sonuna doğru, kilisenin ve sivil toplumun baskıları katlanılamayacak kadar artınca, Rahibe Juana Inés de la Cruz, 4.000 kitaplık kitaplığıyla, («şaşılası bir rahatlıkla» çaldığı) sazlarını, bilimsel ge-

reçlerini sattı, kendini duaya, hayır işlerine adadı. 1965'te Mexico City'yi kasıp kavuran veba salgınında öldü.

En önemli şiiri (tam adıyla) «Kendi Aşıladıkları Nitelikler Yüzünden Kadınlara Saldırırken Erkeklerin Gösterdikleri Övgü ve Yergi Tutarsızlığına Karşı»ydı. İlk üç dörtlüğü bugün de dillerde dolaşır.

Siz sersem erkekler nasıl yok yere
kadınlara açıkça dil uzatırsınız,
işinize gelmez sizin olabileceğiniz
suçladığınız tavrın kökeninde;

Böyle canla başla çalışırsanız
övgü düzmeye ezilmişliklerine,
nasıl erdemlerini korurlar gönlünüzce
siz onlara nasıl yine günahkar dersiniz?

Azıcık yumuşamasın dirençleri
onca üstelemenizden sonra,
doğru, çok çalıştım, dersiniz, ama
başarımın nedeni, yine onların hafifliğiydi.

Üç yüz yıl sonra, Arjantin'de bir başka kadın, erkeklere aynı suçlamaları daha geniş bir toplumsal ve siyasal boyutla yöneltiyordu. Zengin, aristokrat bir ailenin kızı kimliğiyle Victoria Ocampo, toplumsal ayrıcalıklarını kullanarak Arjantin'in kapılarını dünyaya açtı. Arjantin okurlarına çağdaş dünya yazınını tanıtan dergisi *Sur* aracılığıyla yaptı bunu. Kendisi de Arjantin kültürünün bir simgesi oldu. Virginia Woolf, Aldous Huxley, Waldo Frank, André Malraux, Graham Greene, Igor Stravinsky, Rabindranath Tagore, onun Arjantinlilere tanıttığı yazarlardan yalnızca birkaçıydı. William Faulkner, Virginia Woolf, Yukio Mişima, Thomas Merton gibi yazarların kitaplarını İspanyolcada ilk yayınlayan oydu. O sıralar daha yazarlığının doruğuna ulaşmamış Borges için bir kampanya açarak onun Ulusal

Kitaplık Yöneticiliğine atanmasını sağladı; Peron hükümeti, Borges'i cezalandırmak amacıyla belediye marketlerinden birinde piliçleri denetlemekle görevlendirmişti yazarı.

1936'da Victoria Ocampo, Kadınlar Birliğini kurdu. Doris Meyer, nefis yaşamöyküsünde, onun aynı yıl yaptığı bir konuşmayı alıntılar:

Yakın zamana kadar kadınlar hakkında büyük ölçüde erkek tanıkları dinledik, bir mahkemenin şaibeli bularak izin vermeyeceği tanıkları, ifadeleri taraflı erkek tanıkları. Kadın ise uzun süre sesini duyuramadı. Oysa, yalnızca kendi temsil ettiği bu keşfedilmemiş kıtanın gizlerini aramak değil, aynı şekilde şaibeli bir tanık kimliğiyle erkekler hakkında konuşmak da kadına düşmektedir. Bunu başarabilirse, dünya yazını umulmadık ölçüde zenginleşecektir (başaracağından hiç kuşkum yok).

Kendi deneyimlerimden, günümüz kadınının, özellikle Güney Amerikalı kadının bu zafere ulaşmada ne kadar hazırlıksız olduğunu bilmiyor değilim. Gerekli eğitimden de, özgürlükten de, yerleşik bir gelenekten de yoksun o. Acaba bu üç koşul olmadan, yalnızca dehayla bir şeyler yapılabilir mi; değerli bir şey çıkar mı ortaya? Bir sanat yapıtının mucizesi ancak ve ancak yıllar yılı süren suskun bir hazırlıkla gerçekleşebilir.

Ben, bizim kuşağın, bizden sonrakilerin, hatta yeni doğacak kuşağın, böyle bir mucizeyi gerçekleştirmekten çok onu karşılamaya hazırlanmak, gelişini haber vermek yazgısıyla doğduğuna inanıyorum. Bu çabayı alçakgönüllülükle, önemine ve yaratıcı gücüne duyduğumuz derin bağlılıkla yürütebileceğimize inanıyorum.

1936'da yayınlanan bir başka denemesinde, sö-

zü şöyle bağlıyor Victoria Ocampö: «İnanılır gibi değil, şaka falan da etmiyorum şu anda, milyonlarca insan, kadınların şu andaki sınırlı istemlerinin anlamını kavramış değil: Kadınlar dünyayı bir erkeğin bir kadını sömürebileceği bir koloni olarak değil, 'içinde yaşadığı anayurt' olarak görmesini istiyorlar, hepsi bu.»

Roger Caillois, Borges'i keşfettiğinde, o coşku içinde, «Atlantik'in öbür kıyısında yanan bir ateş»ten söz etmişti, tıpkı İspanyol kaşiflerin Patagonya kıyılarında gördükleri, sonraları Tierra del Fuego (Ateş Ülkesi) diye anılacak yörede gördükleri ateşler gibi. Aljandra Pizarnik, Caillois'nın bu saptamasını bir şiirle yanıtladı:

Biz de dayanıklı ateşler yaktık
Ama benimki
Seninki kadar yüksek ve değişkenken
Ellerinin siperinde kalıyor.
Yansıları yakıcı.
(Karanlık yansıları onlar
Başka tüketen ateşlerin.)

Bu seçke, işte o «başka ateşler»in birkaçından örnek vermek amacıyla yapıldı, ama bütün seçmeler görecedir, bütün seçimlerse gizemli. İnsanı seçke yapmaya iten nedenler, sonradan anlaşılır, kaçık tanrılar bize neyi sevip neyi sevmeyeceğimizi öğrettikten sonra. Yani, bir seçke, sözümona işlediğini ileri sürdüğü izlekten çok, seçkeyi yapanın sesini, beğenisini, anılarını yansıtır. Kişisel bir sevginin paylaşılması, bu seçkenin yapılmasını haklı çıkaracak tek neden.

Alberto Manguel
Toronto 1985

ALBALUCIA ANGEL

Kolombiya yazını, adı yalnızca bu ülkeyle değil, bütün Latin Amerika ülkeleriyle özdeşleştirilen Gabriel Garcia Marquez yüzünden gereken ilgiyi görmedi. Oysa Albalucia Angel'in yapıtlarıyla Marquez'inkiler arasında hiçbir ortaklaşalık bulamayız. Başını alıp giden destanlar yazmaz Angel; kişilerin yaşadığı anlardan birer şipşak, birkaç aydınlanış verir, birkaç sahne çizer, yaşamöyküleri yerine. Ünlü romanı (İki Kere Alis) *düşsel dokusu, kendine özgü diliyle Lewis Carroll'u anımsatır.*

Guerillero

Birazdan görürsün. Felicidad Mosquera, hançerleriyle geldiklerinde gözünü korkutmaya, hangi cehennemin dibinde o, diye sorduklarında bal gibi itiraf edeceksin. Soracaklar. Onu ele vermeye zorlayacaklar seni, yoksa, konuşmazsan, ihtiyarları alıp götürürler, iki gün önce arkadaşın Cleta'ya neler yapmışlardı, unuttun mu, ya da ellerini yakalayıp ateşe sokacaklar Calixta Penalosa'ya yaptıkları gibi, ya da karnını deşecekler işleri bittiğinde - hepsi teker teker üstünden geçtikten sonra. Bu işler böyle Felicidad. Böyle. Onunla birlikte gitmeliydin, o zaman başına bunlar gelmezdi. Odanda dört dönmezdin böyle, ağlaya-sızlaya sivri uçlu bir silah aramazdın deliler gibi, üç-beş eşyanı kapıya dayamazdın. O gece, Sebastian Martinez'in köpekleri şeytanın kokusunu almışçasına havlamaya başladıklarında, onu birdenbire karşında gördüğünde, yerine çakılmış gibiydi, pantolonu paramparça, beyaz gömleği kana bulanmış, o sırada konuşsaydın ya, aklına ne gelir-

se söyleseydin, sana fısıltıyla iyi geceler dileyip geldiği deliğe dönmesini sağlayacak bir laf uydursaydın ya, ama olmadı, yapamadın yazık ki. Kara talihin, Felicidad. Tek söz etmeden içeri aldın onu, altına bir iskemle sürdün, taş gibi çöktü, o sırada kafatasındaki öbür yarayı gördün; tek dediği, *yorgunum*'du; sonra da döşemeye yığıldı kaldı, at gibi. Neydi kanına giren Felicidad Mosquera? Hangi kötü yıldız bağladı gözünü, hangi kötü rüzgar esti yüreğinde de o ateşi yalazladı, kör etti seni? Çünkü kördün düpedüz, kördün o anda. Onun yüzüne bakıp da ne kadar yakışıklı olduğunu gördüğünde geçirdiğin ürpertiler. Kara bıyıklarını sevişin. Su kaynatmaya, ot lapası hazırlamaya koşarkenki telaş, sana yaraşmıyordu bir biçimde. Ötedenberi serinkanlısındır sen. Tetikte. Uyanık. Bu tür tuzaklara düşmezsin gözü kapalı. Ne oldu sana, söylesene. Ne oldu ki, biraz toparlandığında, geceleri yürüyüşe çıktığında, odun kesmeye gittiğinde, tulumbadan su çekeyim mi dediğinde sana, ona sağol, yine görüşürüz, güle güle diyeceğine, yok canım dedin, ne zahmeti, birkaç gün daha kalsana. Ne olup bitiyordu, Allah kahretsin. Akıl erdiremiyorum. Seni tanımıyorum artık Felicidad Mosquera. Bu kadar çabuk değişeceğine, bir günde akken kara olacağına asla inanmazdım, ama oldu işte. O, kara gözleriyle gözlerine baktığında içini kaplayan ürperti, tuz istediğinde, sen tuzu onun avucuna dökerken tenine belli belirsiz değişi parmaklarıyla, o an küçük bir kız gibi kekeleyişin, bunlar altüst etti seni, akım değişti, tellerin birbirine dolandı, peki nasıl fark etmedin bunu Tanrı aşkına. Birinin avucuna tuz dökmek yasaktır, uğursuzluk getirir. Kötülük habercisidir. Ya o gün, biraz hava almak için tek başına dışarı çıkacağı sırada birdenbire kızarışın, yüzünün kıpkırmızı kesilişi, birlikte yürüyüşe çıkalım dediğinde, köprüyü geçerken kolunu senin beline dolayışı, çok sallanıyor diye bir özür bulmuştu, ama sen onun teninde kızışan sıcaklığın kendi içine geçtiğini, yaktığını, acıttığını, bir çığlığı

uyandırdığını duyuyordun. Derinden, derin bir inilti. Geliyorlar, Felicidad Mosquera. Hepsini biliyoruz diye haykırarak gelecekler. Evde buldukları her şeyi tekmeleyerek, Prospero Montaya'nın karısına yaptıkları gibi, hani kuyuya sallandırmışlardı kadını, karnı deşilmişti, bebeği rahmindeydi. En ufak kıpırdanışa izin yok. Böyle geldiklerinde, seni öldürmeye hazırdır hepsi. İz bırakmamaya. Biliyoruz diyecekler, ki çözül. Ama aslında Tanrı ile sensin tek tanıklar. Tarlada, ırmak yatağında, kokulu çarşaflar arasındaki buluşmanın tek tanıkları; o keyfi yalnızca sen tatmışsan, onun içine girişini, yumuşaklığını arayışını, seni ırmaklara, alacakaranlığa, denize değiştirişini bildiğine kim andiçebilir; oyluklarının iniş çıkışını, için için yanışını, ellerinin arayışını; kasığını yoklayarak yaşama usulca bir yol buluşunu kim bilebilir senden başka. Kim duydu ki onun iniltilerini. Arayan ellerini. Sen ıslak zarların suskunluğuna gömülürken onun yaşadığı uzun, geciktirilmiş boşalmayı, nabzın ansızın hızlanışı, kaslardan geçen hızlı bir titreme, o anda bütün bedene kıpırtılarla yayılıp gevşeyen hızlı bir titreme, yukarı doğru patlayan içsel bir çığlık, bir çağlayan gibi. Peki bunun doğru olduğunun tek tanığı Tanrı ile sensen Felicidad Mosquera, kim yargılayabilir seni? Hiçbiri göze alamaz. İç organlarına girebilir, hançerleriyle yarabilirler seni, duyularını köreltebilir, yüreğini parçalayabilirler, hiçbir şey bulamayacaklardır. Bir fısıltı bile. Öyle durma. At korkunu üstünden. Lanet okuma artık; nasılsa o uzaklarda ve önemli olan onun yaşaması, kavgayı sürdürmesi. Tek söz söylemeyeceksin. Kulübeni ateşe verseler de, ırzına geçseler de, şişe soksalar da içine, çıldırman için ötekilere yaptıkları her şeyi yapsalar da; toparlan Felicidad Mosquera, ağlayıp zırlama artık. Kapıyı kendin aç. Eşikte dimdik dur. Gözlerinin içine bak.

RACHEL DE QUEIROS

Ondokuz-yirmisekiz yaşları arasında yazdığı dört romanla Brezilya'nın en iyi yazarları arasına girdi. Sonraları eleştiriye ve çeviriye ağırlık verdi. Brandao, Aşkıyla Denizin Arasında *adlı romanın ortak yazımına katıldı (Öteki seçkin Brezilyalı romancılar, Jorge Amado, Lins de Rêgo ve Graciliano Ramos'tu).*

Brezilya yazınında kadınlara verilen ezilmiş kişi rolüne karşı çıktı. Yüzyılın başında yazılmış romanların melodramatik örgülerini yeniden ele aldı - toplumun kurallarını çiğneyen ve günahlarını ödeyen çaresiz kadın kahramanların yazgılarını tersine çevirmeyi denedi. Zeki, güçlü kadın tipleri çizdi. Quieroz'a göre suçlanması gereken, toplum yasalarıydı, kadınlar değil.

1931'de girdiği Komünist Parti'den 1933'te atıldı.

Metonimi ya da Kocanın intikamı

Metonimi. Bu sözcüğü 1930'da duymuştum, bir daha da unutmadım. İlk romanım yeni yayınlanmıştı. Bir eleştirmen, romanımın başkişisi geceye «göğsü iliklenmemiş» çıktığı için fena haşlıyordu beni.

«Amma saçmalık ha!» diyordu yazısında, sağduyusu tartışılmaz bu seçkin bey. «Neden demek istediğini açıkça söylemiyor yazarımız? Apaçık ortada, iliklenmemiş olan, adamın gömleği, göğsü değil.»

Bu azarı, ses çıkarmadan, hatta biraz utanarak sineye çekmiştim. O arada, dalının ünlülerinden Latin-

ce profesörüm Dr Matos Peixoto imdadıma yetişti. Bir yanlışlık yoktu yazımda, *metonimi* diye adlandırılan yaygın bir istiare türü kullanmıştım; bu sanatta bir sözcüğü, onunla bağlantılı bir başka sözcük yerine kullanabiliyordunuz - sözgelimi, sözgelimi sonuç yerine nedeni imleyen ya da içerilen amaçlandığında, içereni çağrıştıran bir sözcüğü. Beylik örnek, «ışıldayan kadeh» miş dediğine göre; çünkü aslında ışıldayan, kadeh değil, şarapmış.

Profesörle birlikte yazdığımız mektup, aynı gazetede yayınlandı. Eleştirmen de ağzının payını aldı. Umarım ders de almıştır. Ben aldım kendi adıma. O gün bu gündür, metonimi'yi sıkça kullanıyorum - başka bir klasik söz sanatıyla alışverişim yok.

Ayrıca, biraz kafa yorduktan sonra, metonimi'nin yalnızca edebiyata ilişkin olmadığı sonucuna vardım. Bence pratikte ya da uygulamada da var metonimi. Kendi deneyimimden yola çıkarak basit bir örnek vereyim. Bir hanım tanıdık, yıllardır kaldığı pansiyondan ansızın taşındı ve pansiyoncu hanıma düşman kesildi. Nedenini sordum. İkimiz de pansiyon sahibinin sevimli bir insan olduğunu biliyorduk; gerektiğinde, arkadaşımın iğnelerini yapmıştı, ona sıcak su torbasını ödünç vermişti, kalbi sıkıştığında başında beklemişti.

Şöyle dedi arkadaşım:

«Koridordaki telefon yüzünden nefret ediyorum ondan. Ne zaman açsam, konuşanların yarısı ya işletiyor ya tatsız şakalar yapıyor.»

«Ama bu tatsız şakalar, pansiyoncu hanımın başının altından çıkmıyor ki. Sorumluluk onun değil.»

«Tabii değil. Ama telefon kimin telefonu?»

Uygulamalı *metonimi*'nin bir başka örneği de var, işin içinde cinayet olduğundan, daha iç karartıcı bir örnek. Olay, iç bölgelerdeki bir kentte geçti, tarafları tanıyan

çıkar da konu yine alevlenir diye kentin adını vermeyeceğim. Suçu anlatacağım, katil gizli kalacak.

Evet efendim, sözkonusu kentte bir adam yaşıyordu. Pek ihtiyar sayılmazdı ama tükenmişti, ki ihtiyarlıktan da beterdir tükenmişlik. Gençliğinde beriberiye yakalanmıştı. Bacakları güçsüzdü, zar-zor soluk alıyordu, teni sarımtıraktı, gözleri kızarıktı. Ama oldukça zengindi; oturduğu ev, kendisinindi, bitişikteki yapı da; orada bir bakkal dükkanı açmıştı. O yüzden de dış görünüşü çok itici olduğu halde kendine bir eş bulabildi. Haksızlık etmeyelim, güzel bir kadınla evlenerek yazgıyı zorlamadı. Tersine, erkek giysileri üreten bir fabrikada çalışan yoksul, sıska bir kızcağızla evlendi. Yüzüne bakan, kızı veremli sanabilirdi. Dostumuz böylelikle aradığı güveni bulmuş oldu. İyi beslenmenin, sağlıklı bir yaşamın bir kadının dış görünüşünü nasıl etkileyeceğini öngörememişti. Kız, günün sekiz saatini dikiş makinesinin başında geçirmiyordu artık. Evinin hanımıydı. İştahla yiyordu: nefis etler, hıyar salataları, domuz yağında pişmiş fasulya ve manyok ezmesi, çeşit çeşit tatlılar, kocasının müşteriler için getirttiği kasa kasa portakal. Sonuç, inanılır gibi değildi. Gövdesi yavaş yavaş dolgunlaşıyordu, özellikle en uygun yerleri. Boyu bile uzamıştı sanki. Hele yüzü - nasıl da değişmişti! Belirtmeyi unutmuş olabilirim, yüz çizgileri baştanberi güzeldi. Ama artık, para aracılığıyla, doğal üstünlüklerini geliştirebiliyordu; boyanmaya, saçına biçim vermeye, iyi giyinmeye başladı.

O, güzelliği, çekiciliğiyle, hastalıklı, vaktinden önce ihtiyarlamış kocasını bir yük, katlanılmaz bir sıkıntı olarak görüyordu. Her akşam, dükkan kapanır kapanmaz, sofrada sütünü içiyordu kocası (eti, midesi kaldırmıyordu), gazetesini alıp yatma zamanına kadar şezlongunda dinleniyordu. Ne sinema çekiyordu ilgisini, ne futbol, ne radyo. Sevişmeye de pek düşkün değildi. Ilık, tatsız-tuzsuz bir birliktelikti yaşadıkları, o kadar.

Tam o sırada Yazgı, el attı duruma: Bir çavuş çıkardı ortaya.

Tamam, kocasının parasıyla güzelleşmiş genç bir kadının albenisini aynı kocaya karşı bir silah olarak kullanması haksızlıktı. Haksızlık; ama bu dünya, haksızlık üstüne dönmüyor mu? Çavuş — Kara Kuvvetlerinden mi, Hava Kuvvetlerinden mi yoksa Deniz Kuvvetlerinden miydi, açıklamayacağım, tarafların kimliklerini gizli tutmakta kararlıyım — evet çavuş, sırım gibiydi, gençti, sokulgandı, buyurgan bir erkek sesiyle konuşuyor, sekerek yürüyordu. Boynuna kadar ilikli üniformasıyla görkemli bir savaşçı izlenimi veriyordu.

Günün birinde, tezgaha evin hanımı bakarken (kocası, öğle yemeğini yiyordu o sırada) dükkana girmiş çavuş. Ne olup bittiğini, ne olup bitmediğini tamtamına söylemek güç. Anlaşılan, çavuş, bir paket sigara istemiş. Sonra da küçük bir vermut. En sonunda da tezgahın yanıbaşında duran radyodaki spor programını dinlemek için izin almış. Belki de orada biraz daha kalmak özrüydü bu. Her neyse, kız peki demiş. Bir çavuşun hatırı kolay kolay kırılamaz, hele böyle bir çavuşun. Galiba, o gün başka bir şey istememiş çavuş. Bilemediniz, kızla anlamlı bakışlar atmışlardır birbirlerine, dedikodu düşkünü, uyanık müşterilerin duyamayacağı kadar alçak sesle birkaç tatlı söz mırıldanmışlardır.

Üç kez daha koca yemeğini yerken karısıyla çavuş gevezelik etmişler. Bu arada flört ilerlemiş. Derken koca üşütünce ilişki flört sınırını aşmış. Nerede, nasıl buluştuklarını keşfedebilen çıkmadı. Önemli olan, birbirlerine aşık olmaları, Triston ile Isolde ya da Paolo ile Francesca gibi yasak bir aşk yaşamaları.

Sonra da Yazgı, yasa-dışı aşkı dışlayan, bu tür bir aşkı yaşayanları genellikle cezalandıran yazgı, çavuşu başka bir bölgeye atamış.

Ayrılık acısını, ancak aşıklar bilir, derler. Kızcağız o kadar gözyaşı döktü ki gözleri kan çanağına döndü. İştahı kesildi. Allığının altından bir zamanki ince hastalık belirtileri yine seçiliyordu. Bu belirtiler, kocasının ikirciklenmesine yol açtı, oysa ne gariptir, aşk ilişkisi doruğundayken, ortalık gül bahçesiyken, hiç kuşku düşmemişti içine.

Yakından izlemeye başladı karısını. Suskunluk anlarında, gözünü onun üstünden ayırmadı. İç çekişlerine, uykusunda sayıkladıklarına kulak kabarttı. Köşeyi bucağı karıştırırken, bir kartpostalla bir kitap keşfetti, ikisinde de aynı el yazısıyla aynı erkeğin adı vardı. Çavuşun hangi alaydan olduğunu öğrendi, karısının inlemelerinin, iç çekişlerinin, dalıp gitmelerinin nedeninin yalnızca bir erkek değil aynı zamanda bir asker olduğunu kavradı. En sonunda da müthiş bir keşifte bulundu: Gerçekten aldatılmıştı. Uçak pullarıyla uzak bir bölgenin posta damgasını, ayrıca çavuşun imzasını taşıyan aşk mektuplarını da bulmuştu ya. En ufak kuşkusu kalmamıştı artık, evet.

Beş ay süreyle, kıskançlığın o zehirli hançerini, sıska, hastalıklı bedeninde taşıdı durdu zavallı. Bir kuş yuvası bulup yakınına gizlenen, yumurta sayısının her geçen gün artışını gözleyen bir çocuk gibi, karısının değerli şeylerini sakladığı tahta kasaya bir anahtar uydurarak gizli mektupların çoğalışını gözledi. Karısına balayı sırasında armağan etmişti bu kasayı, «sırlarını burada saklarsın,» diyerek. Nankör kız da sözünü dinlemişti, işte.

Her gün, o kaçınılmaz öğle yemeği saatinde, tezgahta kocasının yerine geçiyordu. Gelgelelim, kocanın yemekte gözü yoktu. Hemen karısının odasına koşuyor, çekmeceyi çekip yığınla iç çamaşırının altından kasayı çıkarıyor, cebindeki küçük anahtarla açıp yeni gelen mektubu okuyordu telaşla. Mektup gelmemişse, 21 Ağustos tarihli mektubu bir daha okuyordu; öylesine gerçekçiydi ki bu mektup, bir Fransız filminden alın-

ma diyaloga benziyordu. Sonra dağıttıklarını yerli yerine koyup mutfağa koşuyor, birkaç kaşık çorbayla bir dilim ekmek atıştırıyordu. İki hırsızın yaşadıkları tutku gırtlağına saplanmışken, yutkunması ve yutması olanak dışıydı.

Yüreği bunca kıskançlık ve nefreti kaldıramaz hale geldiğinde tezgahtaki çekmeceden tabancayı ve kurşunları çıkardı; yıllar önce, bir müşteri bırakmıştı bunları borcuna karşılık, borcunu da ödememişti. Tabancayı doldurdu.

Güneşli bir sabah, saat tam onda, dükkan müşterilerle dolup taşarken izin istedi, dükkanıyla evi arasındaki sahanlığa daldı. Birkaç saniye sonra müşteriler bir kavga, ses duydular, bir kadın çığlığı, üç el ateş. Evin önünde, bakkalın karısını dizüstü çökmüş buldular, hâlâ çığlık atıyordu, bakkal da, titreyen elinde tabancası, karısını yerden kaldırmaya çalışıyordu. Evin ön kapısı açıktı. Aralıktan, haki pantolonla çizme giymiş bir erkeğin bacaklarını gördüler. Yüzüstü yatıyordu, başıyla gövdesi evin içindeydi, sokaktan görünmüyordu.

İlk konuşan, koca oldu. Gözlerini karısından ayırıp korkudan şaşkına dönen kalabalığa baktı, en hatırlı müşterisini seçti aralarında. Birkaç adım attı, eşikte durdu.

«Polis çağırabilirsiniz,» dedi.

Karakolda, aldatılmış bir koca olduğunu söyledi. Başkomiser, «pek alışık olmadığımız bir olay, değil mi?» dedi. «Genellikle karılarınızı öldürürsünüz siz. Onlar aşıklarından daha güçsüzdürler.»

Adamcağız bu sözlerden kötü yaralandı.

«Asla,» diye karşı çıktı. «Karımı asla öldüremezdim. Dünyada varım yoğum o. Zarif, güzel, ayrıca çalışkan bir kadındır. Bana dükkanda yardımcı olur, defter tutabilir, toptancılara yazılacak mektupları yazar. Yeme-

ğimi hazırlamayı bilen tek insandır bu dünyada. Neden öldürmek isteyeyim ki karımı?»

«Anlıyorum,» dedi başkomiser. «Demek o yüzden aşığını öldürdünüz.»

Adam, hayır anlamında salladı başını.

«Yine yanıldınız. Çavuş — karımın aşığı yani — uzak bir yere atanmıştı, buradan çok uzaklara. Ben aralarındaki ilişkiyi o gittikten sonra öğrendim. Yolladığı mektupları okuduğumda. Her şey apaçıktı mektuplarda. Hele bir tanesini ezbere biliyorum, en rezilcesini...»

Başkomiser, hiçbir şey anlamamıştı. Sesini çıkarmadan kocanın sözünü bitirmesini bekledi; o da bitirdi:

«Ah o mektuplar! Canlı olsalardı, hepsini teker teker vururdum. Müzırdılar - tıpkı kitaplar gibi. Bir uçağa atlayayım dedim, gideyim buradan. Buralı bir çavuşu öldüreyim diye de geçti içimden, varsın o olmasın, yeter ki hepsi başka erkeklerin karılarıyla keyif çatamayacaklarını öğrensinler, ders alsınlar. Gelgelelim alayın öbür askerleri gözümü korkutuyordu; askerler birbirlerini nasıl tutarlar, bilirsiniz. Yine de bir şey yapmak zorundaydım. Yoksa çıldıracaktım. O mektupları kafamdan atamıyordum bir türlü. Mektup gelmedi mi, o gün içim içimi yiyordu, karımdan daha küskün oluyordum. Buna bir son vermem gerekiyordu, değil mi? Bugün, tasarımı gerçekleştirdim sonunda. O anı bekledim, sefil herif sokağın ucunda belirdiğinde, eve koştum, kapının arkasına gizlendim, pusuya yattım.»

«Aşığı mıydı gelen?» gibi budalaca bir soru sordu başkomiser.

«Tabii ki değildi. Aşığını öldürmediğimi söylemiştim size. Mektuplardı. Gerçi çavuş gönderiyordu onları ama elden veren oydu. Hemen her gün, kapıdaydı, sırıtıyor, o iğrenç zarfı uzatıyordu. Tabancayı üstüne doğrultup üç el ateş ettim. Gıkı çıkmadı; yığıldı kaldı. Hayır komiserim, karımın aşığı değil. Postacı.»

MARTA LYNCH

Yazarın ilk romanı Kırmızı Halı, *1958'de Arjantin başkanı olan Arturo Frondizi'nin yükselişinin öyküsüdür. Yazar, bu romanda, kendisinin de katıldığı bir seçim kampanyasından yola çıkarak iktidara erişme konusunu çeşitli seslerden anlatmaktadır. Marta Lynch'in romanlarından siyasal dünya asla eksik olmaz.* La Senora Ordonez'*de geçkin bir kadının ağzından Arjantin'in tarihini verir: Kadın başkişiyle tarihsel olaylar birbirlerine ve birbirlerinin gizlerine ayna tutarlar.* Irmağı Geçiş, *askeri rejimce sakıncalı bulunup yaktırılmıştır.*

Lynch'in öykülerindeyse daha kişisel temalara, günlük aşk kırgınlıklarına, sıradan kişilere raslarız. Hemingway, Turgenyev, Katharine Mansfield, Günther Grass, yazarın en çok önemsediği yazın insanlarıdır.

Lynch, 1985 Ekiminde intihar etmiştir.

Latin Âşık

Önce şaka ediyor sandım, değilmiş. Kata şöyle göz atıp anahtarı bana verdikten sonra bu hakkı bulmuştu kendinde. Naylon yüz geçirilmiş koltuklarla plastik çiçekler arasında dururken yüzünü buruşturdu hafifçe: «Rüküş,» diye bildirdi düşüncesini. «Adi» ya da «pejmürde» gibi bir sözcük kullanabilirdi pekâlâ, doğuştan çektiği yadırgılığı dile getirdiği o kötü şiirde yaptığı gibi. Ama «rüküş» dedi, tüylerim ürperdi.

Evet işte: Şu naylon, şu çiçekler, şu daracık yatak - evim olacaktı benim. Naylon döşemeye ve berbat kül tablasına (hela kapağı biçiminde - sözümona hınzırca -

mavi porselenden) uyan üç-renkli tülün ancak örttüğü pencereden ışık doluyordu odaya. Mutfağı gözden geçirip döndüğünde, tablayı minderlerin altına gizlemiştim ama minderleri kaldırdı, eliyle koymuş gibi buldu tablayı. Ondan hiçbir şey gizlenemez. Alaycı bir bakışla neden aldığımı sorduğu *Joie de Vivre* güzellik kremi. Ya da oldukça özel bir mektup. Ya da belli günlerde gözlerimin altında beliren halkalar. Hiçbir şey. «Peki, kaldır onu, hiç değilse bir kerelik anlaştık.» Yine de eklemekten geri kalmadı: «Fena değil,» ve birdenbire eve alışmış buldum kendimi. O andan sonra yaşamımız, bir yemek odası — rüküş bir yemek odası — bir banyo, bir mutfak, küçük bir taraçaydı. Pencerelerin herhangi birinden sokağı görmek güçtü: Hepsi çok yüksekti, benim göz çizgimin üstünde. Yatak odasındaki pencereyi saymazsak. Oradan, komşu balkonları, yapının altındaki gürültülü yolu görebilirdim. Fazla çaba istemeyen, kendisini amacından saptırmayan şeylere gösterdiği olanca iyi niyetle benim yaşamımı bu üç rüküş yerleşme birimine nasıl sığdıracağını kararlaştırma çabasındaydı.

Kahverengi gözlerinde yan tutmayan bir bakış vardı: Ne soğuk, ne yıldırıcı. Düpedüz gözdüler. O gözleri, her tavırda açığa vurulan bir tutkuyla sevmiştim. Birçok kere, onun başını döndürdüğümü sanmıştım, ama yoo. Tapılmayı olağan karşılıyordu. Haksızlık etmeyeyim: O da tapıyordu bana, arasıra da olsa. Hiç kimse, bir erkekle bir kadının aynı anda aynı köşeye varmalarını bekleyemez. Belki de, bu katı tutmaya karar verdiğimizde, ben bunu *beklemiştim* gerçekten: Ama pek umut bağlamadan, karanlıkta, bozuk bir asansörde tek başına kıstırıldığını bilen birinin yakınması gibi. Alarm çalar, gelecek güvencelerle birlikte... yine de tehlikenin birazını, kuruntudan bulanarak ta içinizde duyarsınız. Geceleri korkacağımı söyledim ona ve sözcükler odayı dolaşıp masayı aydınlatan bronz taklidi avizelere asılı kaldı.

Yaşamaya başladım orada. Güç geldiğini söyleyebilirdim istesem, ama yoo. Çıldırtıcı yanı bu ya işte: Güç bile değil. Böyle bir yerde yaşamınızı geçirebilir, ihtiyarlayabilirdiniz pekâlâ. Bu tür aşk, kişiyi yabancılığa zorlayan kötücül bir döngüdür. Belki de yabancılığın ne demek olduğunu ondan öğrenmişimdir.

Gezgin bir satıcıya onun kadar benzeyen bir erkek görmemiştim daha önce; sürekli olarak, çantasını eline tutuşturmak geliyordu içimden, ama yoo. Aslına bakılırsa, yaşamı öylesine kılıkılına programlanmıştı ki yanılmaktan korkmadan izleyebilirdim kafamda. Şu kadar saat burada, şu kadar saat arabada, şu kadar seninle (demesine ramak kalmıştı.) Ama yoo. Ne de olsa son çözümde, oldukça zarif bir erkekti. Kendisine kalsa, asla hoşça kal deyip gidemezdi. Zaten gözümüz bir şey görmüyordu ki, boğazımıza kadar ilişkiye batmıştık, kimse o anda yüzmekten vazgeçemezdi: Şu kat, rüküş çiçekler, zindan pencereleri yerli yerindeyken.

Odalardaki küf kokusundan kurtulmak için iki gün uğraştım. O, ne destekledi, ne karşı çıktı. Seviştik. Beceremedik: Arasıra böyledir. İlk keresinde zaten becerilmez, nerede olursanız olun. Yer değiştirince de tökezlenir. Otel odalarında, arabasında, yazıhanesinde sevişmiştik, bir keresinde de az kalsın uçakta. Bu sefer feciydi ama, ben de suçu, tenimi olduğundan da solgun göstererek dikkatimi dağıtan sevimsiz pembe ışığa yükledim. Sessizce, gözleri yumulu, sevişiyordu benimle. Onun bambaşka düşler kurduğundan kuşkulanmaya başlayınca büsbütün bozuldum. Doruğa ulaşmakta epey zorlandık. Gelgelelim her evin açılışının tarihsel bir yanı vardır, düpedüz kiralık bir ev de olsa. Günışığı pembeden maviye döndüğünde, solduğunda ve yitip gittiğinde mutluyduk galiba. Kalktı, ince, zarif gövdesiyle banyoya süzüldü. Dişlerinin arasından ıslık çalışını duyuyordum, kalkmaya davrandım. O anda eli, bacağımı yakaladı, aşağılara indi, yukarılara çıktı, beni silahsız bırakıncaya kadar. Bir kadını okşarken yüzü nasıl böy-

le taş gibi olabiliyor acaba? Gerçek bir profesyonelin garantili «getirme» yöntemi; demek istediğim: Birbirimize aşıktık, ilk adımı çoktan atmıştık. Önceleri, gözleri hep yaşaracak gibiydi, o kadar duygusaldı ki, acı çekiyor sanırdınız, ama yoo. Yalnızca bu tür işleri çok ciddiye alıyordu ve kadınının gözlerine delici bir yoğunlukla bakıyordu.

Sevmek, okumak, kentin önceden saptadığımız kesimlerinde elele dolaşmak... Sık sık aşkından söz ediyordu bana. Tanrı biliyor ya, bütün bunlar çok hoş olabilirdi. Hoşluktan yana bir aksama olmamıştı gerçekten; bir kere daha sevişebilirdim onunla ama vakit yoktu; giyindiğini, arka sokağa açılan pencereye baktığını gördüm. Evi, bu sokakta. Asıl evi yani. Ne naylon, ne de kül tablası niyetine kullanılan gülünç hela kapakları vardır orada. Asıl evi; bu katı tutmamız sözkonusu olduğunda yerin uygunsuzluğunu gündeme getirdim, evine çok yakındı, bir köşe ötede. Hak verecek sandım, ama yoo.

«Bu bir uzaklık sorunu değil ki, sevgilim,» diye açıkladı.

Ona, ne kadar serinkanlı olursa olsun, durumun *olağan* bir durum olmadığını göstermek istedim. Yanıtı mantıklıydı: Aşk hiçbir zaman olağan bir durum değildir ki zaten.

«Evinden iki köşe ötede,» diye direttim. Bir uzaklık sorunu değildi bu aslında. Yoksa uzaklığı oranında önemini yitiriyor muydu bence? Öyleyse, evindeki oturma odasında sevişecektik eninde sonunda ya da havuz başında (evinin düzenlenişini biliyorum, eşyaların yerini, kitapların sıralanışını, yattığı odayı; hepsini gözlerimin önüne getirebiliyorum). Demek, biz sevişirken, karısı seramik yapacaktı. Ya da başka bir el sanatıyla uğraşacaktı: Sinirlere iyi geliyormuş diyorlar. Bir kere daha *hayır* dedim ama hafif çıktı sesim, çünkü onun yanında her şeyi yitirmek korkusu doluyordu içime

(benim olmayan «her şey»; hiç değilse *her* olmayan şey). Onunlayken hep zayıftım, kuruntuluydum.

«Peki, kiralayalım bu katı,» dedim.

Bana önce anahtarı, sonra çiçekleri, ışık altında birazcık sevişmeyi ve gerçek bir ev verdi. Vicdanını uyarmak adına asıl evini gösterdim, ama yoo. Kişiliğinin apaçık bir parçası: Ahlaksal unutuş; kişilik bölünmesi de var bu arada. Bana da bulaşacaktı az kalsın, elinin altındaki çıplak kalçalarımla, tarzı belirsiz bir mimarinin yeşilimsi cephesine bakarken. Garaj kapısını görebiliyordum, birinci kattaki pencerenin birazını, taşlardan örülmüş çiti. Bir poligondaymış gibi hızla gidip geliyordu. Bzzz, dan, dun diye yokoluyordu sağ köşede, sonra pat, ortadaydı, tamam, başı genç bir Romalı gibi, saçları kıvırcık, kaşlarının arasında azıcık fırlak bir kemik, bzzz, dan, 604 numaralı katın penceresinden, altıncı kat, tıpkı Kennedy gibi ama ne kalabalıklar var, ne CIA ajanları, ne de Jackie'yi itip kakan polisler, Jackie, zavallıcık, vurulmamak için sürünerek uzaklaşıyor, ama burada ne Jackie var, ne CIA, ne de kalabalık; bir polis memurcuğu bile yok, ikimiz varız yalnızca, her zamanki gibi, aşk denilen bu deli sayıklamasında, aşktı tabii, sonra bir kadının tüfekle bir erkeğe nişan alışı. Alabilirdim, pencereden - ama yoo. Ona bakıyordum yine, durgundu, yatışmıştı şimdi, soğuk su iyi gelmişti güzelim organına, kıpırtısızdı; bakıyordum ona - bir kere daha gözlerindeki ürpertici bakışı gördüm, ne aşk ne de yalnızca hüzün. Penceremin dışındaki yeşil cepheli ev canını mı sıkıyordu, anlamaya çalıştım. Boyunbağını taktı, bej gömleğini giydi. Tabureye çökerek seyrelen siyah saçlarını özenle fırçaladı. Yatağın ucuna iliştiğimi anımsıyorum, çıplaktım, mutsuzdum, ne yapacağımı kestiremiyordum. Yine okşamaya başladı beni, her şey tamtamına tasarladığı gibi oldu: Çok doğal ve acılı. Günlük günah — günah idiyse — evin tam karşısında da aynı günahtı, And Dağları'nın

tepesinde de; onüç bin kilometre uzakta da işlense (sözgelimi) günah, günahtır. Ama yoo.

Son birkaç sevişmemiz daha iyiydi, bu yaşama alışmaya başladım. Sabah kahvaltımı, şık bir barda ediyordum, çok geçmeden kapanacaktı, tek müşteri bendim çünkü. Saygıyla, Hanımefendi, diyorlardı bana; kahvemi keyifle yudumluyordum. Öğle yemeğinde onun işten gelmesini bekliyordum; telefonda kısa konuşmalar yapıyor, benim sesimi duyunca neşeli bir kahkaha atıyordu. Bir süre önce, bu kahkaha umut anlamına gelmişti, ama yoo: Artık konumum kesinleşmişti, onun evinden iki köşe ötedeki katla (yatak odasıyla, banyoyla, mutfakla, hiçbir anının başaramayacağı ölçüde beni çarka sımsıkı bağlayan bütün nesnelerle). Buradasın işte, diyordu hepsi. Bir gün, kendisi de söyledi zaten: «Buradasın işte, yerleştin evine.» Demek benim burada olmamı elde bir sayıyordu, birkaç gün sonra, kapıcıdan sıcak merhabalar duymaya başladım, bizim sahanlığın öte ucundaki kadınlardan daha yaşlı, daha suskun bir kadın keşfettim, hepsinin bu yapıda tutulma nedenleri aynıydı.

Eve sevimli bir görünüm vermeye çalıştım, gariptir ama göze batan birtakım ayrıntılar yerinde dursa da, gün geçtikçe düzelmeye başladı ev. *Rüküş*lükleri bile gözüm görmüyordu nerdeyse. Üstünde deliler gibi seviştiğimiz sedirin naylon yüzünü söküp atmayı başardım. İki koltuğun yerini değiştirdim, süslü çorba kâsesini kaldırdım.

Her gün, kara derili bir Kızılderili kadından çiçek alıyordum, onu her gün tazelenen güllere alıştırmaya çabaladım. Farkında mıydı bilmem, ama güller, döngüsel yaşamlarını usul bir dirençle tamamlıyorlardı: Önce açılıyor, sonra soluyor, ölüyorlardı. Bir ara, yataktayken, «Güllerini görmediğimi sanma,» dedi ansızın.

Pencereden, onun geliş gidişlerini gözlemeyi öğrendim. Araba, giriş kapısında: Belki de evdedir. Araba yok: Gitti demek. Benimleyken, evinin sokağını çapraz-

lama kesen caddenin bitimine bırakırdı arabayı. Araba, başlıbaşına bir sorun, demişti bir keresinde içtenlikle. Ama yoo. Çıkarken kimseye raslamıyordum ki ben, hiç kimse bizi birlikte görmemişti. Her hafta sonu, aynı abartılı işkenceyle geçiyordu. Cuma ikindileri o yokoluyordu (çünkü bu kentte yaşayanlar, Cumaları, bir tür sapık ve bulaşıcı sürü - ruhuyla dirilirler); ben de önümdeki iki günü elimden geldiğince doldurma çabasında buluyordum kendimi - o iki gün, yarı-sürgün gibi yaşamak, önceleri çıldırtıyordu beni. Konuşacak birilerini aradım, arkadaşlar edindim, yemekler pişirip kendim gibi yalnız insanlarla ilişkilere giriştim. Arasıra, birbirlerine aşık — hâlâ mutlu — bir çift geliyordu evime. Belki de tek başına yaşayan bir kadının evinde, dinginlikten çok mutluluğun tersini gözlemlemek, içlerine su serpiyordu. Cuma gecelerimi, uzun Cumartesilerimi, sıcak, soluk Pazarlarımı tıkış tıkış dolduruyordum. Kazaklar gibi içiyordum: Sigara, içki. Pazar sabahları, gözlerime, şişkin gözkapaklarıma bakınca yatağa sürükleniyordum yine, ölsem diyordum içimden. Derken, birinin söylediği şarkı çalınıyordu kulağıma, bir köpeğin çılgınca havlaması, bir kumru, sokaktan gelen sesler, kornalar. Cumartesinin onun ev-erkeği günü olduğunu böylelikle keşfettim, öğretmenlerini hoşnut etmeye çalışan uslu bir öğrenci havasıyla yerine getiriyordu görevlerini. Mavi T-şörtüyle, evinin merdivenlerinden inişini gözlüyordum, sarhoş yalpalamasını andıran kendine özgü yürüyüşüyle arabasına gidiyordu. Pencereme bakmasını sağlamaya çalışıyordum, ama yoo. Hadi hadi, diyordum telepati, parapsikoloji, her ne varsa, yardımıma çağırarak: Kaldır, başını hadi, seni gözlediğimi düşün, bak buradayım. Hiçbirini yapmadı. Bir gün, çocukları çıktı ortaya. Sekiz yaşında bir oğlan, tıpkı onun başı, onun burnu. Doğruyu söylemek gerekirse, hiç kimse, sekiz yaşında bir çocuğun burnunu bir köşe öteden seçemez tabii. Yine de *yemin ederim*, onun saçlarıydı, onun burnuydu tıpatıp. Arasıra bir görünüp

bir kaybolan dört çocuktan yalnız burnu ona benzeyen bu oğlan kaçırıyordu keyfimi.

Daha önce bir yerde demiştim ya, bir erkekten vazgeçebilirsiniz pekala, ama çocuğunuz olabilecek birinden asla vazgeçemezsiniz. Viskimi almak için odaya döndüğümde, midem bulanıyordu, yine de toparlandım, o hafta sonu için belki dört-bininci çağrımı tasarladım: Status'ta öğle yemeği, Pacifico'da film, La Sueca'da çay, Mariana'nın evinde akşam yemeği - Mariana da onun metresiymiş bir zamanlar. Kendi kendime, aynı kırgınlık, aynı çılgınlık bir adım ötede işte, diyordum. Ne var ki Mariana, bu tür bir evde hiç oturmamıştı, namluyu ona doğrultmamıştı: Benim ayrıcalığım buradaydı, bu ayrıcalığı canla başla savunmakta kararlıydım. Maria, bir uyarıydı yalnızca, kendimi tutamayıp yine pencerenin başında yerimi aldım. Bu raslantı iyi mi olmuştu? Cumartesinin Pazara göre daha «boş» bir gün olduğunu keşfetmiştim, Pazara katlanmak daha kolay gelecekti böylelikle; hiç değilse, Pazartesi sabahının telefonuna, telefondaki *ses*e az kalmıştır.

Bir terslik, kopukluk olur sanmıştık, ama yoo. Kapıyı açıp duralamak, o incecik gövdeye dokunmak, çok sevdiğim gözleri, saçının inatçı kıvırcıklarını görmek, gülümsemesiz bir öpücük, bir tane daha, önce de sonra da, nefis öpücükler, olağanüstüydü hep. Yalanım yok: Öpüşleri nefisti. Kırksekiz saatlik çoraklık bastırmadan, Cuma gecesinden kopup gelen uzun öpüşmeler. Onları unutmadım hâlâ. Ya da yürüyüşe çıkardık, denize doğru, kumsalın kuru, çakıllarla kaplı köşesine. Ya da Barranca Bahçelerine gidip fıskiyede ellerini yıkayan çıplak kadınımıza uğrayabilirdik. Tutuklular gibi yaşıyorduk sanabilirsiniz ama yoo. Bazı alışkanlıklar geliştiriyorsunuz, arada, keşke diye hayıflandığınız yaşama göz atabileceğiniz saygın gelenekler. Onun kitapları okşarcasına karıştırışı gibi; Alman kuramcılardan nefret edişi gibi; edebiyatın hiçbir türüne ilgi duymayışı

gibi; iskemleye rasgele geçirilmiş izlenimini veren ceketi gibi. Çok sevimli buluyordum bu huyları.

Mahallemizin en ucuz kuaförü, Ruth'tu; saçımı katın havasına uyacak adilikte kıvırıyordu. O, saç biçimini bindebir fark ediyordu, ama paylaştığımız ortamda, ucuz lülelerin gölgesindeki uzayan bekleme anına bayılıyordu. Çok geçmeden böyle yaşamaktan, daha önce denediğim yaşama biçimlerinden çok daha fazla keyif duyduğumu ayırdettim, daha da kötüsü: Zamanla geçmeyecekti. Onun aklını başına toplayacağını sanabilirdiniz, ama yoo. Aksatmadan gelip gidiyordu, düzenli, derli toplu: İş yerinde şu kadar saat, evde şu kadar, bizim orada şu kadar. Benimle fazla kalmıyordu, üç saat kadar. Birlikte uyuyorduk; en iyi ilişkilerin uykuda kurulabileceğini o zaman öğrendim. Yatak, bizim kokumuzu istiyordu. Gelgelelim, sürgün cumartesilerden birinde, erkenden başladı yağmur. Onun evine girişini, sonra çıkışını, çocuklarını arabaya yerleştirişini, karısına kapıyı açışını gözledim. Uzaktan bakınca anlarsınız bazı şeyleri: Sözgelimi, canının sıkıldığı doğruydu, görevine duyduğu bağlılık da. Doğru diyorum, ama ille de gerekli değildi. Bu adama bir can borcum olduğunu da anladım, sağolsundu ve sağ olduğu sürece teşekkür borçluydum ona. Yine de benimle birlikte olmamayı seçtiği anlar vardı, o zaman yüreğin ölümü başlıyordu yeniden, yaşayamama, engeller, sonunda da bitkin düşme.

Karısını ön koltuğa oturttu, sonra çocukları yerleştirdi. Gözümü, bir süre kaçırmış olmalıyım çünkü bir daha baktığımda araba geri dönmüştü, kadını göremiyordum artık, yalnızca çocuklar vardı, burunlu oğlanla babasının yüzündeki çaresizliğin tıpkısını yansıtan cılız bir kız. Onun, sırtında alışveriş torbalarıyla arabaya binişini, eve dönüşünü, üç karton kutuyu üstüste koyuşunu, gidip yeni torbalar getirişini gözledim. Görüntüyü çarpıtacağına daha da belirginleştiren, netleştiren, renkli bir şipşağa dönüştüren cömert bir camın altın-

da o bir böceği nasıl inceliyorsa ben de öyle inceledim onu soluğum kesilerek. O Cumartesi, yüreğimden bir şey koptu, bugün, apayrı bir Cumartesi, onsuz, bir çağrıya katıldığımda anımsadığım kadarıyla. Aklımı en çok karıştıran şeyin, garip burunlu oğlan çocuk olduğunu söyleyeceğim ister istemez, onun şeytansı ve saf niteliğini taşıyan oğul. Çocuk, onun ölümünü görecekti sözgelimi.

Asıl sorun, Pazartesi günü döndüğünde, öpüşlerinden eskisi kadar hoşlanmamdı. Duyduğum kırgınlıktan ya da büyütecin altında izlediğim sahneden sonra bir şeylerin değiştiğini sanabilirdiniz. Ama yoo. Bunlar sayılmazsa, mutlu geçen o Pazartesiden sonra hafta sonunu kaygıyla bekledim, pencereden bakmadım bile. Arabasını yerleştirişi geldi gözlerimin önüne, yine kırıldım. Böylesi daha iyi sevgilim, dedim bavulumu kaparak. Belki başka bir yol seçmem daha doğru olurdu, ama yoo. Pencereden eğildim, onun arabayı kaldırıma yanaştırışını izledim. Bana müthiş tatlar bağışlayan o incecik bedeni gördüm. Sonra birkaç parça giysi aldım yanıma, tiksinç eşyaları yerli yerlerine koydum, kapıyı kilitledim ve bir daha yüzünü bile görmedim onca el üstünde tuttuğum sevgilinin.

CLARICE LISPECTOR

İlk gençliğinden başlayarak öyküler ve oyunlar (sonraları romanlar) yazdı. 1944'te Hukuk Fakültesini bitirdi. Dinah Silveira de Queiroz gibi o da diplomat kocasının mesleği gereği yurt dışında yaşadı. Lispector, Fransız varoluşçularının etkisinde kaldığını söylüyor. Yarattığı kişiler, «özgürlük»leri ve kişisel seçmeleri üstüne enine boyuna ve umutsuzca düşünen kişiler; yazar, bu umutsuz durumu ironik bir bakışla gözler önüne seriyor. Yapıtlarının birçoğu İngilizcede yayınlanan tek-tük Brezilyalı kadın yazarlardan (öykülerinin bazıları şair Elizabeth Bishop'un titiz çevirisiyle yayınlandı).

Güle Öykünme

Armando, işten dönmeden eve çekidüzen verilmeli, Laura da kahverengi giysisiyle hazır olmalıydı ki, kocası giyinirken, ona ufak tefek yardımlarda bulunabilsin, sonra telaşsızca, eski günlerdeki gibi kolkola çıksınlar. En son ne zaman birlikte dışarı çıkmışlardı?

Laura artık «iyileştiğine» göre, otobüse bineceklerdi, evli bir kadın olduğu yüzünden belli, kocasının kolunda, otobüs penceresinden dışarıyı gözleyecek; sonra Carlota ve Joao ile yemek yerler, onların koltuklarına keyifle gömülürlerdi. En son ne zaman Armando'nun bir koltuğa yaslandığını, bir erkek arkadaşıyla konuşmaya daldığını görmüştü? Rahat bir erkek, karısının varlığını unutarak başka bir erkekle gazete başlıklarını tartışan erkekti. Bu arada Laura, Carlota'nın buyurgan, elverişli iyicilliğine sığınıp onunla kadın-kadı-

na bir söyleşi tutturdu, arkadaşının şimdi kaygılarla kararmış sevgisi yerine, eski günlerden tanıdığı ilgisini, hafif küçümser bakışını, doğal patavatsızlığını çekerdi yine üstüne - bir yandan, son günlerde karısının varlığını unutmuş görünen Armando'yu gözleyerek. Kendisi, eski, önemsiz rolünü yeniden oynamaya canla başla razı. Gece, sokakta sürttükten sonra evdeki çanağında eski sütünü hazır bulan bir kedi gibi. İyi ki insanlar, eski günlere döndüğüne, «iyileştiği»ne inanmasına yardım ediyorlardı. Davranışlarını incelemeye yeltenmeden, olanları unutmasına yardımcı oluyorlardı, aynı ilaç şişesinin üstünde okudukları birörnek kullanım öğütlerine uyarcasına her şeyi, sözümona unutmuş görünüyorlardı. Belki de gerçekten unutmuşlardı. En son ne zaman Armando'nun gevşeyip arkasına yaslandığını, karısının varlığını unuttuğunu görmüştü ki? Ya kendini?

Tuvalet masasını düzene sokmayı bırakıp aynada kendine baktı. Ya kendini? Ne kadar geçmişti aradan? Yüzünde, evcimen bir albeni vardı, saçını iri, solgun kulaklarının arkasına tokalarla tutturmuştu. Kahverengi gözleri, kahverengi saçları, yumuşak esmer teni birleşince, çok genç sayılamayacak bu yüze kadınsı bir alçakgönüllülük yerleşiyordu. Belki de gözbebeklerindeki ufacık şaşkınlığı yakalayan biri çıkmıştı, ola ki biri, o hüzün belirticiğinden, doğurmadığı çocuklara yandığını okumuştu?

Şaşmaz bir düzen tutkusuyla - aynı tutkuyla, öğrenciyken, tuttuğu notları, tek sözcük anlamadan, kusursuz bir elyazısıyla temize çekerdi - Maria gitmeden evi toparlamalıydı ki, o gider gitmez yapacağı üç-beş şey kalsın, (1) ağır ağır giyinsin; (2) hazırlandıktan sonra Armando'yu beklesin; (3) üçüncü neydi sahi? Ha, tamam. Evet, kararı kesindi. Bej dantel yakalı kahverengi giysi. Banyo yapmak işi az önce bittiğine göre... Kutsal Kalp Manastırında geçirdiği günlerde de hep tertipli, temizdi, beden temizliğine düşkünlüğü sap-

lantı boyutundaydı, düzensizlikle karşılaştı mı, garip bir ürküntüye kapılırdı; nedense bu özelliğiyle, yaşıtlarının o çağda bile biraz yadırgadığı Carlota'nın hayranlığını hiç çekmemişti. Baştanberi farklıydı iki kadının tepkileri. Carlota hırslı, içten kahkahalar koyveriyor; Laura, ağırbaşlı, özellikle ağırdan alıyor. Carlota'nın gözü hiçbir şeyden korkmaz; Laura'ysa hep ürkek, sakıngan. Eline *İsa'nın Tasviri*'ni tutuşturduklarında, soluk soluğa, bir şey anlamadan bitirmişti kitabı; İsa'ya öykünenin, Tanrı günahını bağışlasın, yitiklere karışacağını, ışığa da boğulsa tehlikeli bir biçimde yokolacağını kavramıştı. Oysa Carlota, kitabın tek sayfasını okumadan yalan söylemişti Başrahibeye, bitirdim demişti.

Kararı kesindi. El örgüsü bej dantel yakalı kahverengi giysi.

Gelgelelim saati görünce, korkuyla —korkudan göğsünü tutarak— sütünü içmeyi unuttuğunu anımsadı.

Armando ile sevgili ortak dostlarına, bu savsaklaması yüzünden ihanet etmişçesine suçluluk duyarak mutfağa koştu, buzdolabının başında dikilip belli aralarla tedirgince içti sütünü, her yuduma inanca benzer bir şeyler yükleyerek: Herkesle uzlaşmaya girdiğini, pişmanlığını belirtir gibi.

Doktoru, «yemek aralarında süt içmelisin; boş mide, gerginlik yapar,» dediğinde, gerginlik gözdağını umursamasa da ses etmeden yudum yudum içmişti sütünü, her gün, hiç aksatmaksızın, kurala körü körüne uyarak, yeter ki yüreğinde en ufak bir inançsızlık belirtisine rastlamasın. İşin tatsız yanı, doktorun dediklerinin birbirini tutmaz görünmesiydi; bir yandan hastanın neredeyse dinsel bir coşkuyla yerine getirdiği öğütleri verirken öte yandan, «sıkma kendini!» deyivermişti. «Fazla yüklenme kendine; başaracağım diye çırpınma - olanları baştan aşağı unut, göreceksin her şey eskisi gibi olacak.» Laura'yı çok hoşnut eden, hoşnutluk-

tan yanaklarını kızartan bir aferinle sıvazlamıştı sırtını.

Gelgelelim —ileri gitmek gibi olmasın ama— birbirini götürüyordu bu buyruklar Laura'ya göre, iki karpuzu bir kola sığdırmasını istiyorlardı sanki. Bu iki buyruğu bağdaştırma uğruna bir çözüm bulmuştu: son yudumu bittiğinde gizli bir güç kazandıran, her yudumunda nerdeyse bir sözcük tadı somutluğu veren ve sırtta sıvazlanan aferini pekiştiren o sütü, o bardağı, «sereserpe oturduğu», «hiçbir şeyle ilgilenmez göründüğü», «kendini asla zorlamadığı» oturma odasına götürerek ikinci buyruğa ustaca uyum sağlıyordu. Şişmanlasam da zararı yok, diye düşünüyordu, en önemli şey, hiçbir zaman güzellik değildir zaten.

Kendi evinde, bir konuk gibi ilişti sedire, daha geçenlerde yeniden döndüğü bu ev, kişiliksizliğiyle, düzenliliğiyle, yabancı bir evin dinginliğini çağrıştırıyordu. Büyük bir doyum veriyordu bu duygu: Evini bir biçimde kendi kişiliğine benzeten Carlota'nın tam tersine Laura, evini kişiliksiz tutabilmekten öyle hoşlanıyordu ki. Bir bakıma kusursuz bir evdi, bu yüzden.

Ne güzel geri gelmek, gerçek anlamda geri dönmek, diye gülümsedi doygunlukla. Boş bardağı elinde, keyifli bir bitkinlikle yumdu gözlerini. Armando'nun gömleklerini ütülemişti, ertesi gün yapacağı işlerin titiz bir listesini hazırlamıştı, o sabah çarşıda ne kadar para harcadığını kuruşu kuruşuna hesaplamıştı; bir an bile boş durmamıştı. Yeniden yorulmak ne güzeldi!

Merih'ten kusursuz bir yaratık inse, insan dünyalıların yorulduklarını, yaşlandıklarını görse, onlara acıyıp karamsarlığa kapılırdı kuşkusuz. İnsan olmanın değerine, boyuna böyle yorgun düşülmesine, her gün başarısızlıklarla yüzleşilmesine akıl erdiremezdi kesinlikle. Acı bir yoksunluk duygusuyla, damıtılmış bir yaşam tadı arasındaki kılpayını, anlasa anlasa, bilenerek erişkinliğe ulaşmış biri anlardı.

Sonunda, Merih gezegeni kusursuzluğunu geride bırakıp dönmüştü işte. Bir erkeğin karısı olmaktan öte

hiçbir amaç gütmemişken, günlük yanılgılardan payını almak üzere seve seve dönmüştü. Gözleri yumulu, şükretti içinden. Ne zamandan beri yorgundu böyle? Ama son zamanlarda, her gün büyük bir bitkinlik duyuyordu düpedüz. Sözgelimi, Armando'nun gömleklerini ütülemişti; oldum-olası, hoşlanırdı ütü yapmaktan, hem alçakgönüllülük bir yana, ütüde üstüne yoktu. Nedense sonradan, bir bedel öder gibi bitkinlik duymuştu. Bir daha yorgunluktan uzaklığın dipdiriliğini tadamamak. O tetik, şeytanca uyarılara açık, sereserpe boşluğu bulamamak bedenin derinlerinde. Sonsuza kadar o müthiş bağımsızlıktan yoksun kalmak. Uykusuzluğun - gece - gündüz - sağladığı müthiş kolaylık yoktu artık, oysa eskiden, bezgin, yorgun kocasıyla karşılaştırdığında, bu kişisel özelliğiyle ansızın insanüstü katına yükselmiş görürdü kendini. Dalgın dalgın düşünürken sinir bozucu soluklar alıp veren Armando'nun, yüreğinde uyandırdığı derin acıma, kendisinin canhıraş kusursuzluğunda bile kocasından esirgemediği sevecenlik, aşk... Laura, göz kamaştırıcı yalnızlığında insanüstü ve dinginken, Armando'nun — utanarak, eli kolu dolu, hastaneye gelişleri, gelen elmalarla üzümleri hastabakıcı yerdi hep burun kıvırarak — kuralları yerine getiren bir aşık tavrıyla ziyaretleri, hırıltılı soluğu, yapıştırma gülümsemesiyle, kahramanlığını zorlayarak, karısını anlamaya çalışışı. Rahip bir babadan *istediği* bu kızla, tıpkı suda ansızın yelken açan durgun bir gemi gibi hiç umulmadık bir anda insanüstülüğe süzülüveren bu Tijuna'lı kızla nasıl başedeceğini bilemeyen Armando..

Ama bitmişti işte. Hepsi geçmişti. Basit bir zayıflıktı zaten: Kişiyi yoldan çıkaran özelliklerin başında dengesizlik geliyordu. Hele zamanla öylesine iyileşmişti ki, başkalarını eski takıntılarıyla tedirgin etmemeye özen göstermeye bile başlamıştı. Manastırdaki arkadaşlarının, «bininci söyleyişin oluyor bu!» diye takılmaları dün gibi aklındaydı. Tedirgin bir gülümseyişle andı onları.

Artık bütünüyle iyileşmişti işte, ne var ki her gün yorgundu, her ikindi, akşam çökerken yüzü sarkıyordu, o zaman gece de eski kesinliğine kavuşuyor, yalnızca nefis, yıldızlı herhangi bir gece olmanın ötesine geçiyordu. Her şey, büyük bir uyumla tamamlıyordu kendini. Dünyaya gelince... dünya, her gün yeni bir yorgunluk getiriyordu; dünyaya gelince... insanca ve dayanıksızdı. Günün birinde, bedene kanser gibi apaçık yayılan o şey yoktu artık... ruhu.

Uykudan kapanan gözlerini güçlükle açtı, avucundaki bardağın avutucu somutluğunu yoklayarak, hemen sonra, tatlı bir yorgunluk gülücüğüyle yumdu yine, bu bildik, azıcık iç bulandırıcı sıvıdan, zenginlik içinde yüzen bir türedinin duyacağı keyfi duyarak. Evet, azıcık bulandırıcı; ne önemi vardı ki? Çünkü kendisi de azıcık iç bulandırıcı geliyorsa başkalarına, bunun bilincindeydi. Kocası öyle düşünmüyordu ya, ne önemi vardı, nasılsa daha akıllı, daha ilginç olmasını bekleyen bir çevrede yaşamıyordu; kendisinden her an dikkat bekleyerek elini ayağını dolaştıran okuldan da kurtulmuştu nasılsa. Ne önemi vardı? Bitkindi ama - Armando'nun gömleklerini ütülemişti, sabah pazara gittiğini, orada, bir şeyleri alt etmenin keyfiyle bir süre boş boş dolaştığını saymazsa - bitkinlikte, bir sığınak buluyordu, bir zaman, yanında kendine ve başkalarına koyduğu onca kısıtlamayı taşıyarak ayrıldığı saygın, gizli bir liman. Yine de, demin dediği gibi, iyi ki dönmüştü.

Daha büyük bir inançla, daha büyük bir aşkla işe sarılsa, bitkinliğin içinde daha da güzel bir yere yerleşebilirdi, yani uykuya. Keyifle içini çekti, şimdiden gözkapaklarını aşağı çeken ılık soluğunun kışkırtısına karşı koyarak... az kalsın dalıyordu. «Bir dakikacık topu topu, bir dakika!» diye yalvardı kendine, böylesine yorgun düşmekten hoşnut, tatlı tatlı yalvardı, bir erkeğin gönlünü alırcasına, Armando, bu huyuna bayılırdı. Ama uyuyacak zamanı kalmamıştı gerçekten, birkaç daki-

ka bile kestiremem, diye düşündü övünçle, yapay bir alçakgönüllülükle. İşi başından aşkındı! «Hiç vaktim yok,» diyebilenlere baştanberi imrenmişti, işte şimdi yeniden işi başından aşkın biri oluvermişti.

Akşam yemeğine Carlota'ya gidiyorlardı, her şeyi düzene sokmak, ayarlamak gerekiyordu, geri dönüşünden bu yana, dışarda yiyeceği ilk akşam yemeğiydi bu, gecikmek istemiyordu, hazır olmalıydı. «Bin keredir aynı şeyi söylüyorum,» diye düşündü utançla. Bir kere söylemek yeterdi oysa. «Geciktim, kusura bakmayın.» Bu özür yeterdi: Eskidenberi insanları sıkıntıya sokacağım diye içi eriyorduysa, bundan böyle özellikle özürlerden kaçınmalıydı. Yoo hayır, apaçık ortadaydı: Uyuyacak vakti yoktu. Sıraya konulmuş günlük işlerle dolu iç dünyasından her zamanki gibi kendini koparması —Carlota'nın, bu düzen tutkusunu horgörmesi inciticiydi— ve şunları yapması gerekiyordu (1) hizmetçinin hazırlanmasını bekleyecekti; (2) ona para verecekti ki sabah gelirken eti getirsin —yağsız sığır eti— iyi et bulmanın güçlüğü kendisi için gerçekten ilginç bir söyleşi konusuydu da bunu başkalarına nasıl açıklayabilirdi, Carlota küçümserdi kuşkusuz; (3) bir an önce yıkanıp özene bezene giyinecekti, kalan kıt zamanını alabildiğine kullanmanın tadını çıkararak. Kahverengi giysisi, gözlerinin rengine uyuyordu, bej dantel yaka da çocuksu bir hava katıyordu görünümüne, geçmişten çıkıp gelen bir çocuk. Tijuca'nın gece sessizliğine dönünce - saçları yapılı, bol kahkahalı hastabakıcıların göz kamaştıran parıltısı yok, dışarı çıkıyorlar, eğlenmeye, onu çaresiz bir civciv gibi ensülinin boşluğuna attıktan sonra - Tijuca'nın gece - sessizliğine dönünce, gerçek yaşama da döndü.

Armando'nun kolunda usulca otobüs durağına yürüyecekti, korsesinin sıkıp toparladığı sarkık, kalın kalçalarıyla çarpıcı bir kadın oluvermiş. Kalçalarının yumurtalık yetersizliğinden ötürü sarktığını Armando'ya ne zaman utana-sıkıla açıklamaya kalkışsa, karısının

kalçalarına bayılan Armando'nun gevrek yanıtı, «ne yani?» olurdu, «bir balerinle evlenecek değildim ya!» O kadar. Kimse inanmazdı ama Armando, alabildiğine kayıtsız olabiliyordu arasıra. Bu konuşma sık sık yineleniyordu aralarında. Laura, yumurtalık yetersizliği, diye açıklıyordu. O. zaman da Armando, «bir balerinle evlenecek değildim ya!» diye patlatıyordu yanıtını. Bazen sululuğa vururdu böyle, varsın kimsecikler inanmasın.

Onların da özel bir yaşamları olduğunu, kendisinin söze dökemeyeceği bazı şeyler paylaştıklarını bilse, Carlota'nın dudağı uçuklardı, yine de bunları söze dökebilmeyi isterdi doğrusu. Carlota'ya göre, derli-toplu, sıradan, azıcık sıkıcıydı kuşkusuz, ama her ne kadar öbür insanları ayrıntılarla sıkmamak zorundaysa da Armando'nun yanında arasıra kapıp koyveriyordu kendini, varsın sıkıcı olsun. Bir önemi olduğundan değil, ne de olsa Armando, dinler gibi yapıp yarım yamalak anlıyordu dediklerini. Alındığından değil, ne de olsa konuşmasıyla başkalarını sıktığının bilincindeydi, yine de kocasına iyi et bulabildiğinden söz edebilmesi güzeldi, Armando dinlemeden başını sallasa da. Hizmetçiyle uzun uzun konuşuyorlardı, daha çok kendisi konuşuyordu, kızı sıkmamaya özen gösteriyordu, arasıra sınırı aşıp küstahlaşıyordu hizmetçi - suç kendisindeydi ne de olsa, her zaman saygılı olmasını beklememişti ki ondan.

Ama ne diyordu... evet, Armando'nun kolunda kısacık boyuyla, o ince uzun, Tanrı'ya şükür sağlıklı, kendisi de kumral. Nedense bir erkeğin karısı, kumral olmalıydı onca. Kara ya da sarı saçlı olmak abartıydı, doğru seçmeyi yapabilme adına saçının o renklerde olmasını hiç dilememişti. Yeşil gözlere gelince, gözleri yeşil olsa, kocasından bir şeyler gizlermiş gibi geliyordu. Carlota, yaşamı süresince adına leke sürmemişti, orası öyle, üstelik sürseydi de Laura, onu savunmak için elinden geleni ardına koymazdı ama böyle bir olanak doğ-

mamıştı işte. O, Laura yani, ister istemez kabullenmek zorundaydı, arkadaşı, garip, biraz gülünç bir biçimde paylıyordu kocasını, «birbirlerini eşit gördüklerinden» değil, şimdilerde yaygınlaşan bir tutum, canım anlıyorsun ya ne dediğimi...

... Ayrıca Carlota, farklıydı, bir keresinde Armando'ya çıtlatmıştı bunu, Armando da pek fazla önemsemeden onaylamıştı. Ama ne diyordu, sahi dantel yakalı kahverengi giysisiyle... uyanıkken gördüğü düş, çekmeceleri düzeltirken tattığının tıpatıpı bir keyifle doldurdu içini, dahası, bir daha düzeltmek için, sırf o yüzden, çekmeceleri dağıtırken yakaladı kendini.

Gözlerini açtı, ayaküstü kestiren, kendisi değil, odaydı sanki, fırçalanmış koltuklarıyla, yeni yıkanmış perdeleriyle yepyeni, tertemiz görünüyordu, son yıkanışta çekmişti perdeler gerçi, paçası kısalmış pantolon gibiydi orası öyle, ama o pantolonu giyen kişi, bacaklarına bakıp bakıp gülüyordu. Oh! Her şeyi tozsuz, pırıl pırıl görmek ne güzeldi, kendi yetenekli elleriyle temizlemişti işte hepsini, çıt çıkmıyordu, bekleme odalarında görülen türden bir vazo dolusu çiçek de vardı ayrıca. Bekleme odalarını hep saygıdeğer, kişiliksiz bulmuştu. Kendisi gibi uçlardan dönen biri için ne kadar doyurucuydu yaşam. Çiçek dolu bir vazo bile. Vazoya baktı.

«Ne kadar da güzeller!» diye haykırdı içi ansızın, çocukça. O sabah pazardan aldığı yaban gülleriydi, satıcı çok üstelemişti doğru, ama kendisi de gözünü karartmıştı. O sabah, her sabah saat onda içtiği kutsal sütünü içerken yerleştirmişti onları vazoya.

Odanın ışığında güller, olanca kusursuz, kıpırtısız güzellikleriyle duruyorlardı. «Daha önce bu kadar güzel güller görmüş müydüm?» diye geçirdi içinden. Sonra düşündüğü tamtamına bu değilmişçesine, asıl düşündüğünün bu olup olmadığının yarı-bilincinde, kendini biraz sıkıcı bulmanın tedirginliğini hemen geçiştirerek yeni bir şaşkınlık tümcesiyle düşündü, «gerçek-

ten de hiç böyle güzel güller görmemiştim.» İlgiyle inceledi onları. Ama ilgisi uzun süre yalın bir ilgi olarak kalamıyor, merhem gibi sarıyordu bedenini; gülleri çözümleyemiyordu artık, aynı uysal ünlemle düşüncelerini durdurma gereğini duydu: «Ne kadar güzeller!»

Kusursuz güllerden bir demetti, bir sapta birçok gül. Bir zamanlar hevesle, telaşla birbirlerine dolanıp yukarılara tırmanmışlar, oyun bittikten sonra da durulup kımıltısızlığa girmişlerdi. Ufacık tomurcuk güller, çoğu açmamış, beyazımsı pembe. «Yapay gibi nerdeyse,» dedi şaşkınlıkla. Tam açmış olsalar, beyaz sanılabilirlerdi ama kapalı taç yapraklarında renk yoğunlaşıyordu, tıpkı kulak memesinde olduğu gibi, içlerinde kırmızının dolaştığı seziliyordu. «Ne de güzel,» diye düşündü Laura şaşkınlıkla. Nedenini bilmediği bir daralma, bir tedirginlik duydu. Canım önemli bir şey değil, kusursuz güzelliğin bu kadarından irkilmişti yalnızca.

Mutfaktan hizmetçinin ayak seslerini duydu, çıkan tıkırtıdan onun uzun topuklu pabuçlar giydiğini, yani gitmek üzere olduğunu düşündü. O anda nedense çok özgün bir buluş geldi Laura'nın aklına: Neden Maria'dan, Carlota'nın evine uğrayıp gülleri armağan olarak bırakmasını istemesindi ki?

Ayrıca, bu kadar kusursuz bir güzellik kendisini tedirgin ediyordu. Tedirgin mi ediyordu? Sakıncalı olabilirdi. Yok canım! Neden sakıncası olsun? Yalnızca tedirgin ediyordu, bir uyarıydı güller. Yok canım! Neden uyarı olsun? Maria, gülleri Carlota'ya götürecekti, o kadar.

«Bayan Laura gönderdi bunları,» diyecekti Maria. Hınzırca gülümsedi Laura: Armağan etmek istediği gülleri pekâlâ kendisi götürebilecekken neden önceden hizmetçiyle yolladığı üstüne Carlota epey kafa yoracaktı. Güllerin böyle gönderilmesinden hoşlanması... bu davranışı «zarif» bulması bir yana.

«Aramızda böyle şeylere ne gerek var Laura!» di-

yecekti Carlota, arasıra patavatsızlığa varan içtenliğiyle, Laura da güçlükle bastırılmış bir sevinç çığlığıyla: «Yoo! Yoo! Yoo!» diyecekti. «Yemek çağrısından ötürü değil! Güller o kadar güzeldi ki, içimden sana armağan etmek geldi!»

Evet evet fırsat düşerse, cesaretini toplarsa, tıpatıp böyle demek isterdi. Neydi tamtamına söylemek istediği? Unutmamak şarttı. Şey diyecekti: «Yoo! Yoo! Yoo! Yemek çağrısından ötürü değil! Güller o kadar güzeldi ki, içimden sana armağan etmek geldi!»

Ve Carlota, Laura'nın duygularındaki inceliğe şaşacaktı - Laura'nm da kendine özgü buluşları olduğu kimin aklına gelirdi. Dudaklarına yürekten bir gülümseme yerleştiren bu düşsel, hoş sahne süresince «Laura» diye seslendi kendine, üçüncü bir kişiyle konuşurcasına. O uslu, kıpır kıpır, cana yakın, suskun, inançlı üçüncü tekil kişi, dantel yakalı, zarif giyimli Laura, Armando'nun karısı, karısının hizmetçi ve et üstüne konuşmalarına kulak kabartmak zorunda olmayan bir Armando... mutlu bir ev erkeği gibi, balerinle evlenmemiş bir erkek gibi karısı adına kaygılanmak zorunda kalmayan...

«Gülleri sana göndermeden edemedim,» diyecekti üçüncü tekil kişi Laura, böylece... Ayrıca gülleri vermek edimi de güllerin kendisi kadar güzeldi nerdeyse.

Üstelik onlardan kurtulmuş olacaktı.

Sonra ne olacaktı? Ha tabii, ne diyordu; Carlota, pek zeki ya da iyi sayılamayacak, yine de kişiliğine özgü incelikleri olan Laura'ya şaşacaktı. Ya Armando? Armando apışıp kalacaktı ona bakarken - hizmetçinin gülleri o ikindi götürdüğünü bilmemesi şarttı, işte bu asla unutulmamalıydı. Armando, karıcığının içinden gelen incelikleri sevecenlikle kavrayacaktı, o gece koyun koyuna yatacaklardı.

Laura da gülleri, güllerin güzelliğini unutmuş olacaktı. Hayır, diye düşündü birden, belli belirsiz irkilerek. Başkalarının gözünde okuduğu korkuyu silmesi ge-

rekiyordu. Onları korkutacak bir şey yapmaması gerekiyordu, hele olanlar belleklerinde daha taptazeyken. Her şeyden önce, kimsede en ufak bir kaygı ya da kuşku uyandırmamalıydı. Başkalarının ilgisini çekmemeliydi - kendisini, odadaki varlığını sessizce gözlemelerinin verdiği dehşet yeterdi artık. Anlık dürtüler yeterdi.

O sırada gözü, elindeki boş bardağa ilişince, şöyle düşünmekten alamadı kendini: «Doktor, başarmak için zorlanmamamı söylemişti, yalnızca varlığımı kanıtlama adına yapay tavırlar benimsememememi söylemişti.»

«Maria» diye seslendi içeri, hizmetçinin ayak seslerini yeniden duyunca. Maria gelince, sert, azarlayan bir sesle, «Bayan Carlota'lara uğrayıp bu gülleri ona verir misin?» dedi. «Bayan Laura yolladı dersin. O kadar. Bayan Laura...»

«Anladım,» diye sözünü kesti hizmetçi usançla.

Laura, çiçekleri saracak bir kağıt aradı evde. Sonra gülleri usulca vazodan çıkardı, ne kadar güzel, ne kadar dingindiler, o kırılgan, ölümlü dikenleriyle. Sanatçı elinden çıkmış bir demet hazırlamak istiyordu: Ayrıca, onlardan kurtulmuş da olacaktı. Giyinip gününü sürdürebilecekti. Islak tomurcukları demet yapıp azıcık öteye tuttu, uzaktan inceledi, başını yana eğerek, tarafsız, şaşmaz bir yargıya varmak için gözlerini hafifçe kısarak.

Onlara bakınca da gülleri gördü. Karşı konulamayacak tatlı sözlerle kandırmaya çalıştı kendini. «Gülleri verme n'olur, çok güzeller.»

Bir saniye sonra, eski yumuşaklığı sürse de birdenbire biraz daha yoğunlaşmıştı bu düşüncesi, kışkırtıyordu sanki. «Sakın başkasına verme onları, senin onlar.» Laura ürktü biraz, kendisine ait hiçbir şey yoktu ki.

Ama bu güller vardı işte. Kırmızı, küçücük, kusursuz güller: Onundular. Gözlerine inanamadan baktı onlara: Güzeldiler ve kendisinindiler. Biraz daha ileri gidebilse, şöyle derdi: Şimdiye kadar hiçbir şeyin olmadığı kadar.

Artık alıkoyabilirdi onları, başlangıçta gözlerini güllere uzun uzun dikmesini engelleyen tedirginlik de geçtiğine göre.

«Öyleyse neden veriyorsun? Böylesine güzel güllere nasıl kıyıyorsun? Demek eline güzel bir şey geçince başından atıyorsun sen. Ya Carlota'nın olsalardı?» diye tatlı tatlı kandırdı kendini, deminki kanıtından başka bir kanıt bulamadan, ama yinelendiğinde, daha inandırıcı, daha açık geliyordu bu kanıt.

«Nasılsa çok dayanmazlar - hazır tazelerken neden veriyorsun ki?» Onlara el koymanın keyfi pek de sakıncalı değil diye düşünmeye çabaladı, çünkü, istese de istemese de, kısa sürede onlardan yoksun kalacaktı nasılsa, artık onları düşünmeyecekti, o zamana kadar solmuş olurlardı çoktan.

«Uzun süre dayanmayacaklarsa, neden vereceksin?» Çiçeklerin uzun süre dayanmayacağı gerçeği, onları alıkoymanın suçluluğundan kurtarıyordu sanki, günah işleyen bir kadının bulanık mantığıyla düşündü. Besbelliydi, uzun süre dayanamayacakları (ansızın olup bitecekti, tehlikesiz). Suçluluğunu tartışılmaz bir kesinlikle, kahramanca geri püskürtürken, üstelik, diye bir kanıt sürdü ileri, zaten kendisi değildi ki onları almak isteyen, çiçekçi ne kadar üstelemişti, bu tür çekişmeler hep gözünü korkuturdu... Gülleri almak isteyen kendisi değildi ki onları almak isteyen, çiçekçi ne kadar üstelemişti, bu tür çekişmeler hep gözünü korkuturdu... Gülleri almak isteyen kendisi değildi, evet... en ufak suçu yoktu bu konuda. Büyük bir hazla, derin derin düşünerek bakakaldı güllere.

«Doğruyu söylemek gerekirse, böyle bir kusursuzluğu yaşamım boyunca görmedim.»

İyi güzel de Maria'yla konuşmuştu bir kere, geri dönemezdi. Çok mu gecikmişti acaba? Elinde kayıtsızca bekleyen tomurcukları görünce ürktü. İstese, gecikmeyebilirdi... Şey diyebilirdi Maria'ya, «Maria'cığım, gülleri bu akşam yemeğe giderken kendim götürmeye

karar verdim!» Götüreceğinden değil tabii... Maria'nın bilmesi gerekmez. Üstünü değişmeden önce bir an odasındaki sedire ilişecek, topu topu bir an onları seyredecekti. Güllerin o kıpırtısız dinginliğini. Değil mi ki olan oldu bir kere, hiç değilse bir yarar elde etmeli karşılığında... Yarardan pay almadan suçu üstlenecek kadar budala değildi asla. Evet, öyle yapacaktı.

Gelgelelim elinde selefonlarından çıkarılmış güllerle bekliyordu. Ne vazoya yerleştirdi onları ne de Maria'yı çağırdı. Nedenini biliyordu. Gülleri vermeliydi. Öff, biliyordu nedenini!

Ayrıca, her güzel şey ya vermek ya almak içindi, sahibolmak için değil. Hele hele «o» *olunmazdı*. Asla güzel bir şey *olunmamalıydı*. Güzel bir şey, verme cömertliğinden yoksundu. Kişi, güzel bir şeyi asla alıkoymamalıydı, onu yüreğin kusursuz sessizliğinde koruyormuş gibi yapmamalıydı (düşünüyordu da, gülleri vermese, kim duyacaktı ki? Müthiş kolaydı onları alıkoymak, kim duyardı ki? Kendisinin olurdu bu güller, her şey, değişmeden kalırdı yerli yerinde, olay unutulurdu...)

«Peki yani? Peki yani?», diye düşündü belli belirsiz tedirginleşerek.

Yani olmaz. Yapması gereken şey, gülleri sarıp göndermekti, artık tadı kalmasa da; onları bir güzel sarmak ve düş kırıklığıyla göndermek; ödü koparak kurtulmak onlardan. Ayrıca kişi, tutarlı olmak zorundaydı, o yüzden düşünceleri de tutmalıydı birbirini; bir an, gülleri Carlota'ya armağan etmek geçmişse içinden, bu karara bağlı kalmalıydı, göndermeliydi onları. Her dakika fikir değiştirmek olmazdı.

Ama herkes pişman olabilir, diye başkaldırdı ansızın. Çünkü ben ancak gülleri elimde tuttuğum an ayırdedebildim ne kadar güzel olduklarını, ilk o zaman aslında, elimde tutarken, ne güzel güller diye düşündüm. Yoksa biraz daha önce mi? (Kendi gülleriydiler aslına bakılırsa.) Üstelik doktor, sırtını sıvazlamış, «iyileşmiş

gibi davranmaya kalkışma, çünkü *gerçekten* iyisin,» dememiş miydi? Demek, tutarlı olmak zorunda değildi, kimseye bir şey kanıtlaması gerekmiyordu, gülleri atıkoyacaktı (yürekten söylemek gerekirse - yürekten kendisinindi güller).

«Demet hazır mı?» diye sordu Maria.

«Evet,» dedi Laura, şaşkınlıkla.

Elindeki suskun çiçeklere baktı. Sınırsız güzelliklerinde kişiliksiz. Güller olarak sınırsız, kusursuz bir dinginlikte. O son an: Çiçek. O kesin kusursuzluk; çiçeğin ışıltılı dinginliği.

Bir günahkar gibi, güllerin ayartıcı kusursuzluğunu gözledi içi giderek... dudakları hafif kuru, onları gözledi.

Neden sonra yavaş yavaş, saplarla dikenleri selofonu sardı alelacele. Kendini işine öylesine kaptırmıştı ki Maria'nın odada olmadığını, ancak hazırladığı demeti ona uzatırken ayırdetti - kahramanca özverisiyle başbaşa kaldı.

Bomboş gözlerle, hüzünle gözledi uzanmış elindeki gülleri - dudakları daha da kurumuştu o tutkuyla, o imrenmeyle.

«Yine de onlar benim,» dedi yüce bir alçakgönüllülükle.

Maria dönüp demeti aldığında, bir anlık açgözlülükle elini çekti Laura, bir saniye daha kendine ayırmak için gülleri - çok güzeller ve benimler - en güzel şey ve benim! Almamda üsteleyen de çiçekçiydi... Ben arayıp bulmadım onları! Yazgı böyle kararlaştırmıştı demek! N'olur bir kerecik! Bir kerecik, bir daha yemin ederim hiç! (Kendine hiç değilse bir gül ayırabilirdi, o kadar. Kendisi için bir gül. Yalnız kendisi bilecekti, sonra tamam; evet evet, söz veriyordu, bir daha asla kusursuzluğun çekiciliğine kapılmayacaktı bundan böyle; asla.)

Bir an sonra, hiçbir hazırlık, hiçbir engel olmaksızın hizmetçinin elindeydi güller, onun değildiler artık,

postaya atılmış bir mektup gibi! Kişi, artık söylediğini geri alamaz, söylenmemiş sayamaz! «Bunu demek istememiştim!» diye bağırmanın ne anlamı var. Gerçi elleri artık boştu ama inatçı, kin dolu yüreği hâlâ söylenip duruyordu: «Maria'ya merdivende yetişebilirsin, bal gibi biliyorsun yetişebileceğini, gülleri alırsın elinden, çalarsın - çünkü şu anda onları almak, artık çalmak anlamına gelir.» Kendisinin olan bir şeyi çalmak mı? Ancak başkalarının duygularına hiç aldırmayan biri yapardı bunu: Haklılığını öne sürerek kendi malını çalardı! Acı bana, Tanrım. Güllerini geri alabilirsin, diye diretti öfkeyle. Ön kapı, gürültüyle kapandı.

Usulca sedire oturdu. Geriye yaslanmadı ama. Birazcık dinlenmek için. Hayır, öfkesi geçmişti artık, hiç kalmamıştı. Yine de gözlerinin derinindeki küçücük kırık nokta irileşmişti, dalgındı. Vazoya baktı Laura.

«Güllerim nerede?» dedi çok kısık bir sesle.

Gülleri özledi birden. İçinde bir boşluk bırakmışlardı. Tertemiz bir masadan bir şey aldınız mı, yerinde kalan temiz boşluktan, çevresinin ne kadar tozlu olduğunu anlarsınız. Güller, tozsuz ve uykusuz bir boşluk bırakmışlardı içinde. O biricik gül, dünyadaki hiç kimseyi kızdırmadan kendine ayırabileceği gül yoktu yüreğinde. Yerinde olmayan bir şey gibi. Yok, büyük bir yitik gibi. İçine ışık seli gibi dolan bir boşluk. Ayrıca, güllerin bıraktığı izin çevresindeki toz da yokoluyordu yavaşça. Bitkinlik odağı, gitgide genişleyen bir halkaya açıldı. Sanki Armando'nun tek gömleğini bile ütülememişti. O bomboş alanda göz, gülleri arıyordu.

«Güllerim nerede?» dedi acısız bir iniltiyle, eteğinin kıvrımlarını düzelterek.

Demli çaya limon damlatılmış gibi, demli çayın açılması gibi, bitkinliği giderek durulaştı. İçinde yorgunluk yoktu ama. Ateşböceği konarken yorulur mu? Artık yorgunluk duymadığına göre, kalkıp giyinebilirdi birazdan. Hazırlanma zamanı gelip çatmıştı.

Çatlak dudaklarıyla, bir an, güllere öykünmeye çalıştı ta içinden. Güç gelmiyordu hiç.

Yorgunluk duymaması ne iyiydi. Böylelikle yemeğe dipdiri gidebilirdi. Bej yakasına neden akik iğneyi takmıyordu ki? Albay'ın İtalya'dan getirdiği broş, savaştan dönerken. Boynunun güzelliği iyice ortaya çıkardı o zaman. Hazır olduğunda, Armando'nun anahtarı çevirdiğini duyacaktı. Giyinmeliydi artık. Ama erkendi daha. İş yerlerinin boşalma saatiydi, kocası gecikirdi o trafikte. Daha ikindiydi. Nefis güzel bir ikindi. Ama aslına bakılırsa ikindi değildi. Akşamdı. Sokaktan karanlığın ilk sesleriyle ilk ışıkları yükseliyordu.

Dahası, anahtar hemen oturdu bildik anahtar deliğine.

Armando, kapıyı açacaktı. Düğmeye basacaktı. Ve birdenbire kapı aralığında yüzü, gizlemeye çalışıp da beceremediği, eleverdiği bir kaygıyla beliriverecekti. Sonra soluğunu daraltan gerilim, tam bir gevşeme gülümseyişine bırakacaktı yerini. Karısının farkına varacağını asla düşünmediği o çekingen gevşeme gülümseyişi. Zavallı kocaya, karısının sırtını şöyle bir sıvazlayarak o gevşemeyi gizlemeyi öğütlemişlerdi ola ki. Oysa Laura'nın, bir eş olarak yüreği bunca suçlulukla doluyken, kocasına eski mutluluğu ve dinginliği geri verdiğine ilişkin tek gündelik avuntusu buydu, hele insanlara yalnızca edilgin bir mutluluk bağışlayan ve İsa'ya öykünmelerini kesinlikle yasaklayan sert bir rahipçe kutsandıktan sonra.

Anahtar, kilitte döndü, o kaygılı, ikircikli yüz belirdi, güçlü bir ışık doldu odaya.

Eşikte, Armando soluk soluğa kalakaldı, sanki eve zamanında yetişmek için kilometrelerce koşmuştu. Laura gülümsemek üzereydi. Ki kocasının yüzüne yerleşen, can-sıkıcı, iyi-yürekli, yorulmak-bilmez karısına zamanında yetişmekten doğan, çocuksu bir utkuyla karışık o tedirginliği giderebilsin. Gülümseyecekti ki, kocası çok gecikmesinin bile bundan böyle tehlikeli olma-

dığını anlayabilsin. Gülümseyecekti ki, kocası usulca içini açmayı öğrenebilsin. Konuya asla değinmeme öğüdü, işlerine yaramamıştı; açıkça konuşmuyorlardı, onun yerine, korkunun ve karşılıklı güvenin iletilebildiği, soruyla yanıtın sessizce tellendiği bir dil yaratmışlardı yüzlerindeki anlamlarla. Gülümseyecekti. Biraz oyalanıyordu o kadar, yoksa gülümseyecekti.

Dingin, tatlı bir sesle konuştu, «döndü Armando, geri geldi».

Anlamasına olanak yokmuş gibi gülümseyen, bocalayan yüzünü kaçırdı Armando. Şu anda ona düşen, merdivenleri çıktıktan sonra sıklaşan soluğunu düzene sokabilmekti, zamanında yetişme gibi bir utku kazandığına göre, karısı ona gülümsemeye hazır beklediğine göre. Sanki Laura anlamıyordu da.

«Geri dönen ne?» diye sordu Armando sonunda, dümdüz bir sesle.

Ama aslında hiçbir şey anlamamayı seçse de, her zamankinden daha gergin görünen yüzü, en ufak bir belirti vermeksizin olan-biteni kavramıştı. Ona düşen, zaman kazanmak ve soluğunu düzenlemekti. Ansızın, güç gelmedi bu çaba. Beklenmedik bir anda, oda ile kadının durgun olduklarını, bir telaş belirtisi göstermediklerini ayırdetmişti çünkü, müthiş bir ürküntüyle. Kuşkusu gitgide artarak, gülünç bir durum karşısında kahkahasını tutamamaktan korkan biri gibi yüzünü kaçırmakta direndi, kaçamak bakışlarla süzdü karısını, nerdeyse bir düşmanı süzercesine. Kendini artık tutamayacağı andan, karısının, yeni konmuş bir ateşböceği dinginliğiyle sedirde, ellerini kavuşturup oturuşunu gördüğü andan başlayan ürküntüyle.

Onun suçsuz, ela bakışında, direnememenin utangaç gururunu okudu.

«Ne döndü geri?» diye sordu sert bir sesle.

«Direnemedim,» dedi Laura; erkeğe duyduğu katışıksız acıma vardı sesinde, şimdiden kesinleştiği belli bir yapayalnızlığın verdiği saldırganlıkla içiçe son bir

bağışlanma isteği.

«Çok çalıştım, olmadı,» diye yineledi Laura, koçası gelene kadar denetim altında tutabildiği acıma duygusunu iç erinciyle ona devrederek.

«Güller yüzünden,» dedi boynunu eğerek.

O an bir fotoğrafla saptanacaktı sanki, Armando'nun yüzündeki kayıtsızlık aynen sürüyordu, sanki fotoğrafçı, yalnızca yüzünü çekmek istemişti, içini değil. Ağzını açacak oldu; patronundan zam isterken sıkıntısını gizlemede işine yarayan gülünç aldırmazlık havasına büründü yüzü bir an, hiç istemeden. Biraz sonra, hiçbir sorumluluk taşımadan, olanca serinkanlılığıyla karşısında oturan karısının bu tavrından yerin dibine geçerek yine kaçırdı bakışlarını.

Ama birdenbire boşaldı. Omuzları çöktü, yüz çizgileri gevşedi, bir ağırlık geldi üstüne. Yaşlanmış ve yabancı kimliğiyle gözledi karısını.

Gündelik ev giysisiyle oturuyordu. Onun, gözalıcı ve uzak olmamak için elinden geleni yaptığının bilincindeydi. Korkuyla, saygıyla izledi onu. Yaşlanmış, yorgun, yabancı. Ne var ki söyleyecek söz bulamıyordu. Kapı aralığından karısının sedirde dimdik oturduğunu gördü, bir trende gidercesine uykusuz ve dingindi yine. Gardan çoktan ayrılmış bir trende.

ğime bir göz atıp. Masamızın yanından geçen adama seslendi, saatiniz kaç, saatiniz! Hemen hemen geceyarısı olduğunu öğrenince, gözlerini kısıp ciddi düşüncelere daldı. Konuşmuyordu; bekledim. Söze yeniden başladığında, kurduğu ustaca oyunu yapay bir sesle örten heyecanlı bir oyuncu izlenimi uyandırdı bende: Duvara çepeçevre çelik parmaklık geçirttim, isterse kolaylıkla tırmanabilir bu parmaklığa tabii. Ama ben onun yalnızca sarhoşken intihara kalkışacağını biliyorum, taraçanın kapısını kapatıyorum, o kadar. Aklı her zaman başındadır, diye sürdürdü sözü sesini alçaltarak; yüzü asılmıştı. Nen var Romana? diye sordum elini tutarak, buz gibiydi. Gözlerini gözlerimin içine dikti. Güneş batarken, ışık hafif bir eğimle yapının tepesine vurduğunda, parmaklığın gölgesi salondaki halının yarısını kaplıyormuş, Tigrela o sırada büyük minderde uyukluyorsa, gölgenin postuna çizdiği desen çok güzel oluyormuş, bir ağ gibi; ama bana bunları anlatırken aklı başka yerdeydi besbelli.

Viskisindeki buzu işaret parmağıyla karıştırdı. Parmağında kraliçelerin taktığı türden dört köşe zümrüt bir yüzük vardı. Ama ne olağanüstüydü, değil mi. Apartmanın daracıklığı bir Asya kaplanının büyümesini, uyarlanma denen olayın tılsımlı gücüyle koşullandırmıştı, irice bir tekirden farkı yoktu, kendini sınırlama içgüdüsü geliştirmişti sanki; iri bir kediden büyük sayılmaz. Büyüdüğünü yalnız ben ayırdediyorum, hâlâ aynı boyda olsa da, daha fazla yer kapladığını bir ben seziyorum. Son günlerde pek sığışamıyoruz, birimizin aslında... Bir sigarillo yakmak için duraladı, alev, titreyen elinde ışıldadı. Genellikle benimle yatar ama öfkesi burnundaysa gider, büyük minderde uyur, sırtüstü, sfenks gibi kaskatı.

Bir sürü sorun çıkmıştır, komşular ne diyorlar? diye sordum. Romana, buzu karıştıran parmağını kaldırdı. Komşu falan yok, her katta bir daire, bembeyaz, koskoca bir yapı, Akdeniz mimarisi, Tigrela oraya na-

sıl yakışıyor görsen. İran'a gitmiştim, biliyorsun, değil mi? Dönerken kumaşlar getirmiştim, halılar, bu kadifemsi şatafata bayılıyor, nesnelerin değişine öyle duyarlı ki, kokulara. Uykuşu kaçınca tütsü yakıyorum; koku, yatıştırıyor onu. Pikaba bir plak koyuyorum. Boylu boyunca uzanıyor yere, sonra da uyuyor, sanırım gözleri kapalıyken daha iyi görüyor, ejderhalar gibi. Onun yalnızca gelişkin bir kedi olduğuna Aninha'yı inandırmakta güçlük çektim doğrusu, Aninha hizmetçimizdir. Ama artık her şey yolunda, birbirlerine uzak duruyorlar yine de saygı gösteriyorlar, bu saygı önemli işte. Tigrela, yaşlı ve çirkin Aninha'yı benimsedi de önceki hizmetçiye, o genç kıza saldırıyordu nerdeyse. Kız yanımda çalıştığı sürece, Tigrela bahçeden içeri girmedi, otların arasına gizlendi, gözleri iki ince çizgi, tırnakları toprağa gömülü.

Tırnaklar, dedim ama arkasını getiremedim, unuttum. Zümrüt yüzüğü desteksiz bir baş gibi yana kaydı, bardağa çarptı çınıltıyla, parmağına bol geliyordu. Taşın bardağa çarparken çıkardığı gürültü, geçici bir uyuşukluğa giren Romana'yı uyardı. Başını kaldırıp boş gözlerle tıklım tıklım masalara baktı, ne gürültü, di mi? Kalkalım dedim ama o hesap yerine bir viski daha istedi, merak etme alışkınım, dedi içini derin derin çekerek. Dimdik oturdu yerinde. Tigrela, mücevhere ve Bach'a tutkunmuş, evet Bach, özellikle *Matthau Passion*'una. Bir gece, akşam yemeğine çıkmak üzere giyinirken beni izlemeye, yanıma geldi, dışarı çıkmama çok bozulur ama o gece keyifliydi, giysimi beğendi; klasik giysileri yeğler, o gece giydiğim, saman sarısı ipekten, uzun bir gece elbisesiydi, kolları uçuşan, bel çizgisi kalçada. Beğendin mi Tigrela? diye sordum, yanıma geldi, pençelerini kucağıma koydu, makyajımı bozmamak için hafifçe çenemi yaladı, dişleriyle kehribar gerdanlığımı çekiştirmeye başladı. Onu mu istiyorsun? diye sordum, kibarca homurdandı ama vazgeçeceğe benzemiyordu. Gerdanlığı çıkarıp boynuna geçirdim. Ayna-

daki yansısına bakarken gözleri hazdan ıpıslaktı. Sonra elimi yaladı, gerdanlığını savura savura uzaklaştı, iri boncuklar yeri süpürüyordu. Yatıştığında, gözleri soluk sarıya döner, kehribar rengine.

Aninha yatıya kalıyor mu? diye sordum, Romana irkildi birden, Aninha'nın sabah erken gelip gece döndüğünün, ikisinin gece evde başbaşa kaldıklarının bilincine yeni varmıştı sanki. Onu uzun uzun süzdüm, güldü. Biliyorum, çılgın sanıyorsun beni, dışardan bakınca, anlaşılacak gibi değil, çok karışık. Oysa çok basit, anlamak için içine girmek gerek. Ceketimi giydim, hava serinlemişti bayağı. Bilmem anımsıyor musun Romana? Mezuniyet partimizi, fotoğraf duruyor bende, hani yeni aldığın pabuçlar ayağını sıkmıştı da sonunda valsi çıplak ayak yapmıştın. Uzaktan izliyordum dönüp duruşunu, saçların çözüktü, giysin incecikti. Çıplak ayak dans edişin çok güzel gelmişti bana. Dikkatle yüzüme baktı ama tek sözcüğümü bile duymadı. Et-yemeziz biz, ben ötedenberi etyemezimdir, biliyorsun. Bilmiyordum. Tigrela, yalnızca sebze yer, ot bir de balla süt, et girmez bizim eve, et yiyenin soluğu kötü kokar çünkü. Düşünceleri de, dedi elime yapışarak, yardımın gerekiyor. Eğilip diyeceklerini dinlemeye koyuldum ama tam o sırada garsonun eli, kül tablasını boşaltmak üzere uzandı, Romana da eski hoppalığına büründü yine, kül tablasının temizliğiyle ilgilenir göründü, süt, su teresi, bal karışımını hiç denemiş miydim acaba? Hazırlaması çok kolaydı, hepsini bir karıştırıcıya atıyorsun, sonra karışımı süzüyorsun, dedi elini uzatarak, vaktiniz var mı beyfendi? Senin buluşmak zorunda olduğun biri, yapacağın herhangi bir şey var mı? diye sordum, hayır dedi, yokmuş. Hiçbir şey yok, diye yineledi, yine koyu düşüncelere dalmadan önce ağzı hafifçe aralanırken yüzü daha da sararmıştı galiba. Dilinin ucuyla, eriyen buzu ağzına attı, çiğnedi. Daha olmadı ama nasılsa olacak, dedi buzun yaktığı dilini zorlayarak. Sustum. Koca bir yudum viski, ona eski sıcaklığını biraz bağış-

lamıştı galiba. Önümüzdeki gecelerde eve gittiğimde, kapıcı yanıma seğirtip duydunuz mu madam? diyebilir. Şu taraçalardan birinden... belki de hiçbir şey söylemez, ben de asansöre biner, hiçbir şey olmamış gibi davranırım, bir şey sezmesin diye, bir gün daha kazanmak adına. Arasıra birlikte düşünce temrinleri yapıyoruz, sonuçları nedir bilemiyorum ki. Ona bir sürü şey öğrettim, ondan çok şey de öğrendim, dedi birden duralayarak. Tırnaklarını kesenin Aninha olduğunu söylemiş miydi acaba bana? Hiç karşı koymadan uzatıyormuş pençesini ama kadının dişlerini fırçalamasına izin vermiyormuş asla, dişetleri çok duyarlıymış. Ona doğal-kıldan bir diş fırçası almıştım, aşağı doğru, usulca fırçalaman gerek, naneli bir diş macunuyla Lifli şeyler yemediği için dişibrişimi kullanmıyordu ama istese, nerede bulabileceğini biliyordu.

Ben bir sandöviç söyledim, Romana, iyi soyulmuş çiğ havuç istedi. Tuzla, diye salık verdi, boşalmış kadehini göstererek. Garson viski koyarken konuşmadık. Garson gidince gülmeye başladım, doğru mu bunlar Romana? Bütün bunlar. Sorumu yanıtlamadı, yine anılarını devşirmeye başlamıştı, bu anılardan biri soluksuz bırakıyordu onu anlaşılan: Derin bir soluk aldı, eşarbının düğümünü gevşeterek. O sırada boynundaki çürüğü gördüm; duvara doğru döndüm. Aynadan, eşarbını yeniden bağlayışını, viskisini koklayışını izleyebiliyordum. Gülümsedi. Tigrela, şıp diye anlarmış kötü viskiyi, ben hâlâ anlıyamıyorum ama bir gece pençesini bir savuruşta devirdi bir şişe viskiyi, resmen uçtu şişe, neden yaptın Tigrela? Yanıt vermedi. Şişenin kırıklarına baktım, bir de ne göreyim, bana bir keresinde sanrılı bir sarhoşluk veren markaymış. Benim yaşamım konusunda Yasbeck'ten daha çok şey biliyor desem, inanır mısın? Üstelik Yasbeck, kimsenin kıskanmadığı kadar kıskanırdı beni, peşime bir dedektif takmıştı. Tigrela, umursamazmışçasına davranır ama gözbebekleri büyür, genişler, gözlerine çini mürekkebi akı-

tılmış gibi, sana söz ettim mi o gözlerden? Onlarda duygularını okurum, kıskançlığını. O zaman ele avuca sığmaz; şalını ve minderini iter, kendisi için özel olarak düzenlediğim bahçeye çıkar, minyatür bir cengel. Bütün gün ve gece orada oturur, çalıların arasına gizlenip. Yorgunluktan bitkin düşene kadar seslenirim, yine gelmez, burnu çiğle ya da gözyaşıyla ıslanmıştır.

Bardağın masada bıraktığı yuvarlak, ıslak ize baktım. Romana, onu hayvanat bahçesine yollamak daha insancıl olmaz mıydı? Bırak, hayvanlık günlerine dönsün, onu senin kafesine girmeye böylesine zorlaman zalimlik bence, ya öbürlerinin yanında daha mutlu olacaksa? Tutsak etmişsin onu. Kendini de tutsak etmişsin sonuçta, kesinlikle. Hiç değilse seçme özgürlüğü vermeyecek misin ona? Romana, tedirgince tuza bandı havucunu. Yaladı. Özgürlük, rahatlık demektir canım, Tigrela biliyor bunu. Rahattan yana eksiği yoktur onun, Yasbeck de beni başından atmadan önce öyleydi.

Şimdi de sen Tigrela'yı başından atmak istiyorsun, dedim. Masalardan birinde oturan bir adam avazı çıktığı kadar bir opera parçası söylemeye başladı, sesi kahkahalara boğuldu hemen. Romana o kadar hızlı konuşuyordu ki kesmek zorunda kaldım, daha yavaş lütfen, dediğini anlayamıyorum. Sözcüklerinin akışını dizginledi ama çok geçmeden dörtnala gitmeye başladı yine, zamanı pek kalmamışçasına. 'En kötü kavgamızı onun yüzünden ettik, Yasbeck yüzünden, bilirsin, eski bir sevgilinin birdenbire ortaya çıkmasından doğan o keşmekeşi, arasıra arayacağı tutar, o gece birlikte yatarız, Tigrela ne olup bittiğini pekala bilir, bir keresinde konuştuklarımızı duymuştu, döndüğümde uyanıktı, kapının önünde bir heykel kadar kıpırtısız bekliyordu beni, sezmesin diye elimden geleni yaptım ama çok zekidir, üstümü kokladı, erkek kokusu alınca da deliye döndü. Şimdilerde tek-boynuzlu bir at özlüyorum, hani şu alınlarında pembe boynuz olan sarı atlardan, bir kilimde görmüştüm, prensese öylesine tutkunmuş ki,

prenses yüzüne sürekli bakacağı bir ayna armağan etmiş ona, garson, lütfen saat kaç söyler misiniz? Biraz daha buz lütfen! İki gün ağzına yemek koymadı kaplan-usulü, diye sürdürdü Romana. Ağırdan alıyordu artık, boğuk bir sesle, sözcüklerin aralarındaki boşlukları ustalıkla yuvarlayarak, doldurarak. İki gün yemek yemeden, gerdanlığını ve yaralı gururunu sürüyerek. Yasbeck, ararım demişti, neden aramadı, diye soruyordum kendime, bir pusula yollamıştı, telefonuna ne oldu? Gidip baktığımda telefonun kordonu delik deşikti, diş izleriyle doluydu. Tigrela tek söz etmedi, kısık gözlerinin arasından beni izlediğini duyuyordum, duvarı deler o bakışlar. Galiba o gün okudu içimden geçenleri, birbirimize güvenmemeye başladık, ama öyle bile olsa, anlıyor musun, yani hep yaşama sevinciyle dopdoluydu...

Dopdoluydu mu dedin? diye sordum. Avuçlarını masanın üstüne uzattı, meydan okudu. Neden böyle bakıyorsun bana? Başka ne gelirdi elimden? Onbir sularında uyanmış olmalı, hep o saatte uyanır, gecenin tadını çıkarır. Süt yerine viski doldurdum çanağına, ışıkları söndürdüm, umutsuzluğa kapıldığında karanlıkta daha iyi görür gözleri, bugün iyice umutsuzdu, konuştuklarımı duydu ya, Yasbeck'le birlikteyim sanıyor. Taraça kapısı açık şu anda, ama önceleri de açık kaldığı geceler olmuştu, bir olay çıkmamıştı. Yine de kestiremezsin, ne yapacağı belli olmaz, diye ekledi fısıldayarak. Dudaklarındaki tuzu kağıt peçeteye sildi. Kalkmalıyım. Korkudan elim ayağım dolaşacak eve dönerken, bilemiyorum ki, kapıcı gelecek mi, genç bir bayanın, kehribar gerdanlığını saymazsak çırılçıplak bir bayanın kendini taraçalardan birinden attığını söyleyecek mi bana.

ELENA PONIATOVSKA

Günümüz Meksikası'nın gerçekçi yazını, 1810'da bir mahalle papazının başkaldırısıyla başlayan ve 1917'de iç savaşın bitmesi, anayasanın yürürlüğe girmesiyle sona eren Meksika Devrimi'nin ürünüdür. Ne var ki Devrim'den sonra da üst sınıfın egemenliği sürdü, kızılderililerle köylülerin durumunda bir düzelme olmadı. Ülkelerinin tarihini ilk kayda geçiren yazarlar, Augustin Yanez, Juan Rulfo ve Carlos Fuentes'tir. Poniatovska, Meksika'nın kenar mahallelerinde tanık olduğu olaylardan esinlenerek yazdığı Bir Daha Yüzüme Bakma, Sevgili İsa'm'*la (1952) bu geleneği sürdürmüştür. Poniatovska, Polonyalı bir soylu olan babasıyla birlikte on yaşında Meksika'ya geldi. Kısa sürede, araştırmacı bir gazeteciye özgü gerçekçilik anlayışını, yazın insanlarına özgü engin düşgücüyle bağdaştırmayı başararak ilk ürünlerini verdi, özellikle şaşmaz imgeleri ve doğal diyalog kurma becerisiyle sivrildi. Biçemi Fuentes'ten daha az barok, Yanez'den daha karmaşıktır.*

Gece Ziyaretçisi

«Ya siz... acı çekmiyor musunuz?»

«Ben mi?»

«Evet, siz.»

«Arasıra çekerim tabii, pabuçlarım sıkarsa falan...»

«Ben özel durumunuza değiniyordum Bayan Loyden.» *Bayan*'ı kadını yerin dibine indirircesine vurguladı.

«Bu durumdan ötürü demek istiyorum.»

«Hayır.»

«Bugünkü konumunuza kolay ulaşmadınız herhalde. Ya ailenizin uğrunuza yaptığı harcamalar?»

Kadın, iskemlesinde kıpırdadı. Yeşil gözlerini Bakanlık Temsilcisi yargıca dikmekten vazgeçmişti, pabuçlarının burnunu inceliyordu. Bunlar acıtmıyordu. Her gün giydiği pabuçlar.

«Meksika Devrimi'nin ateşli ruhunu yansıtan bir kuruluşta çalışmıyor musunuz? Devrim size hiçbir şey vermedi mi? Daha dün tarlalardan çıkıp gelen, bugünse öğrenim gören, sağlık hizmetlerinden, sosyal yardımdan yararlanan bir sınıfın ayrıcalıklarından payınızı almıyor musunuz? İşiniz sayesinde yükseldiniz buralara. Sahi unuttum. Sizin garip bir meslek anlayışınız var.»

Kadın, dupduru, çocuksu bir sesle karşı çıktı:

«Kayıtlı hemşireyim. İsterseniz ruhsatımı gösterebilirim. Şu anda, evime kadar gidersek.»

«Eviniz mi?» dedi Temsilci alayla. «Eviniz, ha? Hangi eviniz?»

Bakanlık temsilcisi ihtiyardı, kurtların kemirdiği, üstüne kat kat boya geçilmiş bir tahtaydı, ama ne gariptir ki sık sık sarsılan çökmüş omuzlarına karşın yüzü o kadar yaşlı görünmüyordu. Sesi ihtiyardı gerçi, kafasından geçenler epeskiydi. Hareketleri acemiceydi, gözlüğünün ardından gözlerini kadına dikişi, ona dersini yapmamış bir öğrenciye kızar gibi çıkışması da acemiceydi. «Nesneler, insanları çürütüyor,» diye düşündü kadın. «Bu adam, bir kağıt parçasına benziyor, bir çekmeceye, bir mürekkep hokkasına. Zavallıcık.» Arkasındaki koltuklar boştu, çıkış kapısının yanında, habire kasığını kaşıyan polis memuru dışında bomboştu, derken o kapı açıldı, içeri giren kısa boylu kadın, temsilcinin masasına doğru yürüdü, ona bir belge uzattı. Belgeye bir göz attıktan sonra kadını yüksek sesle azarladı yargıç, «Suçları doğru dürüst sınıflandırmak gere-

kir... Sona eklemeniz gereken 'karar kesindir, temyiz edilemez' ibaresini hep unutuyorsunuz. Bir daha olmasın lütfen!»

Yine yalnız kaldıklarında sanık, tiz sesiyle sordu: «Eve telefon edebilir miyim?»

Yargıç, «Hangisine?» sorusuyla onu terslemek üzereydi. Olumsuz bir yanıt vermeyi yeğledi. Ağzını öyle bir yuvarladı ki, dudaklarındaki çizgiler tavuk-götü gibi büzüştü.

«Olmaz.»

«Neden?»

«Sor-gu-la-ma-nın-tam-or-ta-sın-da-yız-da-on-dan.»

«Gerekirse helaya gidemez miyim? Bekleyecek miyim?»

«Tanrım bu kadın geri zekalı mıdır nedir? Öyle olsaydı, diploma alamazdı ki.»

Merakını altedemedi. «Kiminle görüşmek istiyorsun?»

«Babamla.»

«Babası... baba-sıymış,» dedi yargıç alayla. «Üstüne üstlük bir de baban var!»

«Evet,» dedi kadın, bacaklarını sallayarak. «Evet, babam hayatta hâlâ.»

«Öyle mi? Peki baban ne biçim bir kızı olduğunu biliyor mu?»

«Ona çok benzerim,» dedi çocuk-kadın, gülümseyerek. «Çocukluğumdan bu yana. Ona çekmişim.»

«Öyle mi? Peki onu hangi arada görüyorsun, sorabilir miyim?»

«Cumartesi-Pazarları. Hafta sonlarını onunla geçirmeye çalışırım.»

Sesin tatlılığına kapılan polis memuru, kaşınmayı bıraktı.

«Her Cumartesi-Pazar mı?»

«Hayır. Bazan acil bir vaka çıkar, gidemem. Ama en azından telefonla haber veririm.»

«Ya ötekiler? Onlara da haber veriyor musun?»

«Tabii.»

«Eveleyip geveleme kızım. Mahkeme karşısındasın.»

Kadın, arkasındaki on boş koltuğa, griye boyanmış ahşap kürsüye, koca dosya dolaplarına baktı şaşkınlıkla: Resmi evrak. Temsilcinin bürosuna gelirken içiçe bir sürü odadan geçmişti, madeni masalardan çok etkilenmişti doğrusu. O masalar da böyle üstüste yığılmış dosyalarla kaplıydı, bazı sayfaların arasına beyaz kartonlar sıkıştırılmıştı. Az kalsın, köşede her an yıkılacakmış gibi duran dosya yığınlarından birini deviriyordu geçerken; yığının arkasında şişman bir kadın öğle yemeğini yiyordu, dirseklerini masaya dayamıştı. Daha önce sandöviçini yemişti besbelli, şimdi de kitap açacağıyla yardığı ekmeğin arasına yağlı avokado dilimleri yerleştirmekle meşguldü. Boz, yıllanmış granit yapının zemini, her gün silinmesine karşın, pislik içindeydi. Sokağa bakan pencereler daracıktı, yakın aralarla dizilmiş kalın demir çubuklarla kaplıydı. Kirli camlardan, iç kapayan, bozbulanık bir ışık sızıyordu içeri. Kimse yapının temizliğine aldırmıyordu anlaşılan, herkes, paydos saati geldiğinde dar atıyordu kendini dışarı. Odalar, sokağa açılan, açılır açılmaz da kapanan kapıdan giren havayla yetiniyordu yalnızca. Şişman kadın, daha sonra bitirmeye karar verdiği sandöviçini, bir kesekağıdına koydu - bir de muz vardı kağıtta. Çekmece, bir zemberek sesiyle kapandı. Kadın, yağlı elleriyle yazı makinesinin başına geçti. Makinelerin hepsi kocaman, eski modeldi, şeritler kendiliğinden sarmıyordu. Şişman kadın, serçe parmağıyla geriye sardı şeridi. Yarısında, bıktı. Mürekkep bulaşmış parmağıyla masanın orta gözünü açtı, çıkardığı tükenmez kalemi şeritin orta yerine yerleştirdi. Hazırlık bitince - gözlüğünü de takmıştı artık - bitişik odada okunan savunmaya kulağını tıkayarak çalışmaya başladı. «Tanık, sanığın olaylar sırasında evinde olmadığı yolundaki ifadesini doğrulamaktadır...» Baş parmağiyla işaret parmağını tükürükleyerek kopyaları düzene soktu. Beş tane yeterliyken,

nedense on kopya çıkarılıyordu belgelerden. Demek dörtköşe gri çöp kutularının devlet malı karbon kağıtlarıyla dolup taşması bu yüzdendi. «Karbon kağıdından geçilmiyor! Ne işe yarıyor bu kopyalar?» Heyettekiler, eleştiriye bağışıklık kazanmışlardı sanki. Kimi belini kaşıyordu, kimi kolaltını, kadınlar, yüzlerini buruşturup sutyen askılarını düzeltiyorlardı. Yerlerine geçer geçmez yüzlerini buruşturuyorlardı ama daha oturur oturmaz ayağa fırlıyor, burunlarını kaşımalarına, dillerini boyuna dişlerinde gezdirmelerine yol açan hassas konu her neyse, birilerine danışmak için öbür masalara koşuyorlardı. Yanıtı bulunca da ortalığa caka satıyorlardı. Kısaca, ne kendilerinin ne yaptıklarının bilincindeydiler, ne başkalarının ne yaptığının.

«Garcia'yı gönderin de yeminli ifadeyi alsın.»

«Kaç nüsha çıkartacaklar?» diye sordu sanık kadın.

Hiçbir değişiklik yoktu, aynı duru bakış, aynı ardniyetsiz, apaçık yüz.

Temsilci, yanıtlamak zorunluluğunu duydu: «On.»

«Biliyordum!»

«Yaa, daha önce kaç kere tutuklandın?»

«Hiç. Bu ilk. İçeri girerken görmüştüm de ondan. Yaman bir gözlemciyimdir,» dedi kadın bir hoşnutluk gülücüğüyle.

«Bu oyunu yedi yıldır sürdürebildiğine göre öyle olman gerekir.»

Kadının yüzü, saf bir gülümsemeyle ışıdı, «Anlamak hiç de güç değil...» Az kalsın gülümsüyordu yargıç. «Tarafsızlığımı korumalıyım. Ama bu kadın karşımda cilve yaparken, bacak bacak üstüne atıp o sapsarı, yuvarlacık, nefis dizlerini gösterirken nasıl başarabilirim?»

«Eveeeet... adın...»

«Esmeralda Loyden.»

«Kaç yaşındasın?»

«Yirmiyedi.»

«Doğum yerin?»

«Mexico City.»

«Doğma-büyüme oralısın demek?»
«Evet.» Esmeralda, yine gülümsedi.
«Adresin?»
«27 Mirto, Numara 3.»
«Hangi semt?»
«Santa Maria la Rivera.»
«Posta bölgesi?»
«Dört.»
«Mesleğin?»
«Hastabakıcı. Bir dakika Sayın Yargıç, size verdiğim, babamın adresi.» Kıvırcık başını salladı. «Ötekileri biliyorsunuz zaten.»
«Peki. Şimdi ifadeni inceleyeceğiz. Zapta geçiriyorsun, değil mi Garcia?»
«Evet Sayın Yargıç.»
«Katolik misin?»
«Evet.»
«Kiliseye gider misin?»
«Evet, efendim.»
«Ne zamanlar?»
«Pazar ayinlerini kaçırmam, efendim.»
«Öyle mi? Vicdanın rahat mı bari?»
«Rahat, efendim. Kilise korolarına bayılırım.»
«Ya gece ayinleri? Sanırım en çok onlara bayılıyorsundur sen,» dedi ihtiyar boğuk bir sesle.
«Onlar yılda bir kere, olsun, yine de seviyorum.»
«Öyle mi? Peki kiminle gidersin o ayinlere?»
«Babamla. Noel'i onun yanında geçirmeye çalışırım.»
Esmeralda'nın incecik, çiğnenmemiş ot yeşili gözleri irileşti.
«Bakireden farkı yok,» diye düşündü yargıç.
«Eveeeet Garcia. İkinci Ağır Ceza, Onüçüncü Mahkemesi, beş-eşlilik ve zina iddiasıyla açılan 132/6763 dosya numaralı davanın karar aşamasında...»
«Beş mi dediniz efendim?»
«Beş değil mi?»

«Evet Sayın Yargıç, ama eşlerden yalnızca biri davacı.»

«Ama bu kadın, beşiyle de evli, değil mi?»

«Evet, Sayın Yargıç.»

«Yaz. Önce Quaretaro eyaletinden gelen yeminli beyanı inceleyelim. Bakalım ne diyorlar? Meksika Birleşik Devletleri, Meksika Cumhuriyeti adına, sulh hukuk yargıcı sıfatıyla, yetki bölgemdeki nüfus kütüklerine - sayfa: 18, yıl: 1948, izin belge no: 8577, dosya no: 351. 2/49/82756 - dayanarak tanıklar huzurunda beyan ederim ki sözkonusu yurttaşlar, Pedro Lugo ve Bayan Esmeralda Loyden evlenme akti için 12 Haziran 1948 günü saat 20.00'de makamıma başvurmuşlardır. Zapta geçiriyorsun, değil mi Garcia? Bunun gibi dört izin belgesi daha var, hepsi de mühürlü. Hepsinde yalnızca erkek yurttaşın adı değişiyor, çünkü kadın — ne günlere kaldık! — hep aynı kadın: Esmeralda Loyden. Şu akit, Cuernavava'da imzalanmış, Morelos'ta; şu, Chilpancingo, Guerrero'da; şu, Los Machis, Sinalao'da; beşinciyse Quadalajara, Jalisco'da. Çok eş kadar yolculuğa da düşkünsünüz anlaşılan.»

«Pek o kadar değil efendim. Bunlar şey... Anlarsınız ya, balayı falan.»

«Anlıyorum, evet.»

«Öyle efendim. Bana kalsa, Mexico City'den dışarı adımımı atmazdım.» Sesi nasıl da tatlıydı.

Kısa boylu kadın, elinde dosyayla içeri girdi yine. Öfkeden deliye dönen yargıç, dosyayı açtı, yüksek sesle okudu, «'... vaka mahallinde bulunanların yeminli ifadelerine göre, yukardaki paragrafta belirtilen olaylar sırasında doğan zarar ziyanın...' Sonunu siz getirin artık. Bir kopya bu altıüstü... Bakın bakın! 'Karar kesindir. Temyiz edilemez'i unutmuşsunuz yine. Söylemedim mi size? Dikkat edin. Bir daha olmasın lütfen.'»

Cüce kadın kapıyı kapatınca, yargıç telaşla atıldı: «Erkeklerin adları mahkeme kararında alfabe sırasıyla geçmeli, Garcia. Carlos Gonzales, Pedro Lugo, Gabriel

Mercado, Livio Martinez, Julio Vallarta... bir... iki... üç... dört... beş.» Yargıç, içinden sayıyordu... «Demek Bayan Esmeralda Loyden Gonzales, Bayan Esmeralda Loyden Lugo, Bayan Esmeralda Loyden Martinez, Bayan Esmeralda Loyden Marcado, Bayan Esmeralda Loyden Marcado, Bayan Esmeralda Loyden Vallarta'sın, hepsi sensin... Hmmm. Sen ne diyorsun bu işe Garcia?»

«Güzel.»

«Güzel de ne demek?»

«Adların hepsi tutuyor, efendim, ama içlerinden yalnız Pedro Lugo suçluyor kadını.»

«Sana orasını sormuyorum Garcia. Davanın ahlaksal, yasal, toplumsal ve siyasal sonuçlarını kastediyorum. Pek anlamışa benzemiyorsun.»

«Ha şu!»

«Daha önce böyle bir davayla karşılaştın mı Garcia?»

«Hayır, Sayın Yargıç. En azından suçlananlar kadın değildiler. Yoksa erkekler ühüüüü!» Garcia, tren düdüğü gibi uzun bir ıslık çaldı.

«Bakalım sanık ne diyecek. Ama oraya gelmeden, kişisel bir soru soracağım Bayan Esmeralda. Julio ile Livio'yu karıştırdığın hiç olmadı mı?»

Esmeralda, olağanüstü bir çiçek dürbününe bakan bir kız çocuğunu andırıyordu. Saydam, buğulu gözleriyle baktı. Yalnızca kendisinin görebildiği bir çiçek dürbünüydü bu. Sinirlenen yargıç, soruyu yineledi, Esmeralda sorudan irkilmişçesine yerinden sıçradı.

«Onları karıştırdım mı? Hayır, Sayın Yargıç. Hiçbiri birbirine benzemez ki!»

«Hiç kuşkuya kapılmadın yani, bir yanlışlık falan olmadı.»

«Nasıl karıştırabilirim ki?» dedi Esmeralda tez-canlılıkla. «Onlara büyük saygım var.»

«Karanlıkta bile karıştırmadın?»

«Ne dediğinizi anlamıyorum.»

Apaçık, dingin bakışlarını ihtiyarın yüzüne dikti, temsilci şaşıp kalmıştı.

«İnanılacak gibi değil,» diye düşündü. «İnanılacak gibi değil. Şimdi özür dilemek bana düşüyor.»

Sonra saldırıya geçti: «Adli tabip muayenesinden geçti mi?»

«Elbette geçmedi,» diye karşı çıktı Garcia. «Irza tecavüz değil ki davanın konusu.»

«Evet, doğru. Haklısın, bizim konumuz tecavüzsüz edemeyenler,» diye güldü yargıç, ellerini oğuşturarak.

Konu kendisiyle ilgili değilmiş gibi kadın da güldü. Kibarlık göstermek, ihtiyarı yalnız bırakmamak için. Yargıç, büsbütün içerledi buna:

«Demek beş kişiler?» Döküntü kürsüyü parmağıyla tıkırdatmaya başladı.

«Beşi de bensiz yapamaz.»

«Onları uzlaştırabildin yani?»

«Hepsinin başı dertteydi.»

«Ya çocuk? Çocuğun var mı?» diye sordu, nerdeyse saygıyla.

«Nasıl olabilir? Benim çocuklarım, onlar. Onlara bakarım, her işlerini görürüm. Başka çocuğa ayıracak zamanım yok.»

Yargıç pes etmişti. Çift anlamlı şakalar, küçük bayağılıklar, zekice buluşlar, bu kadına değmiyordu bile... Şu Garcia da öküzün tekiydi. Nerdeyse kadına arka çıkacaktı. Yeterdi artık! Kendisi asla böyle... Dostlarıyla barda buluşacağı saati beklemek zorundaydı, yalnızca gülümsemeden edemediği için gülümseyen bu kadından sözedecekti onlara.

«Birinciyle parkta tanıştınız sanırım.»

«Nereden bildiniz? Evet, Carlos'la Sunken Parkında karşılaştık. Jose Emilio Pacheco'nun romanı, *Uzaklarda Öleceksin*'i okuyordum.»

«Okumayı seviyorsunuz demek?»

«Pek sayılmaz. Yalnız Pacheco'yu okudum, onunla tanışmıştım çünkü.» Esmeralda, yerinde doğruldu, neşelenmişti. «Önce, papaz sanmıştım onu. Düşünebiliyor musunuz? Aynı arabadaydık, o inerken, 'Peder' dedim,

'kutsayın beni'. Çok bozuldu, terliyordu. Kara kaplı bir kitap uzattı bana: 'Bunu oku da sandığın gibi biri olmadığımı anla, kitabımı veriyorum sana'.»

«Peki Carlos'la nasıl tanıştınız?»

«Pedro... şey Carlos yani, benim kitabımı okuduğum sıraya ilişti, kitap nasıl diye sordu. Olay böyle başladı. Yo hayır! Gözüne bir şey kaçtı - biliyorsunuz Şubat'ta sık sık görülür toz fırtınaları. Çıkarmak istedim. Gözleri yaş içindeydi. Hastabakıcı olduğumu söyledim ona, sonra da... gözüne kaçan şeyi çıkardım. Ha unutmadan, sizin sol gözünüz sulanıyor. Karınıza söyleyin de papatya suyu damlatsın, hazır - satılanlardan olmasın ama, taze papatya, kırdan toplanmışlardan. Deyin ki karınıza... elim değse ben de yapardım ama. Taptaze papatya bulacaksınız, birkaç tane, ama kaynatmadan önce cezve tertemiz olmalı. Sonra başınızı şöyle geriye atıp duracaksınız. On dakika kadar, iyice dağılsın diye... Göreceksiniz nasıl iyi gelecek. Saf papatya suyu.»

«Demek sen verici insanlardansın... yardımsever yani.»

«Evet, Sayın Yargıç. Huyum böyle. Gabriel'le de aynı şey oldu. Kolu yanmıştı. Ne korkunçtu görmeliydiniz, su toplamıştı her yeri. Ben üstlendim bakımını. Dr. Carrilo, kolu benim sarmamı söylemişti. Sonra, iyileşince kimbilir kaç kere - dünyada benden sonra en çok sağ kolunu sevdiğini söylemişti, çünkü tanışmamız kolu yüzünden...»

Esmeralda Loyden'ın anlattığı beş hikaye de aynıydı. Ufak tefek değişiklikler dışında. Evliliklerini anlatırken, güleç, gururluydu. Arasıra, saf saf böbürleniyordu. «Pedro, bensiz yaşayamaz. Gömleklerinin nerede durduğunu bile bilmez», «sapıklık», «ihanet», «ahlahsızlık», «hayasızlık» gibi sözcükler yargıcın dilinin ucuna geliyordu gelmesine, yine de, onları dile getirme olanağını bir türlü bulamıyordu. Esmeralda'nın yanında hiçbir anlamı kalmıyordu bu sözcüklerin. Anlat-

tığı; dümdüz, süssüz bir hikayeydi. Pazartesiler, Pedro'nundu; Salılar, Carlos'un v.b... derken hafta doluyordu. Cumartesilerle Pazarlar, çamaşıra, ütüye, Pedro'nun istediği özel bir yemeği pişirmeye ayrılmıştı, içlerinde en huysuzu oydu. Olağandışı durumlarda, bir doğum günü, azizler günü, bir gezinti falan, ya Cumartesiyi gözden çıkarıyordu, ya Pazarı. Hayır, canım. Kendisini görebildikleri sürece her şeye katlanıyorlardı. Öne sürdüğü tek koşul, hastabakıcılık mesleğinden ayrılmayacağıydı.

«Yani haftada birer güne razıydılar?»

«Arasıra fazladan bir günleri olur. Ayrıca, çalışan insanlar onlar. Carlos, gezgin satıcıdır, ama ne yapıp eder, Çarşambaları kentte olur. Hiç kaçırmaz. Gabriel, sigortacıdır. O da sürekli yoldadır, üstelik öyle akıllı ki IBM'ciler yanlarına almayı önerdiler.»

«Hiçbiri çocuk istemedi, öyle mi?»

«Uzun boylu konuşmadılar bu konuda. Laf açıldı mı, daha birkaç yıldır birlikteyiz, diyorum onlara, aşkın olgunlaşması gerek, diyorum.»

«Kabul ediyorlar mı söylediğini?»

«Anlaşılan, ediyorlar.»

«Anlaşılan, etmiyorlar. Seni suçladıklarına göre oyun sona erdi artık.»

«Pedro'nun marifeti; içlerinde en huysuz, en çabuk öfkelenen odur. Ama yüreği altın gibidir, Sayın Yargıç. Cömerttir. Öfkesi bir parlar, bir söner, kaynayan süt gibi... Göreceksiniz.»

«Bir şey göreceğim yok, tutuklanacaksın. Sekiz gündür evden uzaktasın. Yoksa farkında değil misin Bayan Loyden? Kilit altında yaşamak üzmüyor mu seni?»

«Pek sayılmaz. Herkes iyi davranıyor. Ayrıca, zaman diye bir şey kalmıyor. Dün gece, en az sekiz saat uyudum. Çok yorgundum.»

«Herhalde... Yani durumdan yakınmıyorsun, pişman değilsin?»

«Yakınmıyorum. Başımı yastığa dayar dayamaz uyurum ben.»

Gerçekten de sağlıklı görünüyordu genç kadın, teni duru, temizdi, gözleri ışıl ışıldı, bir erinç yayılıyordu bedeninden. Hay Allah! Saçları da parlıyordu, yeni doğmuş bir hayvanın tüyleri gibi, yumuşacık saçları nasıl okşa beni diyorsa, havaya kalkık burnu da, bir makas al benden diyordu. Yargıç öfkeyle toparlandı. Bu saçmalığa katlanamazdı artık.

«Ahlak kurallarını çiğnediğinin farkında değil misin sen? İnsanları aldattın. Onlara i-ha-net ettin. Ahlaksız bile denmez sana, ahlakla hiçbir ilgin yok ki. İlkeler, sana vızgeliyor. Muzırsın sen. Akıl hastasısın düpedüz. Saf görünüşün, budalalığının en büyük belirtisi. Sen... sen...» — kekelemeye başlamıştı — «Senin gibi insanlar, toplumun alt yapısını kundaklarlar. Aile çekirdeğini yok edersiniz siz. Toplumun başına bela kesilirsiniz! Bu sorumsuz davranışınla başımıza ne belalar açtığının farkında değil misin?»

«Kimin başına bela açmışım?» diye haykırdı Esmeralda.

«Aldattığın adamların, kendinin, toplumun, Meksika Devrimi'nin başına!»

«Ama neden? Birlikte geçirilen, paylaşılan günler mutlu günlerdir! Uyumlu günlerdir! Kimseye zararları dokunmaz!»

«Ya kandırmaca, aldatmaca?»

«Ne aldatmacası? Susmak başkadır, yalan söylemek başka.»

«Delisin sen. Psikiatr, deli tanısı koyacak. Hiç kuşkun olmasın.»

«Öyle mi? Peki o zaman ne yaparlar bana?»

«Hah şöyle! Şimdi aklın başına geldi! Korkmaya başladın.»

«Evet Sayın Yargıç. Daha önce hiç kaygılanmamıştım böyle.»

«Ne biçim kadınsın sen? Aklım ermiyor. Ya kafan-

da bir bozukluk var... ya da... ne bileyim ben... Ahlakı gevşek bir kadınsın.»

«Ahlakı gevşek mi?» —Esmeralda ciddileşti birden— «bunu Pedro'ya söyleyin de görelim».

«Pedro, Juan, ötekiler. Olayın aslını öğrendiklerinde onlar da aynı şeyi düşünecekler.»

«Hayır, aynı şeyi düşünmeyecekler. Hepsi, birbirinden farklı insanlar. Ben de sizinle aynı görüşte değilim, isteseydim bile katılamazdım dediğinize.»

«Pişmanlık duymadığın kesin ama?»

Temsilci, masanın üstüne yumruğunu indirerek yıllanmış tozları savurdu. «Sen bir oros... Bir şey gibi... fahi... (nedense, bu sözcükleri kadının yüzüne karşı söyleyemiyordu. Yüzündeki gülücüğü görünce. Yakından bakıyordu da... böyle güzel bir kız görmemişti daha önce. İlk bakışta çok güzel değildi belki, sağlıklıydı, tertemizdi, taptazeydi. Yeni yıkanmış gibiydi. Tamam tamam. Nasıl kokardı kimbilir? Vanilya mı? Dişleri bembeyaz bir kadın. Başını geriye atıp kahkaha attığında dişleri ortaya çıkıyordu, utanmak bilmiyordu ki).

«Arasıra hiçbir erdemin olmadığını düşünmüyor musun?»

«Ben mi?» diye sordu Esmeralda şaşkınlıkla. «Neden düşüneyim?»

Yargıcın kolu-kanadı kırılmıştı.

«Garcia, Lucita'yı çağır, savunmayı zapta geçirsin.»

Lucita, avokado ve muz yiyen kadındı. Stenosu kolunun altındaydı, parmağı hâlâ mürekkep lekeleriyle kaplıydı. Yüzünü buruşturarak yerini aldı, «Sanığın ifadesine göre...» diye mırıldandı.

«Hayır. Doğrudan makineyle yaz. Daha iyi sonuç veriyor. Kendinizi savunmak için ne diyeceksiniz Bayan Loyden?»

«Hukuk terimlerini bilmem. Ne diyeceğimi kestiremiyorum. Sayın Yargıç, siz konuda uzman olduğunuza göre bana yardım edebilir misiniz?»

«Bu kadarı... bu kadarı... fazla,» diye kekeledi Yar-

gıç. «Şimdi de ona akıl vermek zorunda kalıyorum. İfadeyi oku, Lucita.»

Lucita, arasına beyaz bir karton iliştirilmiş dosyayı açtı, «İmzalanmamış,» dedi.

«İsterseniz, imzalayayım,» dedi Esmeralda.

«Daha resmen savunma yapmadınız. Nasıl imzalarsınız?»

«Fark etmez. Önceden imzalarım. Zaten Gabriel'in dediğine göre, mahkemelerde istedikleri lafları sokuştururlarmış araya.»

«Gabriel, yalan söylüyor, ona mahkemeye hakaretten bir celp çıkartacağım yakında, hem de zevkle.»

«Onu görebilecek miyim?» diye atıldı Esmeralda telaşla.

«Gabriel'i mi? Onun seni görmek isteyeceğini sanmam.»

«Ama geldiği gün bana haber verirsiniz, değil mi?»

(Çılgın, cahil, hayvansı; bütün kadınlar delidir zaten. Hepsi kurnaz, yozlaşmış, çürümüş, ilkel yaratıklardır. Beş erkeği aynı anda idare edip sabahları tertemiz uyanıyor, düşünsene. Görevi başında geçirdiği nice gece, hiç etkilememiş bu kadını. Dediğimi anlasın diye canım çıkıyor, beni dinlemiyor bile.)

«O gelene kadar sen, Santa Marta Acatilta hapishanesinin demir parmaklıkları arkasında olacaksın. Ahlak düşkünlüğünden, çok-eşlilikten, tedbirsizlikten» — konuyla bağlantılı başka suçlar aradı — «bazı kişilere zarar vermekten, karanlık ilişkiler kurmaktan, isyana teşvikten, kamu malına saldırıdan. Yaaa, böyle işte. Carlos'la parkta mı tanışmıştın?»

«Gabriel'i görebilecek miyim?»

«En çok sevdiğin o mu?» diye sordu temsilci, merakını gizleyemeden.

«Hayır. Hepsini severim, eşit derecede.»

«Seni suçlayan Pedro'yu da mı?»

«Canım Pedro'cuğum,» dedi onu kucağında sallar

gibi yapıp... Memeleri dimdikti bu pışpışlama sırasında.

«Artık yeter!»

Lucita, kulağının arkasına bir kalem sokuşturmuştu, önündeki kesekağıdını buruşturdu. Belki de temsilcinin dikkatini çekmeyi, böylelikle bağırmasını önlemeyi umduğundan. Birkaç dakikadır sanığı inceliyordu Lucita. Aslına bakılırsa, memurlardan en az dört-beş kişi kulak kesilmişlerdi bu tartışmaya. Carmelita, *Gözyaşları ve Gülüşler*'ini bırakmış, Tere, fotoromanını bir kenara atmıştı. Carjaval, Garcia'nın başında dikiliyordu, Perez ile Mantecon, dikkatle dinliyorlardı. Duruşma salonundaki erkekler, boyunbağı takmışlardı ama hepsi kirli, terliydiler. Giysileri, yara-lapası gibi yapışmıştı üstlerine, pantolonlarının arkası parlıyordu, tiftiklenmişti, esmer tenli insanların pek sevdiği o feci kahverengi yok mu... Bayatlamış çikolataya benziyorlar. Ama Lucita, cart renkler giymişti kısa boylu olmasına karşın. Sarı naylon buluzla yeşil bir etek, yoksa tersi miydi? Tam bir renk cümbüşü ama şu anda yüzü al-aldı, güzelleşmişti düpedüz. Merak, salondakilere soylu bir hava katmıştı. Ayaklarını sürümüyor, oralarını buralarını kaşımıyor, duvarlara yaslanmıyorlardı artık. Eski miskinlikten iz bile kalmamıştı. Canlanmışlardı. Bir zamanlar bu dosyalardan, fişlerden bağımsız geçirdikleri gençlik günlerini anımsamışlardı. Alınları pırıl pırıldı. Esmeralda, arındırıyordu onları.

Lucita, «gazeteciler dışarda bekliyor,» diye uyardı temsilciyi.

Temsilci, ayağa kalktı. Basını bekletmek gibi bir alışkanlığı yoktu. Beşinci kuvvetti basın.

O arada, Lucita, Esmeralda'nın yanına yaklaştı, onun dizini okşadı hafifçe. «Sakın tasalanma canım. Ben senden yanayım. Kocam olacak herif, evlendiğimizden hemen sonra bir kadın getirmişti üstüme, o yüzden bayılıyorum senin davana. Üstelik karıya bir ev tuttu, beni burada çalıştırıyor. Senin gibi birinin öç ala-

bilmesi ne güzel. Yardımcı olacağım sana, yeminle. Yalnız ben değil Carmelita da yardım edecek. Onun masası, şuradaki. Carvajal, Mantecon, Perez de yardıma hazırlar, Bay Michael bile, biraz eski kafalıdır ama iyi yüreklidir. Ne diyeyim? Azize Yesenia'dan daha önemlisin bizim gözümüzde. Dur bakalım. Savunmayı yazmaya başlayalım: «Sanık...» (Esmeralda, verilecek karara aldırmıyordu artık, herkesin, özellikle de Lucita'nın bayıldığı bir kedi yavrusu gibi keyifle kıvrılmıştı oturduğu yerde, üstüne bir gevşeklik çökmüştü).

Lucita'nın tuşları, hukuk terimleri arasında neşeyle uçuyordu- yazıya döküldüğünde belirsiz, yüksek sesle okunduğunda anlaşılmaz terimler. Lucita, sözünü yerine getirdiğini Esmeralda'ya göstermek için yüksek sesle okuyordu yazdıklarını. «Sağlık ve Sosyal Yardım hizmetleri ortak bünyesinde,» kısmını yazdıktan sonra Esmeralda'nın tepki göstermediğini fark etti, onun kulağına eğildi. «Senin uykun geldi şekerim. İşimiz bitti bitiyor. Zarar-ziyan konusunda bir şeyler eklemem gerek, sanığın uyarılması falan. Biraz karışık oldu ama boşver, yasalara uygun. Sanığa haklarını, kararı, temyiz süresini bildireceğiz. 'Sevk' mi desem? Neyse. Şimdi sıra tevkif müzekkeresinde, sonra kopyalar çıkartacağız. 'Mahkeme'yi büyük harfle yazmalıydım aslında ama daha önce de beş kere küçük harfle yazmıştım. Önemli değil. Hadi bakalım canım, şurayı imzala... bak ne diyeceğim. Soğuk bir şey içip toparlanmak ister misin? Mühür de burada. Mahkeme kararına göre suçlusun, hapse gireceksin ama aldırma sen. Biz izin vermeyiz. Bir doktor raporu, heyet takdiri, tamam... yasa böyle işliyor. Hepsi senin lehinde olacak. Göreceksin canım. Elimden geleni yapacağım. Her şey yolunda gidecek, eminim.»

Hücresinde güzel bir çorba içip haşlanmış tavuk buduyla kanadını yedikten sonra sevecen gardiyanlarla kuşatıldı Esmeralda'nın çevresi. Ertesi gün bazı gruplar gösteriler yaptılar, siyasal partilerin kadın kolları

üyeleri de vardı aralarında. Rene Cardona, olaydan bir film yapmak istiyordu. Gazeteler, skandal ağzıyla vermişlerdi haberi. Sekiz sütuna manşette: «Tam Beş Tane, Bir Elin Parmakları Gibi» yazıyordu. *Ovaciones*'in, siyah atılmış başlığı, «Kazanan Beş Erkek, Cokey, Bir Kadın»dı. Ardından üç ünlem. Bir başyazar, köşesinden ciddi bir ses yükseltiyordu: «... İlkel yapımız, bir kere daha bir sınavla karşı karşıya.» Hayvansal içgüdüleri uzun uzun tanımlıyordu yazısında. Bir devlet kuruluşunda çalıştığı sezilen bir uzmansa, kadın sömürüsünü konu almıştı: Kadınlara meta gözüyle bakılıyordu; evişleri, kadınların yüksek bir kültür düzeyine erişmelerini engelliyordu. Daha nice çarpıklıklar vardı toplumda, önümüzdeki günlerde bunlar, bir bir serilecekti okurların gözü önüne. Kısacası, dopdolu, yorucu bir gündü. Ziyaretçilerin arasında iki de rahibe vardı, çok heyecanlıydılar. Rahibe kılığı giymeyi reddeden, çoğu Fransız, ilerici rahibeler de görünüyordu ortalıkta. Kalabalıktılar. «Şu işe bak!» dedi Lucita kendi kendine, «Biz kadınlar için ne önemli bir gün! Esmeralda bir günah keçisi de olsa bayrağımızı o yükseltiyor. Onun savaşı, bizim de savaşımız.»

Temsilci, bu ateşin üstüne soğuk su serpme sorumluluğunu üstlendi.

«Celse halka kapalı olacak.»

Lucita, döküntü yazı makinesinin başına geçti, şeriti parmağıyla sardı.

«Iztapalapa Federal Bölgesinde, bu ayın 22. günü, saat 10.30'da Anayasanın 19. Maddesinde belirtilen yasal süre dolmadan, Bakanlık Temsilcisinin beş kere zina işlemekle suçladığı Bayan Esmeralda Loyden Gonzalez Lugo Martinez Mercado Vallarta'nın hukuki durumunun incelenmesine başlanmıştır, Ceza Kanununun 37. Maddesinin 1. bendine göre, çokeşlilik suçunu da işlediği ileri sürülen sanığın eşi, bölge nüfus kütüğünde adı Pedro Lugo olarak geçen davacı, kanunlara itaat-

sizlik ve yalancı tanıklık konularında uyarıldıktan sonra verdiği yeminli ifadede, adının Pedro Lugo olduğunu beyan etmiştir. İfadeye göre, sanık otuziki yaşındadır, evlidir. Katoliktir, okur-yazardır, iş-güç sahibidir, doğum yeri, Veracruz eyaleti, Coatzacoalos'tur. Davacı, ifadesinde karısının 28 Mayıs günü, her Pazartesi alışıldığı üzre saat tam 20.00'de 246 Patriotismo Cad. No: 16, Çamlık, Colonia San Pedro'daki (Posta Bölgesi: 13) evlerine dönmediğini, bunun üzerine kendisinin karısının çalıştığı hastaneye gittiğini belirtmiş, dediğine göre onu bulamayınca, ertesi gece işbaşı yapıp yapmayacağını öğrenmek için başvurduğu danışma memurundan, karısının adının gece nöbeti listesinde yer almadığını, büyük olasılıkla gündüzleri çalıştığını, yine de memur nöbeti yeni devraldığı için kendisinden kesin bir bilgi istenmemesi dolayısıyla idareye başvurması gerektiğini öğ-» — «renmiş» satıra sığmıyordu, öylece bıraktı Lucita — «ve davacı (bir sonraki satır) bunun üstüne gereken bilgiyi almak üzere idareye başvurduğunda, yukarda sözü geçen idareden karısı adındaki hastabakıcının, hastanede gece nöbetine hiç kalmamış olduğunu öğrenince taşkınlıklar yapmış, korkuya kapılan hastane yöneticisinin çağırdığı iki hademe tarafından kolları arkasına bağlanarak etkisiz duruma getirilmiştir. Olaydan sonra hastane personeli, davacının sendeleyip, duvarlara tutunarak uzaklaştığını görmüşlerdir, 13797 no'lu izin belgesinin 18. sayfasından da anlaşılabileceği gibi davacı, yedi yıl önce, rüştünü o tarihte ispat etmiş davalıyla resmen evlenmiş, kocalık görevlerini o gün bugün aksatmamıştır. Daha sonra, davalının gıyabında bir araştırma yapan davacı, öteki dört eşin durumundan haberdar olunca, onlara sanığın beşli suçu hakkındaki bilgiyi iletmiştir. Mahkememizce sanığın cezai ehliyeti olduğu varsayılıp işlediği suçlar, biri esas, beşi kopya olarak (esas nüsha, ilk ve asıl davacı Pedro Lugo'ya gönderilmek üzere) hazırlanmış, Bakanlık Temsilcisinin iddianamesi, mağdur tarafın ağır suçlamaları da göz-

önünde tutularak değerlendirilmiş, davalının bu adreslerde bıraktığı giysileri, özel eşyaları, öteberisi, fotoğrafları, imzasıyla kaleme aldığı aşk nameleriyle mektuplar, özellikle evlenme izin belgelerinin tartışılmazlığı gibi deliller ve bunlardan doğan fiiller gözönünde tutularak aşağıdaki karara varılmıştır. Beş kişinin ve sanığın beyanlarına göre bu evlilikte, mesleği hastabakıcılık olan Esmeralda Loyden de dahil olmak üzere taraflar akitlere bağlı kalmışlardır. Davalı ise mahkememize inanılır kanıtlar sunamamış, tam tersine verdiği ifade, yukarda sözü edilen bazı nedenlerden ötürü kayda değer bulunmamıştır, davalı, pişman olduğunu beyan etmemiş, beş ayrı suç işlediğini anlamazlıktan gelmiş, yalnızca uykusu olduğunu söylemiş, öte yandan, istenilen tahlillerin yapılmasına karşı çıkmamış, tarafların Federal Anayasanın 20 Maddesinin III. IV. ve V. bendlerine dayanarak yaptıkları suçlamaları yanıtlarken suçun doğuşunu ve sonuçlarını aydınlatacak açıklamalarda bulunmaktan, heyetin hakikati ortaya çıkarmak çabasına yardım etmekten kaçınmamıştır. Bugünün tarihi itibariyle, tarafların mahkememize daha fazla delil sunma süresi 20 Haziran'da başlayıp 12 Temmuzda sona ermektedir. Bu belgenin doğru olduğuna yemin ederim.

Bakanlık temsilcisi, tam imzasını atacakken, öfkeyle bağırdı. «Lucita, n'oluyor sana? Yine 'karar kesindir, temyiz edilemez'i unuttun bakıyorum.»

Sonrası dedikodu. Bazıları, Esmeralda'nın gardiyanlar eşliğinde hapishane arabasına bindiğini, ona yolluk olarak bir sandöviç hazırlayan sadık Lucita, zabıt katibi Garcia — ayrılırken elini öpmüştü — ve yargıçın sıcak bakışlarıyla uğurlandığını söylüyorlar.

Vedalaşma sırasında, yargıç, Esmeralda'nın ellerini avuçları arasına almış, herkesi duygulandıran bir konuşma yapmıştı: «Esmeralda, böyle işlere karıştın mı başına neler geldiğini biliyorsun artık. Dinle beni. Da-

ha gençsin. Bir daha böyle işlere kalkışma, Esmeralda. Saygın bir kadın ol. Namuslu yaşa bundan böyle.»

Uğurlama sırasında izleyicilerin alkışları, mahkumun gülümsemesine yol açmıştı. Birileri de, üstüste boyanmış tahta parmaklığın aralığından, davalı Pedro Lugo'nun Esmeralda'yı süzdüğünü gördü. Bazılarının dikkatini çekense, miyop Julio'nun karısına dostça selam vermesiydi. Polis arabasına binen Esmeralda, Carlos'u görmedi ama kafasını kazıtmış Julio'yu görür görmez gözleri yaşla doldu. «Neden kazıttın kafanı?» diye bağırdı ona. «Kısa saç sevmediğimi bilirsin.»

Gazeteciler boyuna not alıyorlardı. Esmeralda'nın kocalarının bir teki bile eksik değildi, gezgin satıcı dahil. Yetkililer, beş kocanın da iddialarını geri almak istediklerini, Esmeralda'sız yapamadıklarını söylediklerini belirttiler. Ne var ki karar kesinleşmişti, Yargıtaya da başvuramazlardı. Olay, büyük patırtı koparmıştı. Kocalar, belli günlerde buluşup ortak eşlerini Santa Maria Acatitla Hapishanesinde ziyaret ediyorlardı. Hiçbir şey değişmemişti, *«de facto et in situ»*. Eskiden onu haftada bir görüyorlardı. Şimdiyse Pazarları buluşup gidiyorlardı ona. Her biri bir armağan getiriyordu. Yalnızca Esmeralda'yı değil, Lucita'yı, Carmelita'yı, Tere'yi, Garcia'yı, Carvaal'i, Perez'i, Mantecon'u ve Esmeralda'nın davranışlarından gitgide hoşlanan, onu arasıra ziyarete gelen yargıcı da hoşnut edecek türden armağanlardı bunlar.

Ama bu delillerle yeni bir dava açılamıyordu ne yazık ki. Savcı, yargıç, davacılar, işlenen suçu ağır suç kapsamına sokmakta acele ettiklerinden ötürü pişmandılar (479/32/875746, sayfa: 68). Yine de olup-bitenler, saçmasapan ayrıntılarla dolup taşan, bir tür yaşamkütüğü sayılabilecek tutanaklarda kaldı, gerçeklerin ortaya çıkması için yazılan bu kitaba esin kaynağı oldu. Adı da parlak değil: bilgisayar denetimli bilgiler. Bu belgenin doğru ve geçerli olduğuna yemin ederim. Karar kesindir, temyiz edilemez.

LILIANA HEKER

Arjantin'i on yılı aşkın bir süre felce uğratan generaller, her kuşaktan yazarı susturmaktan kaçınmadılar. Çünkü komşunuz çığlıklar atarak, ite-kaka sürüklenirken, yazmak hemen hemen olanaksızdır. Bu kargaşada değişmeyen, sesini yükseltebilen, amacından şaşmayan bir yazın dergisinin ayakta kalabilmesi mucizeydi. Adı, El Ornitorrinco'*ydu (Ornitorenk), eski adıyla* El Escarabajo de Oro *(Altın Böcek). Kullandığı slogan, Oscar Wilde'ın bir dizesiydi: «Kişi, her zaman azıcık beklenmedik olmalı.» Dergiyi her ne kadar öykücü ve oyun yazarı Abelardo Castillo yönetiyorduysa da, asıl yük, yazı işleri müdürü Liliana Heker'deydi. Yayınlanan ilk öykü kitabı* Yanan Çalılığı Görmüş Olanlar *(1966) bugün de Arjantin yazınının başyapıtlarından sayılıyor. Lilian Heker, dergide, Paris'te yaşayan yazar Julio Cortazar'la işkence altındaki toplumda yazara düşen görev konusunda bir polemiğe girmişti. Cortazar, sürgüne yollanmış siyasal bir yazar olduğunu savunuyordu, Liliana Heker'in görüşüyse (Nadine Gordimer'ın Güney Afrika'ya bakışını ansıtırcasına) şöyleydi: «İşitilmek için içerden bağırmalıyız.»*

Çalıntı Parti

Varır varmaz, doğruca mutfağa koştu, maymuna bakmaya. Oradaydı: Yaşasın! Annesinin haklı çıkmasını istemezdi doğrusu. *Doğum gününde maymunun işi ne?* diye azarlamıştı annesi. *Hadi sen de, duyduğun her*

saçma lafa inanıyorsun! Darılmıştı annesi, ama maymundan ötürü değil diye düşündü kız, partiden ötürü.

«Gitmeni istemiyorum,» demişti annesi. «Zengin-işi bir eğlence olacak.»

«Zenginler de Cennet'e giderler,» dedi kız, din öğrencisiydi.

«Cennet'i falan bırak şimdi,» dedi anne. «Senin derdin ne biliyor musun küçük hanım? Kıçının sıkmayacağı işlere kalkışman.»

Kız, annesinin böyle sözler etmesinden hiç hoşlanmıyordu. Dokuz yaşına yeni basmıştı, sınıfın en iyilerindendi.

«Çağrıldığım için gidiyorum,» dedi. «Luciana'nın arkadaşı olduğum için çağrıldım. Hepsi bu.»

«Arkadaşınmış,» diye homurdandı annesi. Durdu. «Bak, Rosaura,» dedi sonra. «O, senin arkadaşın olamaz. Sen onların gözünde nesin, biliyor musun? Hizmetçinin kızısın, o kadar.»

Rosaura, gözlerini kırpıştırdı; ağlamak istemiyordu. Sonra avazı çıktığı kadar bağırdı: «Kes artık! Sen arkadaşlıktan ne anlarsın!»

Her ikindi, Luciana'nın evine gidiyordu ve onlar birlikte ödevlerini tamamlarken Rosaura'nın annesi içerde temizlik yapıyordu. Çaylarını mutfakta içiyor, sırlarını açıyorlardı birbirlerine. Rosaura, o kocaman evdeki her şeye bayılıyordu, o evde oturanlara da.

«Dünyanın en güzel partisi olacakmış, o yüzden gidiyorum, Luciana öyle söyledi. Bir gözbağcı gelecekmiş maymunuyla, daha neler neler.»

Kadın hızla dönüp kızını tepeden tırnağa süzdü, ellerini çalımla kalçalarına koydu.

«Doğum gününde maymunun işi neymiş?» dedi. «Hadi sen de, duyduğun her saçma lafa inanıyorsun!»

Rosaura, çok gücenmişti annesine. Başkalarını yalnızca zengin oldukları için yalancılıkla suçlaması haksızlıktı düpedüz. Rosaura da zengin olmak istiyordu ta-

bii ki. Bir gün görkemli bir sarayda oturmayı başarırsa, annesi artık sevmeyecek miydi onu? Çok üzgündü. O partiye gitmeye can atıyordu.

«Gitmezsem, ölürüm,» diye fısıldadı, dudaklarını kıpırdatmadan.

Sesinin duyulup duyulmadığını kestiremedi ama parti sabahı bir de baktı ki, Noel giysisi kolalanmış. Öğleden sonra, kızının başını yıkadıktan sonra elma sirkesiyle duruladı annesi, saçları yumuşak, parlak olsun diye. Evden çıkmadan aynaya baktığında, pek beğendi kendini Rosaura, beyaz giysisi, ışıltılı saçlarıyla çok güzel görünüyordu gerçekten.

Bayan Ines de farkındaydı değişikliğin. Onu görür görmez:

«Bugün ne kadar da güzelsin, Rosaura,» dedi.

Rosaura, kolalı eteğini eliyle hafifçe silkeledikten sonra güvenli adımlarla girdi salona. Luciana'ya merhaba dedi, maymunu sordu. Luciana, sır verircesine eğildi Rosaura'nın kulağına: «Mutfakta,» diye fısıldadı. «Sakın kimseye söyleme, sürpriz.»

Rosaura, emin olmak istiyordu. Usulca mutfağa girdi, maymun oradaydı: Kafesinde, derin derin düşünüyordu. O kadar tuhaftı ki duruşu, bir süre ayrılamadı yanından, onu gözledi, sonraları da, sık sık, kimseye görünmeden salondan çıkıp maymunu hayranlıkla izlemeye koştu. Yalnız Rosaura'nın mutfağa girmesine izin vardı. Bayan Ines demişti ki: «Sen tamam, ama ötekiler giremez, çok şımarık çocuklar onlar, bakarsın bir şey kırarlar.» Rosaura şimdiye kadar hiçbir şey kırmamıştı. Koca portakal suyu sürahisini bile mutfaktan alıp ta yemek salonuna götürmeyi başardı. Öylesine dikkatli tutuyordu ki, tek damla dökülmedi yere. Bayan Ines, «bu kadar büyük bir sürahiyi taşıyabilecek misin?» diye sormuştu. Tabii ki taşıyabilirdi. Ötekiler gibi sakar değildi o. Sözgelimi saçına kurdele takmış şu sarışın kız gibi. Kurdeleli kız, Rosaura'yı görür görmez sormuştu:

«Ya sen? Sen kimsin bakalım?»

«Luciana'nın arkadaşıyım,» dedi Rosaura.

«Olamaz,» dedi kurdeleli kız, «Luciana'nın arkadaşı olamazsın, ben onun kuziniyim, bütün arkadaşlarını tanırım. Seni tanımıyorum.»

«Ne çıkar bundan?» dedi Rosaura. «Ben her ikindi annemle gelirim buraya, birlikte ödevlerimizi yaparız.»

«Annenle birlikte mi ödev yaparsınız?» diye sordu kız gülerek.

«Ben ve Luciana, birlikte ödevlerimizi yaparız,» dedi Rosaura, çok ciddi bir sesle.

Kurdeleli kız, omuz silkti.

«Arkadaşlık denmez ki buna,» dedi. «Okula birlikte mi gidiyorsunuz?»

«Hayır.»

«O zaman, nereden tanıyorsun Luciana'yı?» diye sordu kız merakla.

Rosaura, annesinin dediklerini anımsadı birden. Derin bir soluk aldı.

«Ben işçinin kızıyım,» dedi.

Annesi çok açık söylemişti: «Biri sorarsa, işçinin kızıyım dersin, o kadar.» Ayrıca şunu da eklemesini istemişti: «Bununla övünüyorum.» Gelgelelim Rosaura, böyle bir sözü söylemek yürekliliğini yaşamı süresince gösteremeyeceğini düşünüyordu.

«Ne işçisi?» dedi kurdeleli kız. «Tezgahtarlık mı yapıyor annen?»

«Hayır,» dedi Rosaura öfkeyle. «Benim annem hiçbir dükkanda tezgahtarlık yapmıyor, tamam mı?»

«Peki nasıl işçi oluyor öyleyse?» dedi kurdeleli kız.

Tam o sırada Bayan Ines, *şşşt, şşşt* diyerek geldi yanlarına, Rosaura'dan sosislerin dağıtılmasına yardım etmesini istedi lütfen, ne de olsa evin düzenini ötekilerden çok daha iyi biliyordu.

«Gördün mü?» dedi Rosaura kurdeleli kıza, kimsenin görmeyeceği bir anı kollayıp onun dizine tekme attı.

Kurdeleli kızı saymazsak konukların hepsi sevimliydi. Rosaura'nın en çok beğendiği Luciana'ydı tabii, altın doğum günü tacıyla, sonra oğlanlar geliyordu. Rosaura, çuvalda koşma yarısını kazandı, elimsende de kimse yakalayamadı onu. Sessiz sinema oyunu için iki takıma ayrıldıklarında, oğlanların hepsi onu kendi takımlarına istediler. Hiç bu kadar mutlu olmamıştı Rosaura.

Dahası da vardı. En mutlu an, Luciana'nın mumları söndürüşüydü. Önce pasta. Bayan Ines, pastayı dağıtma görevini Rosaura'ya vermişti. O da çok hoşlanmıştı bu görevden, herkes, «bana da, bana da!» diye haykırıyordu. Rosaura, uyruklarının yaşayıp yaşamayacaklarına karar veren kraliçenin masalını anımsadı. Yaşatma ve öldürtme kararını verebilmek ne güzeldi. Luciana ile oğlanlara en iri dilimleri verdi, kurdeleli kıza verdiğiyse incecikti, içi gözüküyordu nerdeyse.

Pastadan sonra, gözbağcı, kıpkırmızı peleriniyle geldi, uzun boylu, iri kemikli bir adamdı. Gerçek bir sihirbazdı canım: Birbirine dolanmış mendilleri bir üfleyişte açıyordu, içiçe geçirdiği halkaları kimse söküp çıkaramıyordu. Desteden hangi kağıtların seçildiğini şıp diye biliyordu, yardımcısı da maymundu. «Ortak,» diyordu ona. «Hadi bakalım ortak,» diyordu. «Aç şu kağıdı bakalım.» Sonra da, «Sakın tüymeye kalkma ortak; daha işimiz bitmedi.»

En güzeli, son numarasıydı. Çocuklardan biri maymunu kucağında tutacaktı, gözbağcı da onu yok edecekti dediğine göre.

«Ne! Çocuğu mu yok edecek?» diye haykırdılar birağızdan.

«Hayır, maymunu!» diye bağırdı gözbağcı.

Rosaura, dünyanın en eğlenceli partisi bu gerçekten, diye düşündü. Gözbağcı, ufak tefek şişman bir oğlanı çağırdı yardıma, ama oğlan nedense ürktü, maymunu kucağından attı. Gözbağcı, hayvanı usulca ku-

cağına aldı, kulağına bir şey fısıldadı; maymun da anlıyormuşçasına başını salladı.

«Erkek adama yakışmaz» dedi gözbağcı şişman oğlana.

«Ne yakışmazmış erkeklere?» dedi şişman oğlan.

Gözbağıcı, dönüp çevreyi kolaçan ettikten sonra usulca:

«Kız gibi davranmak,» dedi. «Git, otur yerine.»

Sonra bütün yüzleri teker teker inceledi. Rosaura'nın yüreği ağzındaydı.

«Sen, İspanyol-gözlü kız,» dedi gözbağcı. Herkes, parmağını ona uzattığını gördü.

Rosaura korkmamıştı. Ne maymunu kucağına alırken ne gözbağcı maymunu yok ettiğinde ne de, en sonunda, pelerinini başına atıp sihirli sözcükler mırıldandığında... maymun ortaya çıkmıştı yine, kucağında keyifli sesler çıkarıyordu. Rosaura yerine dönerken, gözbağcı:

«Çok teşekkür ederim size, küçük kontesim» dedi.

Rosaura, bu övgüye o kadar sevindi ki, biraz sonra, annesi almaya geldiğinde, ilk verdiği haber bu oldu.

«Gözbağcıya yardım ettim, o da bana, 'çok teşekkür ederim size, küçük kontesim,' dedi.»

Garipti, çünkü o ana kadar Rosaura, annesine kızdığını düşünüyordu. Ona şöyle diyeceğini tasarlamıştı: «Gördün mü, maymun yalan değilmiş!» Ama öylesine coşkuluydu ki annesine o müthiş gözbağcıyı uzun uzun anlattı.

Annesi, onun başına bir fiske attı: «Demek kontes de olduk artık!»

Yine de gözlerinin içi gülüyordu.

Ana-kız, sofada durup beklediler; az önce Bayan Ines, gülümseyerek, «Lütfen bir dakika bekleyin,» demişti.

Annesi, birdenbire tedirginleşti nedense.

«Ne oluyor?» diye sordu Rosaura'ya.

«Ne ne oluyor?» dedi Rosaura. «Hiçbir şey olduğu yok; gidenlere armağanlarını verecek de.»

Onlarla birlikte kapı aralığında anneleriyle bekleyen şişman oğlanla saçları örülü kızı gösterdi. Armağanları anlatmaya başladı sonra. Daha önce gidenleri izlemişti de. Bayan Ines, kız konuklara bilezik veriyordu giderlerken. Oğlanlara da yoyo. Rosaura, yoyoyu yeğlerdi, ışıl ışıldı yoyolar, ama annesine söz etmedi bundan. Bakarsın, «neden yoyo istemiyorsun öyleyse salak?» deyiverirdi. Annesi böyleydi işte. Çatlak ses çıkarmaktan çok utandığını annesine açıklamak gelmedi Rosaura'nın içinden.

«Partide en terbiyeli konuk bendim,» dedi. Ardından hemen sustu, çünkü Bayan Ines, bir elinde pembe, bir elinde mavi torbalarla sofaya gelmişti.

Önce, şişman oğlana doğru yürüdü, mavi torbadan çıkardığı yoyoyu uzattı ona; oğlanla annesi gittiler. Sonra kıza doğru yürüdü, pembe torbadan bir bilezik alıp uzattı, örgülü kız da gitti.

Sonunda, Rosaura ile annesine doğru geldi. Yüzü gülüyordu; Rosaura çok sevindi buna. Bayan Ines önce ona baktı, sonra annesine, sonra da Rosaura'nın kollarını kabartan bir şey söyledi:

«Ne bulunmaz bir kızın var, Herminia.»

Bir an, Rosaura, kendisine iki armağan birden verileceğini sandı: Hem bilezik, hem yoyo. Bayan Ines, bir şey ararcasına eğildi. Rosaura da öne doğru eğildi; elini uzatmak üzereydi. Ama kalakaldı birden.

Bayan Ines, pembe torbaya bakmıyordu. Mavi torbaya da bakmıyordu. Cüzdanını karıştırıyordu. Derken, iki kağıt para belirdi elinde.

«Bunu gerçekten hak ettin,» dedi parayı uzatarak. «Yardımın için teşekkürler bir tanem.»

Rosaura, kollarının kaskatı kesildiğini, gövdesine

yapıştığını duydu; annesinin eli, omuzundaydı, ansızın. İçgüdülerine uyarak, annesinin bedenine yaslandı sıkı sıkı. Hepsi bu kadardı. Gözleri dışında. Rosaura'nın gözlerindeki soğuk, duru bakış, Bayan Ines'in yüzüne takılı kalmıştı.

Bayan Ines, elini geri çekemeden, kıpırdamadan duruyordu karşısında. Çekmeye cesaret edemiyordu sanki. En küçük değişiklik, sonsuz incelikte bir dengeyi alaşağı edecekti sanki.

INÉS ARREDONDO

Meksikalı yazarların çoğu gibi yapıtlarında tarihsel olaylarla sıkı bir bağ kurmuyor Inés Arrendodo. Havva, Jocasta, Medoa, Şunem gibi kadın kahramanları, kendi bakış açılarıyla bir daha yaratıyor. 1965'te yayınlanan ilk öykü kitabı İşaret'*te kullandığı «Havva, oyuna gelmişti» tümcesi şimdilerle feministlerin sloganı oldu. Yazarın bütün öyküleri, San Lorenzo Irmağının kuzey kıyısında geçer. Nottinghamshire nasıl D.H. Lawrence'ın bölgesiyse, bu açık, dümdüz alan da Arrendondo'nun bölgesidir. Kadın öykü kişileri, kendilerine yakıştırılmış geleneksel kalıpları yıkarak kişiliklerini tanımlamaya çalışırlar. Arredondo'ya göre Davud'un «genç bakiresi» Şunem, erkek-egemen bir toplumun kurbanıdır aslında.*

Şunem

VE İSRAİL'İN BÜTÜN SINIRLARINDA GÜZEL BİR GENÇ KADIN ARADILAR VE ŞUNEMLİ ABİŞAĞ'I BULDULAR VE ONU KRALA GETİRDİLER...

VE GENÇ KADIN ÇOK GÜZELDİ VE KRALA BAKTI VE ONA HİZMET ETTİ; AMA KRAL ONU BİLMEDİ.

KRALLAR I: I, 3-4

O yaz, kızgın bir fırındı. Gençliğimin son yazı.

Kent, gergin, tutuşma öncesinin tortop yumağında,

çiğ, göz kamaştırıcı bir ışıkta parlıyordu. O ışığın tam ortasında tek başıma, yas giysilerimle gururla dikiliyordum, sarı saçlarımla alevleri besleyerek. Erkeklerin bakışları, kirletmeden dolaşıyordu bedenimde, alçakgönüllülüğümdeki gurura kapılıp ister istemez hafifçe selam veriyorlardı bana, saygıyla. Bütün tutkulara söz geçirebileceğime, çevremi saran ama beni asla dağlamayan bu kavurucu havadaki her şeyi arındırmaya gücümün yeteceğine inanıyordum.

Telgrafı aldığımda hiçbir değişiklik olmadı; duyduğum üzüntü, dünyaya karşı duygularımı hiç mi hiç etkilemedi. Eniştem Apolonia, yetmiş küsur yaşında ölüyormuş, beni görmek istemiş. Uzun yıllar evinde kızı gibi yaşamıştım, kaçınılmaz ölümünü düşününce içim gerçekten yanıyordu. Bütün bunlar olağandı, kuşkumu çeken en ufak bir belirti, en ufak bir ipucu yoktu. Çabucak yol hazırlıklarına giriştim, o kıpırtısız yazın aynı kavurucu yarısında.

Köye siesta saatinde vardım.

Boş sokaklardan küçük çantamla geçerken gündüz düşleri üşüştü kafama, gerçek ile zaman arasındaki alacakaranlık bölgede, aşırı sıcağın bir oyunu olsa gerek. Anımsama değildi, hemen hemen tıpatıp yaşıyordum eskileri. «Bak Licha, *amapa*lar açmış yine.» O duru, handiyse çocuksu ses. «Margarita Ibarra'nınki gibi bir giysi almanı istiyorum, ayın onaltısı için.» Onun sesini duyabiliyor, yanımda yürüdüğünü algılıyordum, omuzları azıcık kambur, tombul olmasına karşın çevik, mutlu ve yaşlı. Panchita teyzenin yanında yürümeyi sürdürdüm. «Tabii şekerim, Pepe'yi *gerçekten* beğenmiyorsan... aslında öyle iyi çocuktur ki...» Evet evet, şurada, Tichi Valenzula'nın penceresinin altında durduğumuzda aynen bu sözcükleri kullanmıştı, o neşeli gülümsemesiyle, pırıl pırıl, cin gibi. Biraz daha yürüdüm, kaldırım taşları sise gömüldü. Siestanın bittiğini, dua saatinin geldiğini bildiren çanların tok, gerçekçi sesiyle gözlerimi açtım, uzun uzun baktım köye: Eskisi gibi

değildi. *Amapa*lar daha açmamıştı, ben de yas giysilerimle eniştemin evinin kapısında ağlıyordum.

Ön kapı, her zamanki gibi açıktı, avlunun öbür ucundaki zakkumlar açmıştı. Her zamanki gibiydi de eskisi gibi değildi. Gözlerimi oğuşturdum, sanki buraya gelmiyordum, buradan ayrılmak üzereydim. Her şey belleğimde kımıldamadan duruyordu, sıcak ve sessizlik solduruyordu hepsini. Adımlarım, bilmediğim bir yankı çıkardı, Maria, beni karşılamaya geldi.

«Neden haber vermedin? Şey yollardık...»

Dosdoğru, hasta ihtiyarın odasına gittik. Eşikte ürperdim. Ölüm öncesinin suskunluğu, bir karalık çökmüştü ortalığa.

«Sen misin Luisa?»

Sevgili sesi ölgündü, çok yakında bir daha konuşamamacasına susacaktı.

«Geldim enişte.»

«Tanrıya şükürler olsun! Yalnız ölmeyeceğim.»

«Öyle söyleme; yakında iyileşeceksin, görürsün.»

Hüzünle gülümsedi; yalan söylediğimi biliyordu ama gözyaşı dökmemi istemiyordu.

«Tabii kızım. Tabii. Hadi sen git, dinlen biraz, eve alış, sonra yanıma gelir, oturursun benimle. Ben de uyumaya çalışayım şimdi.»

Eniştem, küçülmüş, bilgeleşmiş, dişsizleşmiş haliyle kocaman yatağın derinliklerinde yitmişken, yaşamından geriye kalan her neyse, o belirsizliğe sürüklenirken, yanında olmak acı veriyordu; işe yaramayan, saçma bir nesneydi sanki, ölümün eşiğindeki insanlar gibi. Sıcak sofadan çıkarken derin bir soluk alınıyordu ister istemez, ışık ve hava açlığıyla.

Onun bakımını üstlendim, mutluydum da. Bu ev, *benim* evimdi; sabahları ortalığı düzeltirken eski, unutulmuş şarkılar mırıldanıyordum. Duyduğum erinç, bir gerçekten kaynaklanıyordu belki: Eniştem, göz korkutucu, ürkünç bir şeyi bekler gibi beklemiyordu ölümü artık, tam tersine (geçen günlerin elinde) oldukça uzak,

belki de çok yakın bir geleceğe bir çocuğun bilinçsiz sevecenliğiyle sürüklenmeye göz yumuyordu. Sık sık geçmiş yaşamından keyifle söz ediyordu, dedelerin torunlarıyla dostlukları sırasında yaptıkları gibi, kendi imgelerini bana vasiyet ettiğini düşünerek eğleniyordu.

«Küçük kasayı getir bana, şurada, büyük dolaptàki. O evet. Anahtar, paspasın altında, Aziz Antuan'ın yanında. Anahtarı da getir.»

Çökmüş gözleri, hazinesini görür görmez ışıldamaya başlıyordu yine.

«Bak: Şu gerdanlık - evliliğimizin onuncu yıldönümünde teyzene armağan etmiştim bunu. Mazatlan'da, Polonyalı bir kuyumcudan almıştım, bana Avusturyalı bir prensesle ilgili bir dolu şey anlatmıştı, olamaz bir fiyat istemişti karşılığında. Tabancamın kılıfına gizleyip getirmiştim gerdanlığı, arabada gözüme uyku girmedi - ya çaldırırsam diye korkudan!»

Alacakaranlıkta, taşlar capcanlı, ışıl ışıl duruyordu nasırlı ellerinde.

«... bu yüzük, çok eskidir, annemindi; bitişik odadaki resme bak, parmağında göreceksin. Kuzinim Begona'nın dedikodusuna bakılırsa, annemin bir sevgilisi...»

Portrelerdeki hanımlar, dudaklarını kıpırdatıp yeniden konuşurlardı, soluk alırlardı - eniştemin bir zaman gördüğü, dokunduğu bütün kadınlar. Onları gözümün önüne getirir, bu takıların anlamını kavrardım.

«Sana 1908'deki Avrupa yolculuğumuzdan söz etmiş miydim? Devrim'den hemen önceydi, Colima'ya kadar gemiyle gidiliyordu... Venedik'te, Panchita teyzenin bir çift küpeye bayılacağı tuttu. Çok pahalıydı küpe, söyledim ona. «Kraliçeler takar bunu olsa olsa»... Ama ertesi gün gidip aldım. Sence bunların bir anlamı yok, sen doğmadan çok çok önce olan olaylar bunlar, 1908'de Viyana'da, teyzen çok gençken, çok da...»

«Yoruldun enişte, dinlen biraz.»

«Haklısın canım. Yoruldum. Beni yalnız bırak, küçük kasayı da odana götür giderken. Senin olsun.»

«Ama enişte...»

«Hepsi senin olsun dedim, o kadar. Canım isterse armağan edebilirim herhalde.»

Sesi çatladı, demin canlandırdığı görüntü siliniyordu gitgide, yine ölümün kıyısında buldu kendini, sevdiklerinden ayrılmak üzereydi. Duvara doğru döndü, ben de elimde kasa, dışarı çıktım, ne yapacağımı kestiremeden.

Arasıra «kıtlık yılı»ndan ya da «sapsarı başaklar yılı»ndan «veba yılı»ndan söz ederdi bana, katillerle hortlaklar üstüne kurulmuş epeski masallar anlatırdı. Bir keresinde, gençlik yıllarından anımsadığı bir *corrido* bile söylemeye kalkıştı da sesi çatladığı için sustu. Yaşamını benim ellerime bırakıyordu, mutluydu. Evet, dedi doktor, iyileşme belirtileri yok değil, yine de fazla umutlanmamalıydık, yapılacak bir şey yoktu ki, taş çatlasa birkaç gün daha.

Kara bulutlarla yüklü bir ikindi, avluda kuruyan çamaşırları içeri alırken, Maria'nın haykırdığını duydum. Olduğum yere çakıldım, bir gökgürültüsü, yaklaşan fırtınanın habercisi gibi geldi sesi bana. Sonra bir sessizlik, avluda tek başıma, kıpırdamadan kalakalmıştım. Bir arı vızıldayarak geçti, yağmur inmedi bir türlü. Göğe çevrilmiş bir başın üstünde dolaşan uğursuzluğu, böyle bir uyarının korkunçluğunu kimse benim kadar iyi bilemez.

«Ölüyor, Lichita! Can çekişiyor!»

«Koş, doktoru çağır... Yoo dur! Ben gideyim... Dona Clara'yı çağır da ben dönene kadar otursun seninle.»

«Papaz... papazı da getir gelirken.»

Koştum, o katlanılmaz, soluk daraltıcı, kaskatı andan kaçtım. Koştum koştum, telaşla geri döndüm sonra, eve girip kahve yaptım; yas giysileriyle tek tek sökün etmeye başlayan akrabaları karşıladım; mum aldırdım, birkaç aziz yontusu getirttim; o sırada üstüme

düşen tek görevi, eniştemin başında olmak görevini delice bir telaşla yerine getirmeye çalışıyordum. Doktora danıştım: Denemediği şey kalmasın diye bir iğne yapmış ama işe yaramayacağını biliyormuş. Bizim papazla, Komünyon papazının geldiklerini gördüm, o anda bile içeri girecek cesaretim yoktu. Sonraları pişmanlık duyacaktım, o kesindi. *Tanrıya şükürler olsun, yalnız ölmeyeceğim* - ama yapamıyordum işte. Ellerimle yüzümü kapatıp dua ettim.

Papaz gelip omuzuma dokundu. Her şey bitti diye düşündüm, ürperdim.

«Seni çağırıyor. Gel içeri.»

Kapıyı nasıl buldum, bilmem. Gece bastırmıştı ve başucu lambasıyla aydınlanan oda, loş kocaman görünüyordu. Yaşamdan da büyük dev eşyalar kapkaraydılar, garip, yürek daraltan bir hava sarmıştı yatağın çevresini. Tiril tiril titrerken, ölümü içime çektiğimi anladım.

«Onun yanında dur,» dedi papaz.

Dediğini yaptım, yatağın ayakucuna yanaştım, çarşaflara bile bakamıyordum.

«Eniştene karşı çıkmazsan, *articulo mortis*'le seni nikahına almak istiyor, mirasçısı olabilmen için. Kabul ediyor musun?»

Dudaklarıma yükselen ürkü çığlığını güçlükle bastırdım. Bu korkunç olayı bütünüyle odağa alabilmek için iri iri açtım gözlerimi. «Neden beni de mezarına sürüklemek istiyor?» Ölüm, tenimi yokluyordu.

«Luisa...»

Eniştem konuşuyordu. Artık yüzüne bakmak zorundaydım. Sözcükleri zar-zor söyleyebiliyordu, çenesi sarkmıştı konuşurken bir vantrilogun kuklası gibi oynatıyordu yüzünü.

«... lütfen.»

Sonra da bitkin düşüp sustu.

Bu kadarı fazlaydı. Odadan çıktım. Karşımdaki eniştem falan değildi, ona benzemiyordu bile. Her şe-

yini bana bıraksın peki, ama yalnızca malını-mülkünü değil, anlattıklarını da, yaşamını da.. Bir şey istemiyordum ki, ne yaşamını istiyordum, ne de ölümünü. İstemiyordum. Gözlerimi açtığımda avluda duruyordum yine, gök hâlâ bulutluydu. Derin bir soluk aldım, tıkanmıştım.

«Bitti mi?...» diye sordular yanıma gelen konuklar, nasıl altüst olduğumu görünce.

Başımı salladım. Papaz, arkamda durmuş, anlatıyordu.

«Don Apolonio, ölüm döşeğinde nikah kıydırmak istiyor, mirasını kıza bırakması için tek çare bu.»

Emektar hizmetçi, «İstemiyor musun yoksa?» diye sordu kaygıyla. «Saçmalama, mirası hak eden biri varsa, o da sensin. Zamanında, öz kızları gibiydin, üstelik ona bakmak için canın çıktı. Evlenmezsen, Mexico City'deki akrabalar, metelik koklatmazlar sana. Sersemlik etme!»

«Adam, büyük incelik gösteriyor doğrusu...»

«Hem yakında zengin bir dul olacaksın, kızlığı bozulmamış bir dul.» Genç yeğenlerden biri sinirli bir kahkaha attı.

«Yüklü bir servet, ben, kendi adıma, sık sık haksızlığa uğramış bir akraba olarak, bu öneriyi kabul etmeni...»

«Aslına bakarsan, bu isteğini yerine getirmezsen, burnu büyük, katı yürekli biri durumuna düşersin.»

«Haklısın, çok doğru.»

İhtiyar bir erkeğe bu son zevki tattırmak istemiyordum, ne de olsa daha ölümün kıyılarına adım atmamış bedenimin gençliğiyle övünmek benim hakkımdı, bu zevk için Tanrıya şükrediyordum. Midem bulandı. O gece, her şey bulanıklığa gömülmeden önce, son bilinçli düşüncem buydu. Onlar, elimi zorla eniştemin soğuk tere batmış eliyle birleştirirken kan-uykudan uyandım. İçim hâlâ bulanıyordu ama «evet» dedim.

Çevremde dolaşıp durduklarını belli belirsiz anımsıyorum, bir ağızdan konuşuyorlar, beni çekeliyorlar, imza atmaya, evet demeye zorluyorlar. O geceden ağzımda kalan pas (yaşamım boyunca silinmeyen pas) çevremde dönüp hora tepenlere bakarken duyduğum başdönmesiydi; kahkahalar atıyor, uğursuz bir şarkı söylüyorlardı avaz avaz:

Bizde adet böyledir
Dullar böyle evlenir.

Halkanın ortasında duruyordum, bir köleydim düpedüz. Yüreğim yanıyordu, gözlerimi bir türlü açamıyordum yine de.

Kendime geldiğimde her şey olup bitmişti, parmağımda Panchita teyzemin parmağında kaç kere gördüğüm burma altın yüzük ışıl ışıl parlıyordu: Başka bir yüzük ayarlayacak vakit olmamıştı anlaşılan.

Konuklar teker teker gidiyorlardı.

«Bir isteğin olursa, sakın aramazlık etme. Şey, her altı saatte şu damladan içir ona.»

«Tanrı korusun, sana kolaylık versin.»

«Balayın kutlu olsun,» diye fısıldadı genç kuzin kulağıma, iğneleyici bir kahkaha attı.

Hastanın yatağının başına döndüm. «Değişen hiçbir şey yok, hiçbir şey yok.» Özellikle korkum yerli yerindeydi. Maria'ya evde kalması, eniştem Apolonia'nın bakımında bana yardım etmesi için dil döktüm. Tanın ağardığını görünce duruldum. Yağmur başlamıştı ama ne gökgürültüsü vardı ne şimşek, çıt çıkmıyordu.

O gün, ertesi gün, daha ertesi gün çiseledi durdu yağmur. Dört karabasan gün. Doktorla papazdan başka yoklamaya gelen olmadı. Böyle günlerde, kimseler dışarı çıkmaz, herkes evinde oturup yaşamın yeniden başlamasını bekler. Tinsel günlerdir bunlar, kutsal günler.

Hiç değilse hastaya özenli bir bakım gerekseydi,

saatler daha çabuk geçerdi ama yapılacak pek bir şey yoktu.

Dördüncü günün gecesi, Maria bitişik odada yattı, ben de ölen ihtiyarla yalnız kaldım. Hiç kesilmeyen, tekdüze yağmuru dinliyor, dualar mırıldanıyordum, yarı-uykuda ama hiç korkmadan, olacakları bekleyerek. Tesbih çekerken, birden parmaklarım uyuştu, taneleri tutan parmak uçlarımdan garip bir ılıklık aktı, hem yadırgı, hem çok bildik bir ılıklık, hani şu nesnelerde bıraktığımız, sonradan bize değişmiş olarak, başka ılıklıkları çağrıştıran bir yoldaş, bir ağabey kılığında dönen, tam bilinmeyen ama anımsanan, tam kavranamadan iliklerime sinen bir ılıklık. Sinirlerim gevşedi, parmaklarım açıldı, uykuya daldım. Lamba sönmüştü, ordan anladım, elektrik sabah ikide kesilir. Şifonyerin üstündeki Meryem Anayı aydınlatan gaz lambasının cılız ışığında oda, düğün gecesini anımsattı bana, düğün gecemi... Ne kadar eskilerdeydi, bomboş bir sonsuzlukta.

Bu hüzün verici karanlığın derinliklerinden, Don Apolonio'nun kesik, bitkin solukları erişti kulağıma. Hâlâ yerindeydi, canlı bir insan değildi tabii, amaçsız, güdüsüz, yalnızca yaşama tutunmakta direnen inatçı, lime lime bir bohçaydı. Ölüm korkutucudur, doğru, ama ölümle kaynaşmış, ölüme bulaşmış yaşam, daha da tüyler ürpertici oluyor, çünkü ne yaşamla alışverişi var tamtamına ne de ölümle. Sessizlik, etin çürüyüşü, saldığı leş kokusu, ürkütücü bir dönüşümle gelen kesin yokoluş, hepsi acıtıcı, ama ne de olsa doruğa ulaşınca, hızı kesiliyor olayın, toprağa, belleğe, tarihe karışıyor. Bu öyle değil ki: Yaşamla ölümün elele kurdukları bu düzen — boşu boşuna soluk alıp vermelerle açığa çıkan bu düzen — sonsuza kadar sürebilir. Eniştem kupkuru kesilmiş gırtlağını temizlemeye çalışırken şöyle şeyler geçiyordu benim aklımdan: Ya bu gövdeye hava girmiyordu artık ya da, daha doğrusu, soluk alıp veren şey, insan gövdesi değildi: Tuhaf bir oyunun ortasında bozulan, hırıltılı, çatırtılı bir makineydi, sonsu-

za kadar vakit öldürme oyununda. Elim ayağım birbirine dolaştı: Onun hırıltılarına ayak uydurmaya başladım, nefes al, dur, boğazını temizle, bir daha nefes al, bir daha tut... oyunu bırakamıyordum bir türlü, neden sonra oyunun anlamını tam kavrayamamış olduğumu fark ettim. Duyduğum acı, aslında yaralı bir hayvanın acısı, boğuntusuydu. Yine de bu çabayı sürdürdüm, yılmadan sürdürdüm, odada bir tek soluma, bir tek hayvansı soluk, bir tek can çekişme hırıltısı duyulana kadar. Korkum geçmemişti ama yatışmıştım biraz: Aradaki engeli kaldırdığıma göre kendimi bırakabilir, sonumuzu bekleyebilirdim artık. Kendimi bırakırsam, kayıtsız-şartsız teslim olursam, beklediğim son çabuk gelir diye düşünüyordum, uzun sürmesine izin verilmez. Bu dünyadaki gözü-kara arayışı biter amacına ulaşınca.

Bana ne veda eden var, ne hatırımı soran. Bu ölümcül oyunu uzun, çok uzun bir süre, zamanın önemini yitirdiği noktadan alıp götürdüm.

Neden sonra, ortak solumamız düzene girdi, yatıştı, ama hafifledi de. Gerilere sürükleniyordum. Öyle yorgundum ki kıpırdayacak halim yoktu, bitkinlik çöreklenmişti içime. Gözlerimi açtım. Hiçbir değişiklik yoktu.

Hayır: Ta uzaklarda, gölgede bir gül duruyor. Tek başına, benzersiz, canlı. Karanlığa karşı, diri, ışıltılı taçyapraklarıyla gün gibi parlıyor. Ona bakınca elim kaşınıyor, bir gülün tenime değişini anımsıyorum, bir gülü vazoya koymak gibi basit bir edimi. O an bakmıştım ona, ancak şimdi kavrıyorum. Kımıldıyorum, gözlerimi kırpıştırıyorum, hâlâ orada gül, dopdolu açmış, tıpatıp kendi.

Rahat bir soluk alıyorum öz soluğumla. Dua ediyorum galiba, uyukluyorum ve o el değmemiş gül, ağaran günün ve gizimin başında nöbet tutuyor. Ölüm ile umut, değişime uğruyor.

Gün doğuyor ve dupduru gökten, yağışlı günlerin sona erdiğini anlıyorum. Uzun süre pencerede durup

güneşte her şeyin nasıl değiştiğini izliyorum. Güçlü bir ışın gövdeme saplanıyor, acı çekmek, yalancılık gibi. Yersiz bir mutlulukla doluyor, ciğerlerim, ister istemez gülümsüyorum. Bir suç ortağımın gözünü arar gibi dönüyorum güle ama bulamıyorum: Güneşten solmuş.

Güneşli güneşli günler geldi yine, o delirtici sıcak da. İnsanlar, tarlaya gidiyor, şarkı söylüyorlardı, Don Apolonio ölmek bilmiyordu; aslına bakılırsa düzeliyordu gitgide. Ona bakmayı sürdürüyordum ama neşem yoktu - önüme bakarak, duyduğum suçluluktan ezilip ağır işlere vuruyordum kendimi. Artık tek isteğim, kesinlikle biliyordum, bu işkencenin bitmesiydi, onun ölmesiydi. Yüzüne bakarken, bana dokunduğunda, sesini duyduğumda içimi saran korku, ürkü yersizdi, gerçek bir bağ yoktu aramızda, asla olamazdı da, ne var ki taş gibiydi üstümdeki ağırlığı. Bu ağırlıktan, inceliğim ve utancım aracılığıyla sıyrılmayı bir becerseydim.

Evet, Don Apolonio gözle görülür biçimde iyileşiyordu. Doktor da şaşmıştı bu işe, gelgelelim bir açıklama yapmadı.

Hastayı yatağında doğrultup sırtını yastıklara dayadığım ilk sabah, gözlerinde garip bir bakış gördüm. Sıcak, bunaltıcıydı, onu tek başıma kaldırmak zorundaydım. O sırada gözüme çarptı: İhtiyar, büyülenmiş gibi, inip inip kalkan göğsüne dikmişti bakışlarını, yüzü çarpılmıştı sanki, titreyen elleri, bilinçsizce bana doğru uzanmıştı. İçgüdüyle geri çekildim, başımı öte yana çevirdim.

«Pancurları kapat lütfen, hava çok sıcak.»

Yarı-ölü bedeni, yavaştan ısınıyordu.

«Gel buraya, Luisa, yanıma otur. Gel hadi.»

«Peki enişte.» Ayaklarımı toplayıp yatağın ucuna iliştim, yüzüne bakmadan.

«Polo desene bana, Polo.» Sesi, yine tatlılaşmıştı, yumuşacıktı. «Kusuruma bakma, bağışla beni. İhtiya-

rım, hastayım, benim durumumdaki bir adamın çocuktan farkı yoktur.»

«Evet.»

«Hadi bakalım. 'Evet, Polo', demeyi dene.»

«Evet, Polo.»

Dudaklarımda, bir sapıklık gibiydi adı, bulandırıyordu.

Polo, gün geçtikçe düzeldi ama daha hırçın, daha alıngan oldu. Bir zamanki erkekliğine kavuşmaya savaştığını anlıyordum, gelgelelim dirilen kimlik, eskisinin aynı değildi, başka biriydi.

«Şunu getir Luisa... Şunu versene Luisa... Luisa, yastıklarımı kabart... bana su ver biraz... bacağımı yükselt.»

Gün boyu, yanıbaşında olmamı, bütün isteklerini karşılamamı, kendisine dokunmamı istiyordu. O garip bakışla, çarpık anlam, gittikçe daha sık geliyordu yüzüne, maske gibi kaplıyordu yüz çizgilerini.

«Kitabımı al yerden. Yatağın altına yuvarlandı, şuraya.»

Diz çöktüm, bedenimin üst yarısıyla süründüm yatağın altına, kitaba erişebilmek için kolumu olabildiğince öteye uzattım. Önce yerde sürünüşüme bağlamıştım, geceliğim üstüme yapışıyor, diye düşünmüştüm ama kitabı alıp da yatağın altından geri geri sürünüp çıktığımda donup kaldım, çok önceden gelip çatacağını umduğum, hatta beklediğim şey oldu: O patlama, çığlık, gök gürültüsü. Ne olduğunun bilincine vardığımda, yepyeni bir öfke kapladı içimi, eniştemin titrek eli, benim şaşkınlığımdan yararlanıp daha bir güven ve ağırlık kazanarak baldırlarımda keyfince dolaşmaya başladığında - tenime yapıştırılmış etsiz bir el, bedenimi yoklayan, apışaramı kurcalayan ölü bir el, gövdesiz bir el.

Çabucak kendimi toparlayıp ayağa fırladım, yüzüm utançtan ve öfkeden al-aldı, ne var ki onun yüzünü görünce kendimi unuttum: Karabasanlarda raslanan bir hayalete dönüşmüştü. Tatlı tatlı gülüyordu Polo, dişsiz

ağzıyla. Sonra ansızın, beni ürküten bir soğukkanlılıkla, ciddi ciddi dedi ki:

«Ne var yani? Tanrının ve insanların gözünde nikahlı karım değil misin? Gel buraya, üşüyorum, yatağımı ısıt. Ama önce giysini çıkart da kırışmasın.»

Bundan sonraki olayları yaşayan benim, biliyorum, benim başıma geldi onlar ama ancak belli belirsiz anımsayabiliyorum: İğrenti veren bir düş gibi, uzun mu, kısa mı sürdü, onu da bilemiyorum. Başlangıçta, ruh sağlığımı ayakta tutan düşünce, «bu böyle süremez, asla süremez»di. Tanrı izin vermez nasılsa, ne yapıp yapıp engeller. Tanrı kendisi ele alır bu işi. Bir zaman kaçındığım ölüm, tek umudum gibiydi. Apolonio'nun değil — o ölümün ciniydi zaten — benim umudum, kokuşan etime yaraşır, vazgeçilmez ölüm. Ama hiçbir değişiklik olmadı. Her şey, eskisi gibi sürdü, geleceksiz bir zamanda asılı kaldı. Bir sabah, yanıma bir şey almadan, çekip gittim evden.

İşe yaramadı. Üç gün sonra, kocamın ölmek üzere olduğunu haber verdiler, çağırdılar beni. Papaza günah çıkarttım, olanları anlattım.

«Onu diri tutan, duyduğu kara-tutku, günahların en kötüsü. Buna yaşamak denmez Peder, ölümün ta kendisi bu. Bırakın da ölsün.»

«Gözü açık gider o zaman, buna izin veremem.»

«Peki ya ben?»

«Duygularını anlıyorum ama koynuna girmezsen, onu sen öldürmüş sayılırsın. Onu isteklendirmemeye çalış en iyisi, Meryem Anaya dua et, görevlerinden başka bir şey düşünme...»

Eve döndüm. Ve kara-tutku, bir kere daha mezarından çıkardı onu. Yıllar yılı uğraşıp didinerek sonunda nefretimi altetmeyi başardım, neden sonra yendim o canavarı: Apolonio, huzur içinde, eski tatlı, babacan kimliğiyle can verdi.

Ama ben eski kendime dönemedim. Bana bakan erkeklerin gözlerinde bir hınzırlık, bir kötülük parlıyor artık, hepsinin beni bir günah nesnesi saydığını seziyorum, orospuların en rezili. Yapayalnız bir günahkâr, bu zalim yazın bizleri bir karınca ordusu gibi saran sonsuz alevlerinin ağzında, tek başına.

ELENA GARRO

Meksika'ya İspanyollardan ve Kızılderililerden kalan ikili mirası ilk kez 1940'da sahnelenen küçük oyunlarında işleyen Elena Garro, bu oyunların en önemlilerinden sayılan Som Bir Ev'*de, bir ailenin ölü üyelerini ele alır, Katolik inancıyla Kızılderililere özgü toprağı yüceltme tutkusunun onlarda nasıl içiçe yürüdüğünü anlatır.* Olacakları Anımsamak *(1963) ve* Renkli Bir Hafta *(öyküler, 1964) da yazarın bu sanrılı bakışını yansıtırlar. Garro, Meksika mirasına* «Yalnızlığın Labirenti» *adlı ünlü denemesinde (1950) ilk kez ışık tutan ünlü şair Octavio Paz'la bir süre evli kalmıştır.*

Bütün Suç Tlakcaltecalar'da

Nacha, mutfak kapısının vurulduğunu duydu, kalakaldı. Bir daha vurulduğunda, sakınarak açtı kapıyı, dışardaki geceye bir göz attı. Bayan Laura duruyordu karşısında, beyaz giysisi, toza, kana belenmişti.

«Hanımcığım,» diye fısıldadı.

Mutfağa girdiler.

«Nacha, kahve yap bana. Donuyorum...»

«Hanımım, Bey... Bey öldürecek sizi. Öldüğünüzü sanmıştık.»

«Öldüğümü mü?»

Laura, üzgün gözlerle beyaz mutfak taşlarına baktı, ayaklarını bir iskemleye uzattı, sonra dizlerini tutup dalgın dalgın oturdu bir süre. Nacha, kahve suyunu ocağa koydu, gözucuyla hanımını süzdü; söyleyecek tek şey gelmiyordu aklına. Hanımı, başını dizlerine dayadı.

«Biliyor musun Nacha? Bütün suç, Tlaxcaltecalarda.»

Nacha, onu yanıtlamadı. Çaydanlıktaki suya çevirdi bakışlarını. Dışarda gece, bahçe güllerini solduruyor, incir ağaçlarını koyulaştırıyordu. Dalların berisinde, komşu evlerin ışıklı pencereleri göz alıyordu. Mutfak, görünmez bir üzünç duvarıyla dünyadan kesinkes ayrılmıştı sanki.

«Sence öyle değil mi, Nacha?»

«Öyle, Hanımcığım.»

«Ben de onlar gibiyim: Kalleş,» dedi Laura üzüntüyle. Aşçı, kollarını kavuşturup suyun kaynamasını bekledi.

«Ya sen Nachita, sen de benim gibi kalleş misin?»

Umutla baktı Nacha'nın yüzüne. O da aynı döneklik duygusunu paylaşıyorsa, ne dediğini anlayacaktı. Laura, kendisini anlayacak birine gereksinim duyuyordu bu gece.

Nacha, düşündü bir an, fokurdamaya başlayan suya döndü, kahvenin üstüne boşalttı suyu. Yükselen ılık koku, hanımının yanında gevşemesini sağladı.

«Evet, bana da pek güvenilmez, Bayan Laura.»

Kendinden hoşnut, kahveyi beyaz bir fincana boşalttı, iki şeker attı içine, hanımının önüne, masaya koydu fincanı; hanımı, dalgın dalgın kahveden birkaç yudum aldı.

«Biliyor musun Nachita? Şu Guanajuato yolculuğunda aksiliklerin neden birbirini kovaladığını şimdi anlıyorum. Mil Cumbres'te benzinimiz bitti. Hava kararıyordu, Margarita korktu. Bir kamyon sürücüsü, bizi Morella'ya götürecek kadar benzin verdi. Cuitzeo'da, tam beyaz köprüyü geçerken, yine ansızın durdu araba. Margarita bana bozuldu: Bilirsin, ıssız yollardan, Kızılderili gözlerinden nasıl korkar. Yoldan geçen bir turist otobüsüne atlayıp kasabaya usta aramaya gitti, ben arabada tek başıma kalakaldım, iri beyaz kayalarıyla o suları çekilmiş gölün üstündeki beyaz köprü-

nün tam ortasında. Işık, çok parlaktı, köprü, beyaz kayalar ve araba, ışıkta yüzüyorlardı sanki. Işık, kırılıp binlerce parçaya ayrılıyor, o parçalar küçük benekli bulutlara dönüşüyor, hızla dönüyor, sonunda bir portrenin şaşmaz ışığında donuyordu. Zaman çığrından çıkmıştı, çevirip arkasında ne yazdığını okuduğun bir kartpostal gibi. Orada, Cuitzeo Gölü'nde, yeniden çocukluğuma döndüm. Bilirsin, güneş bembeyaz kesildiğinde, yalazın tam ortasında yalnız başınaysan, ışık böyle oyunlar oynar. Düşüncelerin unufak olur; başdönmesi bastırır. Beyaz giysime bakıyordum, onun ayak seslerini duydum. Hiç şaşırmadım doğrusu. O yana baktığımda bana doğru geldiğini gördüm. Sonra kalleşliğim düştü aklıma; korktum, kaçmaya çalıştım. Ne var ki zaman, kuşattı çevremi, som ve ölümcül oldu, yerimden kıpırdayamadım bile. Çocukken bir tanrı sureti gösterip «bir gün,» demişlerdi bana, «taş kesilip bu taşlar kadar ağırlaşmış, yerinden kımıldatılamaz hale gelmiş günahlarınla yüzyüze kalacaksın,» hangi tanrıydı anımsamıyorum. Her şeyi unutuyoruz, değil mi Nachita? Ama uzun sürmüyor. Çocukken, büyüklerin sözleri taş gibi gelirdi, sıvı, billursu taşlar. Her sözcüğün sonunda sertleşirdi o taşlar, zamanla katılaştılar. Senin büyüklerinin sözcükleri de böyle değil miydi hep?»

Nacha, bir an duraladı, sonra salladı başını:

«Öyleydi evet, Bayan Laurita.»

«Korkunç bir şey keşfettim o anda, inanılmayacak her şey gerçektir. Karşımda duruyordu, köprünün kenarından bana doğru yürüyordu, güneşten yanmış teni, çıplak omuzlarına çöken çaresizliğiyle. Kuru yapraklara basıyormuş gibi bir ses çıkıyordu adımlarından; gözleri ışıl ışıldı. Gözlerinin kara kıvılcımları ta uzaktan erişti bana, bembeyaz ışıkta savrulan kara saçlarını gördüm. Daha kaçmama kalmadan, yanıbaşımdaydı - tam karşımda duruyordu. Durdu, arabanın kapısına uzandı, gözlerime baktı. Sol eli kesilmişti, saçları toz toprak içindeydi, omuzundaki yaradan kara denilecek

kadar koyu kırmızı bir kan sızıyordu. Bir şey söylemedi ama ben onun yine kaçtığını anladım, yenildiğini. Ölmem için yalvarmaya çalıştı bana, ama benim ölümüm onun da ölümü demekti. Kötü yaralanmıştı, nicedir arıyordu beni. 'Bütün suç, Tlaxcaltecalarda,' dedim. Dönüp göğe baktı, sonra yine bana çevirdi gözlerini.

'Şimdi nasılsın peki? Nasıldın bunca zaman?' diye sordu boğuk bir sesle.

Evlendiğimi söyleyemedim, onunla evli olduğumu biliyordum çünkü. Söylenemeyecek şeyler de vardır, değil mi Nachita?

'Ötekilere ne oldu?' diye sordum.

'Sağ kurtulanlar, benim durumumdalar.'

Ağzından çıkan her sözcük, dilini yakıyordu, anladım; yüzkarası ihanetimi düşünerek sustum.

'Korktuğumu biliyorsun; o yüzden bağlı kalamadım sana...'

'Biliyorum,' dedi, başını önüne eğdi.

Küçücük bir kızdım onu tanıdığımda, Nacha. Onun babasıyla babam kardeştiler. Hep sevdi beni - en azından öyle söyledi, hepimiz de ona inandık. Orada, köprünün üstünde, utanç kapladı yüreğimi. Göğsünden kan sızıyordu. Çantamdan mendil çıkardım, tek söz etmeden, kanı silmeye başladım. Ben de onu hep sevdim Nachita, bende olmayan özelliklerin hepsi var onda. Korkak değil, kalleş değil. Elimi tuttu, inceledi.

'Tenin açılmış, aklaşmış; elin onların ellerine benziyor,' dedi.

'Güneşe çıkmayalı epey oldu.'

Gözlerini yere indirip elimi bıraktı. Öylece, suskun durduk, onun göğsünden damlayan kanın tıptıpına kulak vererek. Beni suçlamaya kalkışmadı; tanır beni. Gelgelelim göğsünden sızan kan, sözcüklerime, bütün bedenime yapışıyordu.

'Ya evim?' diye sordum.

'Hadi gidip bir bakalım.'

Yanan avucuyla kavradı elimi, madalyonunu da böyle tutardı eskiden; birden, madalyonu takmadığını fark ettim. 'Kaçarken düşürdü herhalde,' diye düşündüm; sürüklendim onun ardısıra. Cuitzeo'nun ışığında da köprüdeki gibi çıtırtılıydı ayak sesleri: Tekdüze, telaşsız. Irmağın kıyılarında alev alev yanan kentten geçtik. Gözlerimi yumdum. Sana söyledim ya Nacha, korkağım ben. Belki de tozdan dumandan yaşarmıştı gözlerim. Bir taşa iliştim.

'Bir adım daha atamam!' Ellerimle yüzümü örttüm.

'Geldik nerdeyse,' dedi.

Yanıma çömeldi, parmak uçlarıyla beyaz giysime dokundu.

'Şimdi görmek istemiyorsan, gitmeyiz,' dedi usulca. Kara saçlarının gölgesi, yüzüme düşüyordu. Öfkeli değildi, üzgündü yalnızca. Eskiden olsa, onu öpmeye asla cesaret edemezdim, artık ona saygı göstermemeyi öğrenmiştim; kollarımı boynuna dolayıp ağzından öptüm onu.

'Baştanberi sevdim seni, hem de çok,' dedi.

Başını eğdi, çakıl taşlarıyla kaplı toprağa baktı. Taşlardan biriyle birbirine koşut iki çizgi çizdi, uçlarını uzatıp birleştirdi.

'Senle ben,' dedi gözlerini yerden ayırmadan.

Nachita, dilim tutulmuştu.

'Yakında zaman dolacak, tam anlamıyla birleşeceğiz... O yüzden seni aramaya çıktım ya.'

Unutmuşum Nachita; Zaman dolduğunda birbirimizde tutuşup eriyecek, gerçek Zaman'a birbirimize dönüşmüş olarak geçecektik. O konuşurken, yüzüne bakıyordum. Eskiden, yalnızca sevişirken gözlerinin içine bakabilirdim ama sana dedim ya, bir erkeğin bakışlarına saygı göstermemeyi öğrendim çoktan. Çevremde olup bitenleri görmek istemiyordum: Tek bildiğim, kaçmak zorundaydım. Haykırışları anımsadım; sabah olunca yine duydum o tiz, alev alev çığlıkları. Taşlar yağıyordu tepemize, taşlar uçuşuyordu ortalıkta. Önümde diz

çöktü, kolların ıbaşımın üstünde kavuşturarak siper etti bana.

'Sonumuz geldi,' dedim.

'Evet,' dedi yüksek sesle. Onun gözlerinde, onun gövdesinde ğördüm kendimi. Nasıl gelecekti şu son? Bir geyik olup dağbaşına mı götürecekti beni sırtında? Bir yıldız olup gökyüzüne simgeler mi yazdıracaktı bana? Sevdiğimin sesi, göğsüme kandan izler kazıyordu, beyaz giysim, kızıllı - beyazlı bir kaplan gibi yol yol olmuştu.

'Gece çökünce gelirim. Bekle beni!' dedi.

Madalyonunu eline aldı, süzdü beni.

'Az kalsın demin tek-beden oluyorduk,' diye ekledi. O giderken çığlıkları yeniden duydum, taş yağmurunun altında koştum koştum, Cuitzeo Gölündeki köprüye, arabaya varana kadar.

'Ne oldu? Yaralı mısın?' diye haykırdı Margarita, beyaz giysimdeki kan lekelerini yoklayarak. Dudaklarımda da kan vardı, saçlarım toz içindeydi.

Başka bir arabadan, Cuitzeolu usta, donuk gözlerle bakıyordu bana.

'Ah bu vahşiler! Bir hanımı bir an yalnız bırakmaya gelmiyor!' dedi arabadan atlayıp yardımıma koşarak. Mexico City'ye vardığımızda geceydi. Nacha, nasıl değişmiş, gözlerime inanamadım! Öğleüstü, kızılderili savaşçılar oradalarmış daha, şimdiyse izleri bile kalmamıştı. Bir moloz yığını bile. Sessiz, boynu bükük Zocalo yöresinden geçtik; öbür çarşının yerinde yeller esiyordu. Hiçbir şey kalmamıştı geride! Margarita, gözucuyla beni izliyordu. Eve geldiğimizde kapıyı sen açmıştın. Anımsadın mı?»

Nacha, başını salladı. Doğruydu, iki ay kadar önce Hanım ile kaynanası Guanajuato'ya gitmişlerdi. Döndükleri gece, temizlikçi kız Josefina ile kendisi, Nacha, hanımın giysilerindeki kanı görmüşler ama Bayan Marga-

rita parmağını dudaklarına götürüp «susun» dediği için ağızlarını açmamışlardı; çok kaygılı görünüyordu kadıncağız. Daha sonra, Josephina, sofrada Bey'in Hanım'ı öfkeyle süzdüğünü, «neden üstünü değişmedin? Kötü anılara dalmaya pek mi düşkünsün?» dediğini söylemişti.

Bayan Margarita, oğluna Cuitzeo Köprüsündeki olayı anlatmış, bir elini havaya kaldırarak sanki ona yakarmak istemişti: «Sus lütfen, acı kızcağıza!» Bayan Laurita, soruyu yanıtlamamış, parmağını dudaklarına değdirip gülümsemişti. Sonra Bey, yine Başkanımız'dan söz etmeye başlamıştı.

«Bilirsin, Başkanımız dilinden hiç düşmez,» demişti Josephina aşağılarcasına. Kocasının habire Başkan'dan, resmi ziyaretlerden söz etmesi kimbilir ne kadar sıkıyordu Bayan Laurita'yı!

«Ne tuhaf Nachita, o geceye kadar Pablo'nun beni nasıl sıktığını anlamamıştım!» diye ekledi Laura, Nacha'nın düşüncelerini pekiştirircesine.

Aşçı kollarını kavuşturdu, başını salladı.

«Eve girdiğim anda, eşyalar, kristal vazolar, aynalar üstüme üstüme geldi, içim daha da karardı. 'Amcaoğlum beni almaya gelene kadar kimbilir kaç yıl, kaç gün bekleyeceğim,' dedim kendime, kalleşliğime yandım. Akşam yemeği süresince Pablo'nun sözcüklerle değil harflerle konuştuğunu saptadım. Onun kalın dudaklarına, kör gözüne bakarak saymaya başladım harfleri. Birdenbire sustu. Arasıra ne dediğini unutuverir bilirsin. Kolları iki yana sarkmış, hantal hantal oturuyordu. 'Bu yeni kocam aklında hiçbir şey tutamıyor,' dedim. 'Tek bildiği, herkesin bildiği, gündelik sıradan gerçekler.' 'Karmakarışık, karanlık bir dünyada yaşıyorsun sen Laura,' dedi bana, giysimdeki lekelere bakarak. Zavallı Margarita, ne yapacağını şaşırdı, kahvelerimizi içerken pikaba bir plak koydu.

'Neşelenin biraz,' dedi gülerek, kavga çıkacağını sezmişti.

Tek söz etmeden oturduk. Ev, seslerle doldu. Pablo'ya baktım. 'Şeye benziyor...' ardını getiremedim, düşüncelerimi okumasından korktum. Ama ona çok benzediği doğru, Nacha. İkisi de denizi, serin evleri seviyorlar. İkisi de akşamları göğe bakıyorlar uzun uzun, ikisinin de saçları siyah, dişleri bembeyaz. Ne var ki Pablo, kekeler konuşurken, hep hır çıkarmaya hazırdır, 'Ne düşünüyorsun?' diye sorar boyuna. Amcaoğlu kocam böyle kabalıklar yapmaz, sorular sormaz.»

«Haklısınız! Çok haklısınız! Bizim bey, sersemin teki!» dedi Nacha iğrentiyle.

Laura içini çekti, içi rahatlayarak süzdü aşçıyı. Hiç değilse güvenebileceği biri vardı bu evde.

«Gece, Pablo beni öperken, kendi kendime hep 'ne zaman beni almaya gelecek?' diye geçirdim içimden. Omuzundaki kanı anımsayınca gözyaşlarımı güç tuttum. Kollarını başımın üstüne siper etmesini unutamıyordum. Pablo, amcaoğlumun beni birkaç saat önce öptüğünü anlayacak diye ödüm kopuyordu. Ama hiçbir şey anlamadı. Josefina sabahleyin beni korkutmasaydı, Pablo hiçbir şey bilmeyecekti!»

Nachita, başını salladı. Josephina olay çıkarmaya bayılırdı, ondaydı suç, evet. Nachita, «Sussana, sus allasen!» demişti. «Bağırışlarımızı duymamalarının bir nedeni olsa gerek.» Ama olmadı; Josephina kahvaltı tepsisini kaptığı gibi yatak odasına daldı, bülbül gibi şakıdı:

«Hanımcığım, dün gece yatak odanızın penceresinden içeriyi gözetleyen bir adam gördük! Nacha ile avazımız çıktığı kadar bağırdık.»

«Biz hiçbir şey duymadık...» dedi Bey şaşkınlıkla.

«O olmalı...!» diye ağzından kaçırdı Laura.

«O da kim?» diye sordu Bey, gözlerinden ölüm saçarak baktı karısına (en azından, Josephina, öyle baktı demişti sonradan).

Laura, korkudan ağzını örttü eliyle, Bey öfkeyle sorusunu üstüste yineleyince:

«Kızılderili adam...» dedi, «hani şu Cuitzeo'dan Mexico City'ye kadar ardımdan gelen.»

Josefina, kızılderiliyi böylelikle öğrenmiş oldu. Nachita'ya iletti haberi.

«Polis çağırmalıyız!» diye haykırdı Bey.

Josefina, yabancının içeriyi gözetlediği pencereyi gösterdi ona, Bay Pablo, uzun uzun inceledi çevreyi; pencerenin pervazında daha kurumamış kan izleri duruyordu.

«Yaralıymış,» dedi Bay Pablo. Odada birkaç kere gidip geldikten sonra karısının karşısına dikildi.

«Evet, *Kızılderiliydi* efendim,» dedi Josefina, Laura'yı destekleyerek.

Pablo, iskemlenin üstüne atılmış beyaz giysiyi gördü, öfkeyle çekip aldı.

«Bu lekelerin burada işi ne, söyleyebilir misin?»

Laura'nın dili tutulmuştu, giysisinin önündeki kara lekelere bakıyordu; Bey, dolaba bir yumruk attı, sonra karısının yüzüne bir tokat indirdi. Josefina olanları gördü.

«Zorbanın biridir, davranışları da sözleri gibi birbirini tutmaz,» dedi Laura. «Yenildiğini önce kabullenmesi, sonra da unutması benim suçum değil ki.» Fincanının dibindeki telveyi parmağıyla sıyırdı. Bunun üstüne Nacha, yine doldurdu fincanı.

«Kahvenizi için Hanımcığım,» dedi hanımının söylediklerine inandığını belirterek. «Hem Bey'in derdi neymiş? Sizin, ona göre olmadığınızı kim görse anlar.»

«Bir ara, her nasılsa Pablo'ya aşık oluverdim, ilk bakışta; tanıdığım birini, yüzünü tam çıkaramadığım birini anımsatıyordu bana galiba. Sonraları ara sıra, onun, öbür yüze tıpatıp oturduğunu sandığım anı yeniden yaşadım. Ama bu benzerlik asla gerçekleşmedi. Pablo hemen saçmalamaya başlıyordu yine, anıları bile yoktu, içi boş

bir gövde gibi Mexico City'deki bütün erkeklerin ortak davranışlarını yineliyordu, gülünçtü. Nasıl gelmiştim bu oyuna? Kızınca, sokağa çıkmamı yasaklar. Lokantalarda, sinemalarda hep kavga çıkarır... Biliyorsun Nachita... Kocam-amcaoğlum *hiçbir zaman* bağırıp çağırmaz karısına!»

Nacha, hanımının doğruyu söylediğini biliyordu. O sabah Josefina, «Uyanın Bayan Margarita! Bey, hanımı dövüyor!» diye haykırarak koşup geldiğinde, Nacha, Bey'in annesini kaldırmıştı bile.

Annesinin varlığı, Bay Pablo'yu yatıştırmışa benziyordu. Bayan Margarita, kızılderiliyi duyunca çok şaşırmıştı. Onu görmemişti; yalnızca kanı görmüştü herkes gibi.

«Belki de güneş çarptı seni, Laura, burnun kanadı. Unuttun mu oğlum, arabanın üstü açıktı,» dedi, ne diyeceğini şaşırarak.

Bayan Laura yüzüstü yatağa kapanmış, düşüncelere dalmıştı, kocasıyla kaynanası tartışırlarken.

«O sabah ne düşünüyordum, biliyor musun Nachita? Ya o, dün gece Pablo'nun beni öptüğünü görmüşse? İçimden ağlamak geldi. Bir erkekle bir kadın birbirlerini gerçekten seviyorlarsa, çocukları da yoksa, bir tek varlığa dönüşmeye yazgılıdırlar; bu sözü unutmamıştım. Amcam böyle derdi bana, ona su götürürdüm, o da amcaoğlumla birlikte yattığımız odanın kapısına bakardı. Her dediği bir bir çıkıyordu. Başımı yastığa dayayıp Pablo ile Margarita'nın tartışmalarını dinledim, ne kadar saçmaydı. Ben gidip bulurum onu, dedim kendi kendime. Ama nerede bulacaktım? Biraz sonra, senle Josefina akşama ne pişirileceğini sormak için odama geldiğinizde, buldum birden: Cafe Tacuba! Oraya adımımı atmamıştım daha önce ama sözü çok geçmişti.»

Hanımının o anki hali, gözlerinin önüne geldi Nacha'nın, kan lekeleriyle dolu beyaz giysisini giyen hanımı, şimdi de o giysi vardı üstünde.

«N'olursun giyme şunu, Laura!» demişti kaynanası. Ama Laura kulak asmamıştı. Lekeleri gizlemek için beyaz bir hırka geçirmişti üstüne, boğazına kadar iliklemişti hırkayı, hoşçakalın demeden çıkıp gitmişti. Oysa başına daha neler gelecekti. Belki de en kötüsü şimdi gelecekti başına, şu anda, mutfakta, ya Bayan Margarita uyanırsa...

«Cafe Tacuba boştu. Berbat bir yer. Garson masama geldi.

'Ne emredersiniz?'

Susamamıştım ama bir şey söylemem gerekiyordu. 'Co*coda*.'

Amcaoğlumla, küçükken, hindistancevizi yerdik Nacha. Kafedeki saatin tiktakı duyuluyordu. 'Kentin her yerinde saatler tiktaklarla belirtiyorlar geçen zamanı', dedim kendi kendime. 'Yavaş yavaş harcanıp gidiyor zaman. Ancak geriye saydam bir zaman tabakası kaldığında gelecek o, çizdiği iki çizgi birleşecek, sonsuza kadar yaşayacağım yüreğinde.'

'Saat kaç?' diye sordum garsona.

'Oniki.'

'Pablo, birde gelir,' diye düşündüm. 'Kestirme yoldan gidecek bir taksi bulursam, biraz daha bekleyebilirim.' Ama beklemedim, sokağa çıktım. Gümüşsü güneş, şakaklarımda zonkluyordu. Düşüncelerim ışıltılı tozlara dönüştü, birdenbire ne geçmiş ne de gelecek. Amcaoğlum duruyordu kaldırımda, tam karşımda. Uzun bir süre hüzünlü gözlerle süzdü beni.

'Ne işin var burada?' diye sordu boğuk bir sesle.

'Seni bekliyordum.'

Kıpırdamadan duruyordu, panter gibi. Kara saçlarını, omuzundaki kırmızı yarayı gördüm.

'Buraya tek başına gelmeye korkmadın mı?' diye sordu.

Taşlarla sesler geçiyordu kulaklarımızın dibinden, sırtımda bir şeyler yanıyor gibiydi.

'Bakma sakın!' dedi. Çömeldi, giysimin ateş alan yerlerini parmaklarıyla bastırdı. Giysim tutuşmuştu.

'Çıkar beni buradan!' diye haykırdım vargücümle. Ansızın, babamın evinin kapısında durduğum anı anımsadım, ev yanıyordu, babamla ağabeylerim ölmüşlerdi. Giysimdeki kıvılcımları söndürmek için çömeldiğinde, o çakılmış anıyı gördüm gözlerinde. Kollarına attım kendimi. Sıcak eliyle gözlerimi kapadı.

'Dünyanın sonu bu!' dedim, avucu gözlerimin üstündeydi.

'Bakma sakın!'

Beni göğsüne bastırdı. Dağlardaki gökgürültüsünü andırıyordu yüreğinin atışı. Ne zaman dolmuştu Zaman? Benim kulağım, sonsuza kadar duyacak mıydı akışını? Gözyaşlarım, onun kentle birlik yanan avucunu serinletti. Çığlıklar, taşlar yağıyordu dört yanımızdan, onun göğsünde, güvendeydim.

'Yat benimle...', dedi yumuşak bir sesle.

'Dün gece gözetledin mi beni?' dedim.

'Gördüm...' dedi hüzünle.

Güneş batmadan uyuduk, yangının saldığı ısıda. Uyandığımızda fırladı hemen, madalyonunu kavradı.

'Tan ağarana kadar bir yerde saklan. Gelip alacağım seni'.

Yalınayak koştu dışarı... Bense yine kaçtım Nacha, tek başıma kalınca korkmuştum çünkü.»

«İyi misiniz bayan?»

Pablo'nun sesini andıran bir ses, laf atıyordu sokakta.

«Beni ne sanıyorsunuz siz? Gidin başımdan!»

«Bir taksiye atladım, kestirmeden geldim eve. Geldim ki...»

Nacha, hanımının gelişini anımsıyordu; kapıyı ken-

disi açmıştı. Kaynanasına haberi vermişti (Josefina biraz sonra merdivenlerden yuvarlanırcasına inmişti).

«Hanımcığım, Bey'le Bayan Margarita karakola gittiler!»

Laura kalakalmıştı, tek söz çıkmıyordu ağzından.

«Neredeydiniz hanımcığım?»

«Cafe Tacuba'ya gittim ya.»

«Ama o iki gün önceydi!»

Josefina gazeteyi getirdi. *Ultimas Noticias*... Bir süre okula gittiğinden başlıkları okuyabiliyordu: «Bayan Aldama'dan hâlâ haber yok. «Cuitzeo'dan beri peşini bırakmayan uğursuz kızılderilinin sadist olmasından korkuluyor.» «Polis, Michoacan ve Guanajuato'da arıyor izini.» Laura, gazeteyi Josefina'nın elinden kaptı, öfkeyle yırttı. Sonra odasına çekildi. Nacha ile Josefina arkasından geldiler; onu yalnız bırakmamak gerekiyordu. Kendini yatağına atışını, gözü açık düşlere dalışını izlediler. Aynı anda ikisi de aynı şeyi düşündüler, sonra mutfakta dile getirdiler düşüncelerini. «Bence Bayan Laurita, aşık.» Ama Bey geldiğinde ikisi de onun odasındaydılar.

«Laura!» diye bağırdı Bey. Yatağa koşup karısını kollarına aldı. «Sevgilim, canım!» diyerek ağladı.

Bayan Laurita bir an yumuşar gibi oldu.

«Beyefendi!» diye haykırdı Josefina. «Hanımın giysisi yanıklarla dolu!»

Nacha, kötü kötü baktı Josefina'ya. Bey, giysiyi gözden geçirdi, karısının ayaklarını inceledi.

«Doğru söylüyor. Pabuçlarının topukları bile yanmış. Sevgilim, neredeydin? Neler oldu?»

«Cafe Tacuba'daydım,» dedi Laura serinkanlılıkla.

Bayan Margarita ellerini ovuşturarak gelininin yanına geldi.

«Evvelsi gün orada olduğunu, *cocada* yediğini biliyoruz. Peki sonra?»

«Sonra bir taksiye atlayıp kestirme yoldan eve geldim.»

Nacha, gözlerini indirdi. Josefina, bir şey söyleyecekmiş gibi açtı ağzını. Bayan Margarita, dudaklarını ısırdı. Pablo, karısının omuzlarına yapıştı, bütün gücüyle sarsaladı onu.

«Bana yutturmaya kalkışma! İki gündür nerdeydin? Giysin neden yanık içinde?»

«Yanık mı? Ama o...» Bayan Laura, ağzından kaçırmıştı.

«O mu? O pis Kızılderili mi yani?» Pablo, karısını öfkeyle sarsaladı yine.

«Cafe Tacuba'da karşıma çıktı...» diyerek ağladı Bayan Laura korkudan.

«Bu kadar alçalacağını sanmazdım!» dedi Bey, onu bir itişte yatağa fırlattı.

«Kim o, söylesene bize,» dedi Bayan Margarita sesini yumuşatarak.

«Değil mi ama Nachita?» diye sordu Laura, aşçının onayına sığınarak. «Onun kocam olduğunu söyleyemezdim onlara, değil mi?»

Nacha, hanımını haklı buldu, birden anımsadı, o öğleüstü evcek Laura'nın başına gelenleri merak ederlerken:

«Belki de Cuitzeolu Kızılderili, büyücüdür,» demişti kendisi.

Bayan Margarita delici bakışlarla süzmüştü onu, azarlarcasına sormuştu:

«Büyücü mü dedin? Katil yani!»

O günden sonra, günlerce, Laurita'nın sokağa çıkmasına izin verilmemişti. Bey, evin kapılarıyla pencerelerine gözcü konulmasını buyurmuştu. Hizmetçiler, sık sık hanımın odasına girip durumuna göz atacaklardı. Nacha, olan bitenleri yorumlamaktan, duyduğu şaşkınlığın nedenini açıklamaktan yana değildi. Ama Josefina'nın dilini tutmasını kim sağlayabilirdi?

«Hanımcığım, tan ağarırken kızılderili penceredeydi yine,» deyiverdi kahvaltı tepsisini götürdüğünde.

Laura hemen pencereye koştu, taze kan izleri gördü yine. Ağlamaya başladı.

«Zavallı... zavallı...» diyordu hıçkırıklar arasında.

O ikindi, Bey, bir doktor getirdi gelirken. Ondan sonra, her gün hastayı yokladı doktor.

«Bana çocukluğum, annem, babam hakkında sorular soruyordu doktor. Hangi çocukluktan söz ettiğini bilmiyordum, hangi babadan, hangi anadan. Meksika'nın Fethi'nden söz açıyordum ben de. Beni anlıyorsun, değil mi?» dedi Laura gözlerini sarı bir tavaya dikerek.

«Evet, hanımcığım.» Nachita, pencerelerden bahçeye bir göz attı. Ne tatsızdı şu gece, gölgelerin arasında bir şey seçemiyordun! Sofrada, kaygılı bir yüzle oturan, yemeğine pek dokunmayan Bey geldi gözlerinin önüne.

«Laura, Bernal Diaz del Castillo'nun *Fetih Tarihi* adlı kitabını getirmesini istemiş doktordan Anne, tek ilgi duyduğum şey o diyormuş.»

Bayan Margarita, çatalını attı elinden.

«Zavallı oğlum! Karın aklını kaçırmak üzere!»

«Tek derdi, Büyük Tenochtitlan'ın düşüşüymüş,» dedi Pablo başını eğerek.

Sonra doktor, Bayan Margarita ve Pablo, Laura'nın bir çöküntü geçirdiğine karar vermişlerdi, odasına kilitlemek, işe yaramamıştı; en iyisi artık dünyayla yüzyüze gelmesi, sorumluluklarını bilmesiydi. O günden sonra, Bey, arabasını gönderiyor, Chapultepec Parkı çevresinde gezdirtiyordu karısını. Laura, kaynanası ve ikisini de yakından izlemekle görevli bir şoför eşliğinde çıkıyordu evden. Ama temiz hava yaramıyordu, Nacha ile Josefina, onun eve her keresinde daha bitkin döndüğünü görüyorlardı. Eve adım atar atmaz, Bernal Diaz'a dalıyordu; ancak o zaman ışıyordu yüzü.

Bir sabah, Bayan Margarita eve tek başına, perişan döndü.

«Deli kız kaçtı!» diye haykırdı kapıdan girerken. «Bak Nacha, Chapultepec Parkında her zamanki sıraya oturdum yine, 'beni bağışlamayacak,' dedim kendi kendime. 'Bir erkek bir, iki, üç, bilemedin dört ihaneti bağışlayabilir ama sürekli ihaneti asla.' Bu düşünce, içimi kararttı. Hava çok sıcaktı, Margarita, vanilyalı bir dondurma aldı kendine, arabaya geçti. Ben ondan ne kadar sıkılıyorsam o da aynı derecede sıkılıyordu benden, anlamıştım. Gözetlenmeyi sevmem, onun bir yandan dondurmasını yiyerek beni gözetleyişini görmemek için başka şeylere bakmaya çalıştım. Ağaçlardan sarkan gri yosunlara ilişti gözüm, her nedense, gün de ağaçlar gibi karardı. 'Onlar da benim gördüklerimi gördüler,' dedim içimden. Bomboş kaldırımda sürükleniyordu yalnızlık saatleri. Ben de öyleydim sanki: Yapayalnız, boş bir yolda. Amcaoğlum, pencereden, sonu bir türlü gelmeyen ihanetimi görünce, beni asılsız taşlardan yapılmış bu kaldırımda bırakmıştı yüzüstü. Mısırların kokusunu, onun adımlarının çıtırtısını anımsadım. Öyle yürürdü, Şubat rüzgarının taşlara saçtığı ölü yaprakların uyumlu hışırtısıyla. Eskiden, yürüyüşünden anlardım arkamda durduğunu, başımı çevirmem bile gerekmezdi, sırtımda duyardım bakışlarını, sonra karşıma dikilirdi. Hüzne koyverdim kendimi. Birdenbire güneşin alçaldığını gördüm, ölü yapraklar kıpırdadı. Soluğunu omuzumda duydum: Çıplak ayaklarını gördüm. Dizi sıyrılmıştı. Gözlerimi kaldırdım, gözleri üstümdeydi. Uzun bir an, hiç konuşmadık. Saygımdan, önce onun konuşmasını bekledim.

'Ne yapıyorsun burada?' dedi.

Taş kesilmiş gibiydi, hüznü daha da derindi.

'Sonumuz, eninde sonunda gelecek...'

Sesi, Zaman'ın derinliklerinden fışkırıyor gibiydi. Omuzu hâlâ kanıyordu. Nasıl utandım. Gözlerimi indirdim, çantamı açıp mendilimi çıkardım, göğsünü sile-

çektim. Sonra yerine koydum mendili. Orada durmuş, beni gözlüyordu.

'Tacuba'ya gidelim hadi...'

Elimi tuttu, birlikte yola koyulduk, bağıran, haykıran, ağlaşan insanların arasından. Hendeklerdeki suda, yüzlerce ceset yüzüyordu. Kadınlar, çimenlere oturmuş, yüzen cesetlere bakıyorlardı. Her yerden yükseliyordu veba, koşuşan çocuklar, ana-babalarını arıyorlardı. Hiç istemeden gördüm bunları, hepsini. Amcaoğlu-kocam, yıkık bir ağacın altına oturttu beni. Çömeldi, sonra gözlerimin içine baktı.

'Sende bağlılık duygusu yok, biliyorum, yine de beni seviyorsun. İyiyle kötü içiçe işler zaten.'

Çocukların çığlıkları yüzünden dediklerini güçlükle duyabiliyordum. Çok uzaktan geliyordu çığlıklar ama öylesine tizdiler ki günışığını delip geçiyorlardı; ölüm çığlığına benziyorlardı.

'Çocuklar,' dedi.

'Dünyanın sonu', dedim kitaptan okurcasına, başka bir şey gelmiyordu aklıma.

Avuçlarıyla kulaklarımı tıkadı, beni göğsüne çekti.

'Seni tanıdığımda da kalleştin, ama sevdim seni.'

'Yazgın kötüymüş,' dedim.

Sonra onu kucakladım. Amcaoğlu-kocam, gözyaşlarını bastırmak için gözlerini yumdu. Kırılmış dalların üstüne uzandık. Savaşanların haykırışları, atılan taşların çıkardığı ıslık sesleri, çocukların çığlıkları, orada bile erişiyordu kulağımıza.

'Zaman doluyor...' diye iç çekti.

Hiç değilse o gün ölmek istemeyen kadınlar, duvardaki yarıktan geçip kaçmaya çalışıyorlardı. Erkekler, saflar halinde yıkılıyorlardı yere, ardarda, aynı baltayla biçilmişçesine. Bazıları ölürken öylesine canhıraş çığlıklar atıyorlardı ki, öldükten sonra da uzun uzun yankılanıyordu sesleri.

Yakında, tek bedende birleşeceğimiz belliydi. Amcaoğlum kalktı, dallar toplayıp bir kulübe yaptı bana.

'Burada bekle beni.'

Gözlerime baktı, sonra ötekilerle birlikte savaşa katılmak için ayrıldı yanımdan. Orada tek başımaydım, korkudan büzülmüştüm. Kaçanları görmek istemiyordum, ben de kaçma isteğine kapılırım diye korkuyordum, ama suda yüzen ölüleri görmek de istemiyordum. Kesilmiş dallardan sarkan küçük yemiş tanelerini saymaya başladım; kupkuruydular, kırmızı zar, dokunur dokunmaz dökülüyordu. Nedense, kötü bir belirtgeydi bu bence, gözlerimi kararmaya başlayan göğe çevirdim. Önce kahverengimsi bir renk aldı, sonra hendeklerde boğulmuş insanların rengine büründü. Kıpırdamadan oturdum, başka akşamların başka göklerini anımsayarak. Ama gök gittikçe kararıyordu, biraz sonra patlayacakmış gibi şişiyordu durmaksızın, Zaman'ın dolduğunu anladım. Amcaoğlum gelmezse, ne yapardım? Onun adına kaygılanmayı bir yana bıraktım, son hızla koşmaya başladım, korkum, ardımdan geliyordu. 'Dönüp beni ararsa...' Düşüncemin gerisini getiremedim, birdenbire Mexico City'nin alacakaranlığında bulmuştum kendimi. 'Margarita, vanilyalı dondurmayı bitirmiştir çoktan, Pablo küplere binmiştir...' Bir arabaya atlayıp kestirme yoldan döndüm eve. Düşünebiliyor musun, Nachita? Kestirme yol, tepeleme ceset dolu bir hendeğe dönmüştü... Döndüğümde o yüzden çok üzgündüm. Nachita, n'olur, Bey'e ikindiyi asıl kocamla geçirdiğimi söyleme.»

Nachita, leylak rengi etekliğini çekiştirdi.

«Bay Pablo, on gün önce Acapulco'ya gitti. Haftalarca sizi aradıktan sonra iğne ipliğe dönmüştü,» dedi hoşnutluğunu gizlemeden.

Laura, rahat bir soluk aldı.

«Bayan Margarita yukarda,» diye ekledi Nacha gözlerini tavana çevirerek.

Laura, dizlerini kavradı, pencereden, gölgede solup giden güllere, komşu pencerelerde teker teker yanan lambalara baktı.

Nachita, eline tuz döktü, iştahla yaladı tuzu.

«Çakaldan geçilmiyor! Hepsi kudurmuş sanki,» dedi, ağzı tuz doluydu.

Laura, birkaç dakika kadar, dışarıya kulak kabarttı.

«Sersem hayvanlar, bu ikindi görecektin onları,» dedi.

«Bizim Bey'in yolunu kesmiyorlar sersemler,» dedi Nacha sözünü esirgemeden.

«Bey, onlardan hiçbir zaman korkmadı ki. Şimdi niye korksun?» diye sordu Laura gururla.

Nacha, hanımına yaklaştı, ansızın doğan bu yakınlığı bozabilecek bir şey araya girmesin diye.

«Onlar Tlaxcaltecalardan da beter,» dedi alçak sesle. Biraz daha tuz döktü eline, dilinin ucuyla yaladı yavaş yavaş. Geceye üşüşen baykuşların sesi, Laura'yı tedirgin etmişti. Onu görüp pencereyi açan Nacha'ydı.

«Hanımcığım... Sizi götürmeye geldi işte...»

Laura bir daha dönmemecesine gittikten sonra, Nacha, pervazdaki kan izlerini sildi, kendi zamanını, birazdan bitecek yüzyılı ablukaya almaya çalışan çakalları kovaladı. Mutfak derli toplu muydu, gözden geçirdi. Kahve fincanını yıkadı, dudak boyası izleri taşıyan izmaritleri çöpe attı, çaydanlığı yerine koydu, ışığı söndürdü, hanımının oradan geçtiğine ilişkin hiçbir ipucu bırakmadı.

O sabah Bayan Margarita'ya kahvaltısını götürürken «Bana sorarsanız, Bayan Laurita bu çağın insanı değildi. Bey'e göre hiç değildi,» gibi bir açıklamaya girişti.

«Burada yapamayacağım. Başka bir kapı arayacağım,» dedi Josefina'ya. Ve Josefina sırtını döndüğünde, aylığını istemeden çekip gitti.

BEATRIZ GUIDO

Beatriz Guido, sekiz yaşındayken bir manastıra girmeye karar vermiş, çünkü rahibeleri çok gizemli buluyormuş. Öykülerinde ve romanlarında kendi aile çevresini, yetişme koşullarını işliyor (Arjantin'in büyük burjuva kökenli ailelerinden birini). Taş Meleğin Evi *adlı romanında yazarın biçeminin bütün özelliklerini görebiliriz: Karanlık cinsel imlerle yüklü sözcükler, dinsel törenler, geçici şenlikler. Yapıtlarının çoğu, kocası, yönetmen Leopoldo Torres Nilsson tarafından filmleştirilmiştir. Guido, halen Arjantin kültür ataşesi olarak İspanya'da yaşamaktadır.*

Adalan

Pazar sabahları, Babam, beyaz atı en güzel koşumlarla allayıp pulladıktan sonra, kız kardeşimi tekerlekli iskemlesinden alır, bağrına basar, Mercedes kasabasından ta Katedral'e kadar kucağında taşırdı. Annemle ben, tentesi yayvan bir arabada arkalarından giderdik, kız kardeşimin boyu uzun görünsün diye hizmetçilerin saatlerce fırçaladıkları saçların kabarıklığına gölge düşürmemek içindi — şimdi anlıyorum. O saçları rüzgardan - daha doğrusu, yaz günlerinde bize binde bir bağışlanan hafif esintiden - koruyan spreyin ağdalı, ucuz kokusu bugün bile burnumda.

Tütün tarlaları evimizin yalnızca birkaç kilometre ötesinde uzanıyordu. «Evimiz,» diyorum, çünkü arasıra Babamın kasabanın kuzeydoğusunu kaplayan bir dizi süpermarketlerinden birinin üst katında gecelesek de, orada uyuyorduk genellikle. Katedral'e vardık mı, kasa-

banın dilencileri, Babamın işçileri çevremize üşüşür, kız kardeşim Victoria'yı onun kucağından alıp kadife kaplı, tahtımsı bir koltukla kilisenin ön sırasına taşırlardı. Sanırım, kilisenin giyinme odasında da özel bir koltuğu vardı, önemli günlerde, kucağına saten bir kese verip tekerlekli iskemleyi avlu boyunca sürerlerdi, bağış toplaması için. Herkes, büyük bir istekle bağışta bulunurdu.

«Melek gibi kız!» derlerdi. «Aynen melek!» «Gün geçtikçe daha da güzelleşiyor.» «Bir azize düpedüz.» «Öteki hiç de öyle sayılmaz... ama nasıl benzeşiyorlar.»

Haklıydılar. İkiz kardeşim Victoria ile öylesine benzeşiyorduk ki, rençberlerimiz bu olayı bir mucize sanıyorlardı. Bu benzerliğin, Arjantin'e özgü keşiflerin en çarpıcısını bile aştığını bilemezlerdi tabii: Evet, parmak izlerimiz bile tıpatıptı. Özellikle sağ başparmaklar; sol başparmak izleri pek tutmuyordu birbirini ama orta boğuma vuran gölgeciği ancak çok duyarlı bir büyüteç saptayabilirdi (harman mevsiminde ne zaman kanımı kabartan rençberlerden birinin ardına takılıp Bella Vista'ya kaçsam, Babam beni eve götürmeye geldiğinde hep bunu söylerdi). Oysa kişilik yapılarımız hiç benzeşmiyordu.

Doğduğumuz yılda bile. Annem, dişlerimi memelerine nasıl geçirdiğimi, elime tutuşturulan oyuncakları, çıngırakları nasıl kemirdiğimi anlatırdı boyuna. Olgun narlar, avokado çekirdekleri de paylarını alırlarmış oburluğumdan.

Derken o kaza oldu, ikizimi yaşam boyu yatalak bırakacak kaza: Babam, hepimizin gözleri önünde, kız kardeşimi dikenli çalılarla tütün yapraklarının arasına fırlatan midillinin böğrüne bir kazık soktu, onu akbabalara bıraktı. Hiç kimse bu düşme olayında uğursuzluğun oranını araştırmaya kalkışamadı. O andan başlayarak da Victoria - dudaklarından hiç eksilmeyen gülücüğüyle, sonsuz sevecenliğiyle, sessiz bir sunu gibi akan gözyaşlarıyla - Tanrının en mutlu kulu katına yük-

seldi. Yalnız ona tapıyordu Babam. O kadarına ki, kasaba halkının Victoria'yı Yılın Kraliçesi seçme zorunluluğunu duyduğunu bile gizlemedi benden: Ödül olarak Buenos Aires'e gidecek, yörede yılın şairi seçilene tütün yapraklarından bir taç giydirecekti.

Empedrado ya da Goya'dan sabahın üçünde ve zilzurna sarhoş dönen Babamı, Victoria, meyve peltesi ve ılık sütle karşılardı: Annem, kaskatı bir kalıba sokulmuş saçlarını bozmamak için oturur durumda uyumuş olurdu. Bazen, Paskalyada evlilik yıldönümü kutlanırken, Annem, kendi gelinliğini giydirirdi Victoria'ya; haksızlık etmeyeyim, bana da güvey giysileri giydirirdi; Victoria'nın Annemi, benim de bir Şarlo ceketi, inci-elmas düğmeli kolalı gömlekle Babamı canlandırdığım törensel bir oyun oynardık aramızda. Annemin yarı saydam taş-bebek yüzünü kırıştırmaktan kaçınmadan kahkaha atabildiği tek an buydu.

Fiziksel benzerliğimize alışamamıştık, hep şaşırıp kalıyorduk, ben, kendi adıma, güzellik sütleri, pudralar, *dudak boyaları sürsem* de *boşunaydı. Sık sık ayna oyunu* oynardık: Oturma odasına Venedik-işi çerçeveli aynayı taşır, eş giysilerimizle - kızkardeşim kadife kaplı koltukta, ben eş-koltukta - saatlerce, birbirimizin her yaptığını yinelerdik karşılıklı, konuklar şaşkına dönerlerdi, Annemin biricik dostu Eulalia, «Marina,» derdi bana, «saatlerce aynaya bakmasan olmaz mı?»

Kız kardeşimle aynı odayı paylaşırdık; ıssız çiftlik evinden ödümüz kopardı, taşradan gelenlerin kötücül bakışları hiç eksik olmazdı üstümüzden, şarap, *grapa* ya da çöl güneşi yakıcılığında ucuz cinle çılgına dönmüş olurlardı.

Evimiz, onların saldırganlığını çekmede bire birdi: Yanan meşaleler, şişeler, çamur topakları fırlatırlardı

duvarlara. Hâlâ dimdik ayakta duran kulenin mermer mazgalları arasından biz uyurken eve gözcülük eden görevlinin kurşununu gözlerinin arasına yiyerek derslerini alırlardı.

Kaç kere, Victoria ile ölünün yerden kaldırılışını gözlemiştik, ertesi gün, çalılıkta, taze toprakla doldurulmuş bir çukur belirirdi. İkimiz de dilimizi tutardık, o tümseğin altında, bizim dükkanlarda satılan ucuz içkiyle kafayı bulmuş bir işçinin yattığını bilirdik çünkü. Benim onlardan korktuğum falan yoktu.

Ondört yaşına bastığımda, amcalarımdan biri oturma odasındaki kuyruklu piyanonun altında ırzıma geçtiği gün (hemen sonra, çaylarımızı içmeyi, anasonlu tatlı gevrekleri yemeyi sürdürmüştük) nedense şöyle bir şey düşünmüştüm: Annemin rahminde, gövdelerimiz tam birbirinden ayrılırken bir şey olmuştu bana, o yüzden çocuk doğuramayacaktım - hemen kararımı verdim, can sıkıntısından patlamak istemiyorsam, erkekler gibi gönlümü eğlendirmeliydim, onların çığlıklarını, homurtularını, gövdelerinin sıradan görünüşü altında yatan özelliklerini keşfetmeliydim, onlar gibi. Gövdelerinden yükselen alkol kokusundan iğrenmemek elimde değildi yine de nane şekerlerinin, ithal malı sakız özlerinin (bizim dükkanlarda satılıyordu) yardımıyla, eğlencenin tadını alabildiğine çıkarıyordum; o eğlence uğruna, kızgın güneşin altında, uzun siesta saatleri sırasında ırmak kıyısına koşuyor, rasgele gözgöze geldiğim ya da attan inmeme yardım eden bir yabancıyla, gezgin bir sirk oyuncusuyla, kasabada kalıcı olmadığından dedikoduya yol açamayacak bir ip cambazıyla buluşuyordum.

Bir Macar cambaz vardı, küçük oteldeki odasının kapısını kilitlerdi, ben içerde, onun kaslarının kıvrılıp bükülüşünü izlerdim heyecanla, suskun Filipinli yardımcının «ölüm ipleri» dediği evcil yılanları cilalayışını

gözlerdim. Sıcak Şubat ikindilerinde, tek söz etmeden, Fratellini Otelinin antika dantel çarşafları arasına süzülürdüm, tavandaki vantilatörler, benim sırılsıklam saçlarımla onun ölüme meydan okuyan ihtiyar kaslarını yatıştırırdı serin serin.

Tek söz etmeden de bir tutku ve haz büyüsünde eriyebildiğimin farkındaydım, hep elimin altındaydı o büyü. Pazar ayinlerinde ya da Babamın haram servetini kutladığı ünlü kuzu-çevirme şölenlerinde, bir işçinin ya da bir ustanın bakışlarını çelmekten kaçınmıyordum.

Rasgele bir sevgili ayarlayıp ahırlara ya da kuleye sıvışıyordum, korkunç öykülerimle onun saflığını alaya alıyordum; kısa sürede kasabaya yayılıyordu bu öyküler: Evimizdeki nişan tahtasının, Dedemin yakaladığı bir kızılderilinin başı olduğunu bilmiyorlar mıydı sahi? Hem nişan tahtasıydı hem ganimet. Ölü kızılderililerin yitik ruhları, evin dehlizlerinde dolaşıp duruyordu, dolaplardan iniltileri duyuluyordu; fırtınalı günlerde, kasabanın cadıları bize lanet yağdırıyorlardı.

Sevgililerimin Victoria'yı ne kadar ürküttüğünü sezebiliyordum, uzun süren öğle yemeklerinden sonraki siesta saatlerinde bu şanslı ve uyanık tanışlarımı «dinlenme»ye götürdüğümde - hem alçakgönüllü, aşağılayıcı bir tınıyla söylüyordum bu sözcüğü. Korkularını sezdirmemeye çalışarak kaçıyorlardı yanımdan, ahırlardaki gizli bölmelerden, evdeki kilerlerden zavallı Mataco kızılderililerinin iniltilerini duymuşlarmış dediklerine göre. Çılgınlığım, onların korkularıyla, onlara duyduğum küçümsemeyle beslenedursun, bir öykü de Victoria'ya uyduruyordum .

«Bu akşam, yemekte kızılderili pirzolasına ne dersin?» diyordum sözgelimi.

«Buralarda saf kan kızılderili yok,» diyordu Victoria. «Onlar melez.»

«Hortlak kızılderililer diyorum, sersem! Tutalım ki Kıyamet Günü gelip çatmış, bedenlerine kavuşmuşlar

yine, Dedem de sevgili Vicky'si kızılderili etine bayılır diye hepsini bir daha öldürmek zorunda kalmış!»

Victoria, parmağını dudaklarına değdirir, alnıma dokunup beni kutsadıktan sonra:

«Ağzından böyle kötü sözler çıkmamalı,» derdi. «Bırak da kötülükler kanma karışıp aksınlar.»

«Lağıma karışsınlar yani,» derdim, ben-Marina.

Victoria, başını dizlerime yaslar, diretirdi:

«Melekler, içimizden geçen kötülükleri kovarlar.»

Babamın cipiyle Goya'dan getirtilen öğretmenlerden aynı dersleri alıyorduk.

Victoria'nın ayağa kalkmasını sağlamanın bir yolunu bulmak için Buenos Aires'e gitmiştik, İsviçre'ye de; oysa kendisinin pek umurunda değildi galiba. Hizmetçiler, dört dönüyordu çevresinde. Banyo küveti, Carrera mermerindendi, bir havuz büyüklüğündeydi, onun, çekiciliğinden bir şey yitirmemiş bedenini benim bedenimle yanyana yansıtan aynalarla çevrelenmişti. O küvete girerken, hizmetçiler, «Tanrı'ya şükür!» diye haykırıyorlardı coşkuyla, sonra huşu içinde alnını kuruluyorlardı. Victoria, yumuşacık bir sesle, taze üzüm, şeftali, erik istiyordu - iyileşme umudu hiç olmasa da iki - üç saat yatıyordu suda.

Vicky - arasıra Vicky derdik ona - tekerlekli iskemlesiyle gecekonduları dolaşmak isterdi, kendisini görkemli, tekerlekli tahta oturmuş bir Itati Meryemi kimliğiyle selamlayan yoksulları yüreklendirir, onlara sevecenlik dağıtırdı. Durumundan yakınmazdı asla ne bir sövgü ne de kötü bir öngörü çıkardı ağzından. Belki bir kere topu topu: Kendisini hiç kimsenin, hatta benim bile görmediğini sandığı bir anda.

Victoria, iskemlesiyle tek başına geçitlerde dolaşıyormuş. Uzaklardan bir inilti duymuş, yaklaştıkça yükseliyormuş kızılderili iniltileri. Benim bir kediyi kokarca-kapanına attığımı asla öğrenmeyecekti tabii. Derken

acı çığlıkların yükseldiğini sandığı pencereye yaklaştı, birdenbire bir öfke nöbetiyle camı kırdı. Evi ablukaya alan korkunç bir fırtına patlamıştı, yağmur, rüzgar doluyordu odaya. Yatağına tırmanıp onu kucakladım.

«Siyasete atılsaydın, vali seçilirdin,» dedim ona bir gün; saçlarımı fırçalıyordu.

Tarihe geçecek bir olay, işbaşında iki vali... Kasabayı birlikte yöneteceğimize göre...

Sordu bana. «Geceleri nereye gidiyorsun: Başına bir şey gelecek diye öyle korkuyorum ki... Tek üzüntüm seninle birlikte gelememem.»

«Geceleri gönül eğlendiriyorum,» dedim. «Yoksa iliklerime kadar nefret ettiğim şu evden, 'La Alborada' cehenneminden bir an önce kaçardım.»

Cipi süren yanaşma atladı yere, Victoria'nın tekerlekli iskemlesini arabaya yükledi. Tarlanın tam ortasında, ırmağın kıyısında birkaç ağaç duruyordu, az ötede de otuz-kırk metre genişliğinde bir tümsek.

«Bak,» dedim Victoria'ya. «Matacoların cesetleri buraya gömülmüş. Gerçi üstlerini otlar bürümüş, toprak kupkuru ama yine de oradalar. Gel de bak.» Toprak yığınına o kadar yaklaşmıştık ki elimizi uzatsak dokunabilecektik. «Burada en az yüz ölü var, belki iki yüz. Çocuklar, gençler, yaşlılar. Bize karşı çıkmaya çalışan herkes böyle cezalandırıldı işte; geceleri onların ruhları içip içip dolanıyor çevremizde. Kasabada kimse bu konuyu açmıyor artık ama olanlar hepsinin aklında.»

Victoria ile, ırmaktan esen rüzgara sarınıp sessizce durduk bir an.

O an, bir kurt düştü içime. Hizmetçiler gövdesini tepeden tırnağa kokulu yağlarla ovduktan sonra, çıplaklığını örten çarşafların altında neler yaşıyordu Victoria acaba?

Tek erkek arkadaşı, Pablo Fuentes'ti. Mercedes kasabasının girişinde annesiyle birlikte oturuyordu Pablo; babası, işçi barakalarında çıkan bir kavga sırasında öldürülmüştü. Pablo, bizim yanımızda büyümüştü, ince, akıllı bir çocuktu, her gün Corrientes'teki Tıp Fakültesine gidiyordu, bitirmek üzereydi okulu. Geçimini sağlamak için bir yandan Santa Lucia eczanesinde iğnecilik yapıyordu, ayrıca kasabamızın tek cankurtaranının — babamın bağışıydı kasabaya — sürücüsüydü. Başka sürücü olmadığından, cankurtaran, Pablo'nun sayılıyordu - ergenlik çağına yeni gelmişti Pablo bizim gözümüzde.

Tek keyfi, büyük bir kentte yaşadığımız izlenimini vermek için, çiftliğin kapısına varır varmaz, cankurtaran düdüğünü öttürmekti, geldiğini hemen anlıyorduk böylelikle. Victoria'nın yüzü ışıyordu birden, tekerlekli iskemlesini kapıya doğru sürmemi istiyor, onu karşılıyordu. Birlikte cankurtarana biniyor, aynı oyuna başlıyorduk yeniden. Ben, kaza geçirmiş biriydim sözümona. «Ölüyorum. Kalbim!» Pablo'yu beni muayeneye zorluyordum. Utana-sıkıla buluzumun yakasını açıyor, oksijen vermek gerekiyor numarasıyla yüzüme maskeyi takıyordu, sonra tarlalara sürüyorduk cankurtaranı delice, cankurtaran düdüğünü öttürerek, kaçak bir at gibi kişniyorduk.

Pablo, uzun boylu, iri yarı, hafif şehla bir delikanlıydı. Çocukken, kilise korosundaydı, Paskalya öncesi Pazar ayinlerinden birinde, Resistencia'dan gelen kuzenlerimle birolup cüppesinin içine kağıt fişek attığımızda, ayrıldı korodan. Törende, kilise sancağını taşıdığı sırada onu küçük düşürmemize katlanamadığını söyledi, ayine katılmasının nedeni, karşılığında bir tabak *fixoada,* pirinç lapası ya da tütün alabilmesiymiş.

Victoria'yı tekerlekli iskemlesiyle gezdirecek daha iyi bir şoför bulamayacağımız fikri Annemden çıktı.

Vicky ile Pablo başka bir dünyayı paylaşıyorlardı. Pablo'nun kendini adadığı işler gün geçtikçe artıyordu,

hele o izci havası yok mu, sinirime dokunuyordu iyice. Bir yangın mı çıktı, hemen itfaiyeci başlığını takıp orada bitiveriyor, yapının boşaltılmasına yardım ediyordu, ısı, gölgede kırk dereceyi aşsa bile.

Bense, belki de onları kışkırtmak amacıyla, köpeklerimizi ya da yeni yavrulamış bir kediyi susuzluktan ölmeye bırakıyordum, geceleri acı acı bağırırlarsa, kasabaya yayılan korkunç öyküler inandırıcılık kazanır diye düşünüyordum.

Pablo ailemize katıldı zamanla, Babam da çiftliğin girişindeki kulübelerden birini armağan etti ona hizmetleri karşılığında. Annesi ölünce, Pablo daha da bağlandı bize, yüzü hep asıktı, yalnız Victoria'nın iskemlesini sürerken, onu avlularda, bahçelerde, çalıların arasında gezdirirken gülüyordu yüzü, tütün tarlalarında piknikler, hava iyice karardıktan sonra eve dönmeler.

Bile isteye hainlik etmek istememiştim, ağzımdan kaçtı:

«Pablo ile aranız nasıl? Seni bir kere bile öpmediğini söylemeyeceksin bana, değil mi?» Bir gizin kapılarını zorladığımı sezdim birden; gözleriyle yakarıyordu bana, ya acımamı istiyordu ya da dilimi tutmamı.

Onları gözetlemeye karar verdim.

Uzun, yağışlı günlerden sonra bir ikindi, Corrientes'ten dönerken, Pablo'nun kulübesinde mola verdim. Pancurların arasından bakınca, krallara özgü sevişme nasıl olurmuş, gördüm, öğrendim, kavradım. İkiz kardeşim —yani ben— evimizdeki perdelere benzeyen kırmızı saten bir perdeyle kaplı bir kürsüde oturuyordu. Tekerlekli iskemlesinde değildi; Pablo, yüce bir tahta oturtmuştu onu. Bir saati aşkın bir süre öpüşlere boğdu Vicky'yi, öpülmedik yerini bırakmadı. Vicky onun çıplak tenini okşuyordu bu arada. Bir cerrah titizliğiyle kardeşimin saçlarını ortadan ayırdı Pablo, dudaklarını

araladı, yüz çizgilerinde uzun uzun gezdirdi ellerini; pikaptan yükselen cızırtılı Vivaldi müziği eşliğinde. Bir kutsama ayinindeymiş gibi seviştiler, ayini bir aziz yönetiyordu sanki.

O ayin, o kenetlenme geceye kadar sürdü; dizlerim belveriyordu, yine de sonuna kadar bekledim, kendimi cezalandırmak için. Yüzümü al basmıştı, oturma odasındaki aynada gördüm kendimi, ama o sevişmeye özgü devinimleri yineleyemiyordum bir türlü.

Belki de o günden sonra kısırlık, yetmezlik, kırgınlık duydum; içime zorbalık ve sıkıntı tohumlarını eken şu toprak parçası kadar yapayalnızdım. Bir daha asla eski-kendim olamadım.

Victoria'ya düşmandım artık. Hıncımı gizleyemiyordum. Daha sık kaçıyordum evden. Victoria yanımızdayken, yoldan çıkmış bir kız olduğumu çıtlatmaya çalışıyordum Babama; ama onun gözü kendinden ve hırsından başka bir şey görmüyordu. Annem, sessizce acı çekiyordu.

Çarşamba perhiziydi: maskeli bir karnaval, çeşit çeşit kılıklar. Victoria'dan, benimle birlikte ikinci barakada verilecek partiye katılmasını istedim. İşçiler köylerine dönme hazırlığındaydılar; Victoria'nın da bulunması gerekiyordu partide: Babam, onu Corrientes Güzeli seçtirmeyi başarmıştı. Ayışığında, tekerlekli iskemlesini ittim içeri, Karnavalın son anlarına yetişmek hevesiyle ikimiz de dantellere, tüllere bürünmüştük.

Aslında, yeterince sarhoş olmaktan başka amaç gütmeyen işçilerin düzenledikleri uyduruk Karnavalın Tören Alayı, kapıda karşıladı bizi. Şeker kamışından kukla - maskeleri, muşambalar, patates çuvalları giymiş, yüzlerini renk renk boyamış erkekler - Kutsal Hafta ayininin acı çeken günahkarlarını andırıyordu. Bazıları be-

yaz çoraplar geçirmişlerdi başlarına, saçma sapan giysileriyle taşkın bir hayalet ordusu; tütün yapraklarını kaynattıkları çaydanlıklara vurup cehennemsi sesler çıkarıyorlardı.

Ben sabahtan başlamıştım içmeye, yanımda getirdiğim konyak şişesi, Victoria'nın iskemlesinin arkalığından sallanıyordu. Onu içmeye zorlamadım; kendi istedi, işçilerle karşılaşacak cesareti bulamıyormuş gibi. Gecenin oldukça geç bir saatiydi, işçilerin hepsi kafayı bulmuştu: Kendime bir eş seçtim hemen, Victoria'yı ötekilerle başbaşa bıraktım.

Bazı kadınlarla çocuklar çarpmıştı gözüme o kalabalıkta: Onlar da erkekler kadar sarhoştular. Tütün desteleri arasında kaç kere soyundum kimbilir; kaç kere, çünkü barakaya dönebilmek için doğru dürüst giyinmem gerekiyordu, oysa duyduğum tutkuyla zamanın döngüsünü tamamlaması dileğim engelliyordu beni.

Ortalığa sessizlik çökünce, o gece beni altına alan son erkeğin yüzüne kırbacımı indirdim; tütün yapraklarının arasında uyuyakalmıştı ben giderken.

Barakaya girdim.

Victoria'yı güçlükle bulabildim, maskelerin, şeker kamışından kuklaların oluşturduğu bir yığının altında yatıyordu çünkü, oraya atmışlardı. Tekerlekli iskemlesi başucundaydı, ölmüştü, bir sürü kişi ırzına geçtikten sonra. Kız kardeşim Victoria bu. Bir an bile duraksamadım. Giysilerini sakladım; ölü gözleriyle ölü dudaklarını bir güzel boyadım; tekerlekli iskemleye oturup ağıt yakmaya başladım, ertesi sabah onlar bizi bulana kadar gözyaşı döktüm; onlar çiftlikteki yanaşmalar, öpücüklerini o günden sonra bir an bile benden esirgemeyen babam ve Pablo Fuentes, benim tekerlekli iskemlemi o sürüyor artık, gözyaşlarımı siliyor, gömütlüğe gidiyoruz birlikte, cankurtaranla dolaşıyoruz. Ben Victoria, bir bedenin bazan başka bir bedende varolabileceğini öğrendim.

ROSARIO CASTELLANOS

Tılsımlı gerçekçilikle siyasal gerçekçilik, Yeni Dünyalı Latin Amerika ülkeleri yazınlarının iki ana akımı sayılır baştanberi. Oysa tılsımlı gerçekliğin ilk örneklerine kıtaya ilk ayak basan sömürgecilerin betimlemelerinde rastlarız. Ortaçağ imgeleriyle beslenmiş bir bakışla anlatırlar toprağı. Siyasal gerçekçilik, yani sömürge düzeninin ve sömürülen kızılderililerin gerçekçi betimlemeleri ise 1552'de verir ilk ürününü, Amerika'da Katolik mezhebini yaymaya çalışan bir Dominiken papazının, Peder Bartolomé de Las Casas'ın yapıtı Hint Adaları'ndaki Kıyımın Çok Kısa Bir Betimlemesi *ile. Rosario Castellanos'ta bu iki eğilimi içiçe görürüz. Özellikle* Karanlığın İşleri *(1962) adlı romanında ve bu öykünün alındığı* Ciudad Real *adlı öykü kitabından.*

Kaplanın Ölümü

Bolomet Kabilesi, aynı kandan gelen ailelerden oluşuyordu. Kabileyi koruyan ruh, *waigel,* kaplandı, gözüpekliklerinden, yiğitliklerinden ötürü bu adı taşımaya hak kazanmışlardı.

Anısı bile silinmiş nice göçten sonra (kıyıdan kaçış, intihar aşılayan denizden kaçış) kabilenin erkekleri, en sonunda Chiapas dağlık yöresine yerleştiler, otlaktan, ormandan, sudan yana zengin bir yöreydi burası. Başarıları, başlarını dikleştirdi, içlerini kibirle, açgözlülükle doldurdu. Arasıra, dağlardan inerek komşu kabilelerin mallarını yağmalıyorlardı artık.

Caxlaneler diye anılan beyaz adamlar gelince, savaşçı, ateşli Bolometler onlarla öylesine kıran kırana bir savaşa giriştiler ki, istilacıların silahları karşısında paramparça oldular. Onlara yenilgiden de ağır gelen, ilk kere duydukları yoğun yenilgi acısından doğan şaşkınlıktı. Mallarına el konulmuştu, zindanlara atılmış, köleliğe zorlanmışlardı. Kaçmayı başaranlar (yeni tanıdıkları yoksulluğun itici gücüyle düşmanlarının gazabından kurtulabiliyorlardı) tepelerin eteklerine sığındılar. Orada durup geriye bakıyor, başlarına gelen belanın sonuçlarını düşünüyor, geçmişteki görkemli günlerin gitgide solduğu, tarihin bir daha kimsenin canlandıramayacağı bir kor yığınına döndüğü noktada, renksiz, uslu bir yaşam sürdürüyorlardı.

Arasıra, birkaç cesur adamın komşu yerleşim merkezlerine gittikleri, şans denedikleri görülüyordu; arasıra, çevredeki tapınaklara da uğruyor, Tanrısal Güçlere, *waigel*'lerine, Şamanın, çalılıktan böğürtüsünü duyduğu yaralı kaplana işkence etmekten vazgeçmeleri için dua ediyorlardı. Bolometler, zengin sunularda bulunmaktan kaçınmıyorlardı ama duaları karşılıksız kalıyordu. Kaplan, daha nice yara alacaktı.

*Caxlane*lerin açgözünü, ne bilek gücü durdurabilir ne armağanlar yatıştırabilir. Su uyur, o uyumaz. Beyaz adamın içinde, onun çocuklarının, torunlarının içinde tetikte durur hep. *Caxlane*ler, uyku nedir bilmeksizin, atlarının nallarıyla toprağı ezip geçerek, çevrelerini atmacalar gibi süzerek, kamçılarını öfkeyle şaklatarak yol alırlar.

Bolometler, yaklaşan tehlikenin farkındaydılar, ama eskiden yaptıkları gibi silaha sarılma gözüpekliğini göstermediler. Korkudan titreyerek biraraya toplandılar, biraz sonra bağışlamaz, katı bir mahkemenin karşısına çıkacakmışçasına nasıl bir yol izleyeceklerini kararlaştırmaya çalıştılar. Kendilerini savunmayacaklardı: Zaten nasıl savunabilirlerdi ki? Savaşma sanatını unutmuşlardı, tartışma sanatınıysa öğrenmemişlerdi da-

ha. Küçük düşeceklerdi. Beyaz adamın yüreği, onların vakarıyla yumuşayacak cinsten değildi ki. Acıma duygusu, bir yüzbaşının miğferinde görkemli bir sorguçtur da, bir memurun dosyalarına sinen tozu süpüremez asla.

«Bu sözlü beyanda, gerçekler bütünüyle açığa çıkmaktadır. Bu gerçeklere göre bölge, ekime elverişli yamaçları, yakacak ve kereste olarak kullanılacak çam ormanları, değirmenleri döndürmeye elverişli ırmaklarıyla, Don Diego Mijangos y Orantes'in mülküdür. Kendisi, fatih Don Diego Mijangos'un ve oğulları, saygın köle tüccarları Mijangos'ların soyundan geldiğini kanıtlamıştır. Bu yüzden sizler, Sebastian Gomez Escopeta, Lorenzo Perez Diezmo ve sen Juan Sominguez Ventana ya da adın her neyse, burada istenmeyen kişiler ilan edilmiş bulunmaktasınız, işgal yoluyla toprak elde etmek, ağır bir suçtur. Hemen gidin buradan serseriler sizi. Derhal.»

Yüzyıllar süren boynu eğiklik, ırkın sivri özelliklerini törpülemişti. Ses çıkarmadan gözlerini yere indirdiler; uysal uysal dönüp kaçmaya hazırlandılar. Önden kadınlar gidiyordu, kucaklarında çocukları, yanlarına aldıkları kapkacakla. Daha yaşlılar, ağır ağır yürüyorlardı. En arkadan, kafileyi korumakla yükümlü genç erkekler geliyordu.

Zor günlerdi, varılacak hiçbir yer yoktu görünürde. Bazı köylerin taşı-toprağı düşmancaydı, bazılarına yerleşmek için toprak sahipleriyle savaşmak gerekiyordu. Doğru dürüst donanım, yeterli erzak yoktu. Açlığın daha beter diş geçirdiği üç-beş kişi, geceleri gözlerini karartıp mısır tarlalarına koşuyor, karanlığa sığınıp olgun mısır taneleri, yenilebilecek yapraklar topluyorlardı. Gelgelelim köpekler havlıyor, kokularını aldıkları yabancılara rahat vermiyorlardı. Bekçiler, palalarını savurarak, bağırıp çağırarak öyle bir üşüşüyorlardı ki anında, zavallı hırsızlara tası tarağı toplayıp kaçmak düşüyordu. Yine de yılmıyorlardı, açlık-

tan ölseler de, sürekli gizlenerek, saç-sakal birbirine karışmış, giysiler paramparça olsa da.

Sert iklim, korunmasız kabileyi kırdı geçirdi. Soğuk hava, öldürücü soluğunu üfledi yüzlerine, beyazımsı, kalın pus kefenini üstlerine geçirdi. Önce çocuklar, neden öldüklerini kavrayamadan, küçücük yumrukları son ışık kırıntısını yakalamışçasına kenetlenmiş. Sonra ihtiyarlar, sönmüş ateşin başına doluşup, bir kere bile inlemeden. Kadınlar, son bir alçakgönüllülük gösterisiyle gözden uzak bir yerde ölüyorlardı, eski mutlu günlerde doğum yaparken yaptıkları gibi, gizlilikte.

Bunlar, kılıç artıklarıydı ve yeni yurtlarını asla göremeyeceklerdi. Sonunda, yüksek bir düzlükte, beyaz adamın soğuk soluğunu yaracak yükseklikte bir düzlükte konakladılar, düşman rüzgarların kasıp kavurduğu, ayrıkotlarıyla sarmaşıkların bile yaşamaya gönül indirmediği bir toprak parçasıydı, derin çatlaklardan yeryüzünün barsakları görünüyordu. Acı su, ta ötelerdeydi.

İçlerinden birkaçı, gebe koyun çalıp gizlice besledi. Kadınlar, tüyleri kırpmak için gereçler hazırladılar, beklemeye başladılar. İçlerinden birkaçı, inatçı, gözü doymaz toprağı sürdü. Geri kalanlar, kıyıda-köşede gördükleri tapınaklarda Tanrının yardımını istemek üzere uzun yolculuklara çıktı.

Gelgelelim zaman kötüydü, açlık kol geziyordu, kemikli eliyle tıklatıyordu bir bir dolaştığı evlerin kapısını.

Erkekler, kendi aralarında toplandıktan sonra, yola çıkmaya karar verdiler. Kadınlar, onların ellerine boş bir sepet tutuşturmamak adına son lokmalarından da vazgeçtiler. Kavşaklarda vedalaştılar.

Böyle sürdü. Bolometler geceleri bile dinlenmediler. Meşaleleri, tepelerin karanlığında kıvrıla büküle ışıklı yollar açtı.

Ciudad Real'de insanlar, esintilerine ya da gereksinimlerine göre yaşamıyorlar artık. Beyaz adamların,

*caxlane*lerin kurduğu bu kentin tasarımında zeka başı çekiyordu. Sokaklar, geometrik çizgilerle kesişir. Evler tek-tip, aynı yükseklikte, aynı üsluptadır. Birkaçının cephesinde, hanedan arması göze çarpar; ev sahipleri, ünlü savaşçıların - ilk sömürgeci fatihlerin soyundandırlar çünkü ve ataların kahramanlıkları bazı soyadlarında yankılanır: Marin, De la Tovilla, Mazariegos.

Yüzyıllar süren sömürgecilik döneminde ve bağımsızlığın ilanını izleyen on yıllarda, Ciudad Real, hükümetin taşradaki merkeziydi. Ticaret alanında sivrilmiş bir bölge olmakla övünürdü, ülke kültürüne ağırlığını koyuyordu. Ama ilerki yıllarda kala kala tek önemi kaldı: Piskoposluk bölgesiydi.

O günlerde, kentin görkemi, geçmişte kalmıştı. Bir çürüme görülüyordu her yerde. Yürekten ve gönülden yoksun kişiler, geçmiş özlemiyle kavrularak siyasal erki boşverdiler, ticaretin dizginlerini koyverdiler, entellektüel girişimlerin defterini dürdüler. Sessizce düşmanlık besleyen kızılderili kabilelerinin ablukaya aldığı Ciudad Real, tek-yanlı bir ilişki götürdü onlarla. Sistemli bir biçimde yürütülen yağmacılık, arasıra kanlı ayaklanmalara yolaçan gecikmiş homurtulardan başka tepki almadı. Ve her keresinde Ciudad Real'ın bu olayların tek başına üstesinden gelme yetisi azaldı sanki. Komşuları - Comitan, Tuxtla, Chiapo de Corzo koştular yardımına. Varsıllık, ün, yetke zamanla onların eline geçti. Ciudad Real, küstah ve kof bir kabuk, yalnızca kızılderili ruhunu, inatla korkuya tutunan kızılderili ruhunu korkutan bir korkuluk olmaktan öteye gidemedi.

Bolometler, kentin sokaklarından geçerken, bu tüyler ürpertici sefalet karşısında yüzlerini buruşturan, ona olabildiğince değmemeye çalışan kentlilerle karşılaştılar.

Gördüklerini merakla, pek bir şey anlayamadan, kolay kolay pes etmeden kavramaya çalıştılar. *Caxlane*lerin tapınaklarının dev duvarları dört yandan bastırıyordu, sanki bu ağırlığı onlar omuzlarında taşımak zo-

rundaydılar. Cephe süslemelerinin inceliği - demir parmaklıklar, ince ince yontulmuş taşlar, Bolometlerde yakıp-yıkma isteği uyandırdı. Karşılarına birdenbire çıkan bu ne idüğü belirsiz şeylere bakıp bakıp gülüyorlardı: Yelpazeler, porselenler, dantel giysiler. Bir fotoğrafçının vitrinindeki fotoğrafları görünce kendilerinden geçtiler: Kırık bir sütuna yaslanmış, düşüncelere dalmış hüzünlü bir kadın, ötedeki ufukta batan güneş de onun kadar hüzünlü.

Ya insanlar? Acaba Bolometler insanları nasıl görüyorlardı? Kanlı-canlı, atak bir ırkın kalıntısı bu kısa boylu, şişman, kırmızı-yanaklı adamların bayağılığını kavrayacak durumda değildiler. Geçmişte soylarını yerlebir eden şimşekten başka bir şey yoktu gözlerinde. Ve bütün bu çirkinlik ve yozlukta bile savaştan yenik çıkanları tutsak alan kof-inanç, gücü tartışılmaz *caxlan* tanrısının gizemli belirtgesini bulabiliyordu.

Ciudad Real kadınları, *coleta*lar, ürkek serçe adımlarıyla yürüyorlardı sokaklarda; gözlerini kaçırarak, yanakları sert rüzgardan al-al. Sessizlik ve yası sürüklüyorlardı peşlerisıra. Konuştukları zaman; küçük çocuklara ninni söyleyen, hastaları avutan, ölenlere güç veren o yosunumsu-sesle konuşuyorlardı. Sokaktan geçen erkekleri, cam arkasından gözleyenlerin sesiyle.

Pazar yeri, kargaşasıyla çekti yabancıları. Bolluk, taht kurmuştu buraya. Ambarları altınıyla tepeleme dolduran buğday buradaydı; kocaman çengellerden sarkan kesilmiş kasaplık hayvanlar. Olgun, tatlı meyveler: İncecik kabuklarıyla her dem taze şeftaliler, dipdiri muzlar; arasıra bıçak ağzı gibi kokan elmalar. Ta uzaktan gelen kahve kokusu. Uzak kabilelerin adlarıyla vaftiz edilmiş şatafatlı şekerlemeler, reçeller: *Tartaritas, africanas*. Ve Tanrının her sabah insanlara bağışladığı ekmek.

Bolometlerin gördükleri bunlardı, açgözlülükle hiç ilişkisi olmayan, açgözlülük kıpırtılarını bile silip sü-

püren bir şaşkınlıkla gözlediler çevrelerini. Dinsel bir coşkuyla.

Pazar yerinin güvenliğinden sorumlu polis memuru, tezgahların arasında boş boş dolaşıyor, türküler mırıldanıyor, arasıra sinekleri kovuyordu. Ama bu hırpani kalabalığı görünce - onları hep tek başlarına görmeye alışmıştı, topluluk halinde değil böyle, üstelik bir de önderleri var - hemen kuşkulandı. Copuna sıkı sıkı yapıştı, biri bir şey çalmaya kalkışırsa ya da kendisinin okumadığı ama varlığına inandığı o anlamı bulanık yasa-maddesini çiğnemeye kalkışırsa, yani kamuoyunu tedirgin edecek bir eylemde bulunursa, copunu kullanmaya hazırdı. Gelgelelim Bolometlerin öyle bir niyeti yok gibi görünüyordu. Pazar yerinden çıkmışlardı, La Merced Kilisesinde, sıralar arasında boş bir alan arıyorlardı. Yere çöküp erzaklarını çıkardılar, sessiz sessiz yemeye başladılar. Polis memuru uzaktan gözlüyordu onları, küçümseme hakkını elinde tuttuğundan, pek hoşnuttu bu durumdan.

Bolometlerin çevresinde bir süredir dolanan bir bey, sonunda onlarla konuşmaya karar verdi. Şişman, dazlaktı, yapay bir neşeyle doluydu, kendi dillerinde seslendi onlara:

«Demek buralara geldiniz. İş mi arıyorsunuz yoksa?»

Bolometler, büyük bir korkuya kapılıp gözgöze geldiler. Herkes bu soruyu yanıtlama sorumluluğunu başkasının omuzuna yüklemek istiyordu. En sonunda, içlerinde en saygın görünenleri — hem yaşından ötürü hem de bir zamanlar Ciudad Real'de bulunduğu için ona büyük saygı duyuyorlardı — şöyle bir soru sordu:

«Bize iş bulabilir misiniz? 'Alımcı' mısınız siz?»

«Üstüne bastın, dostum. Dürüst, namuslu biri olarak tanınırım bu çevrede. Adım, Juvancio Ortiz.»

«Evet evet, Don Juvencio.»

İhtiyar, söylenen adı bildiğinden değil, kibarlık göstermek istediğinden vermişti bu yanıtı. Suskunluk, bir leke gibi yayıldı aralarında. Don Juvencio, parmakla-

rıyla göbeğine pat pat vuruyordu; yeleğinin alt düğmesine, saat köstekinin sarkması gereken bölgeye. Hâlâ bir saat köstegi alamadığını anımsayınca, doludizgin girdi konuşmaya:

«Peki öyleyse. Anlaştık, değil mi?»

Ama kızılderililer, işi bağlamakta acele etmiyorlardı. Tuzağa düşmek için telaş etmek ille de gerekmez. «Topraklarımızı bırakıp buralara geldik. Topraklarımız bereketsiz. Ürün alamıyoruz.»

«Ben de bunu diyorum ya. Yazıhaneme gidip ayrıntıları konuşalım en iyisi.

Don Juvencio, kızılderililerin arkasından geleceklerinden yüzde yüz emin, yürümeye başladı. Onun öz güveniyle gözleri bağlanmışçasına, gittiler ardından.

Don Juvencio'nun şişinerek «yazıhane» dediği yer, pazar yerinin yan sokaklarından birinde, kirli bir odaydı. Eşya olarak yalnızca iki tahta masa vardı odada — tahtanın kıymıkları, Don Juvencio ile ortağının tek takım elbiselerinin kol yenlerini aşındırmıştı — dosyalarla dolu bir raf, bacakları sallanan iki iskemle. Bu iskemlelerden birine, iğreti ilişmiş bir kuş gibi, Don Juvencio'nun ortağı tünemişti. Konukları görünce gagasını açtı:

«Bize iyi haberlerin var galiba, Don Juvencio?»

«Elimden geleni yaptım, dostum. Göz açtırmıyorlar ki. Benim elime su dökemeyecek rakip 'alımcılar' - Ciudad Hukuk Fakültesinde yapmıştım avukatlık stajımı biliyorsun — çok daha deneyimsiz oldukları halde müşterilerimizi çalıyorlar.»

«Onların yöntemleri başka. Sözgelimi sen içkinin nimetlerinden yararlanmıyorsun. Sarhoş bir kızılderili, ne yaptığını ya da neye evet dediğini bilmez. Ama içkiyi esirgedin mi...»

«Hiç de değil. Ama bu zavallıların sarhoşluğundan yararlanmak, Don Manuel Orpeza hazretlerinin dediği gibi, onursuz bir davranış olurdu.»

Don Juvencio'nun ortağı, hınzır bir gülümsemeyle dişlerini gösterdi.

«Servetimizi senin ahlak ilkelerine borçluyuz demek. Bu dünyada her şeyin yoksunluğunu çekebiliriz ama iyi ki bol bol kızılderili var, diyen sen değil miydin. Göreceğiz bakalım. İşlerini yürüttüğümüz çiftlikler, lar.»

«Akıllı insanlar, fikirlerini sık sık değiştirirler, ortak. Bir zamanlar da şey derdim... Her neyse, yakınacak bir şey yok ortada. İşte buradalar nasılsa.»

Don Juvencio, oyunlarını sergileyen bir gözbağcı tavrıyla geniş bir halka çizdi koluyla. Ortağının hayranlığını kazanamadı yine de.

«Bunlar mı?»

Don Juvencio, ses tonunu değiştirme gereğini duydu.

«Bunlar ha! Benimle böyle konuşmaya kalkışma. Nesi varmış bunların?»

Don Juvencio'nun ortağı, omuz silkti.

«Akbabalar zaten bunların tepelerinde, olan o. Deniz iklimine dayanamazlar. Sen de seçmeciliğinle övünürken, kalkmış...»

Don Juvencio, ortağının yanına sokuldu, şakadan öfkelenmiş gibi parmağını onun yüzüne doğru salladı.

«Boşuna uğursuz demiyorlar sana! Başkasının işine burnunu sokma diye bir özdeyiş vardır, unutma. Bu kızılderililerin iklime ayak uydurup uydurmamaları bizden mi soruluyor? Bizden beklenen, onları sağ salim çiftliğe götürmek. Gerisi bizi ilgilendirmez.»

Tartışmayı uzatmamak için raftan bir dizi dosya aldı. Dosyaları ortağına verdikten sonra Bolometlere buyurdu:

«Hadi, sıraya dizilin bakalım. Tek sıra halinde, bu beyefendinin masasına gidin, soracağı soruları yanıtlayın. Sakın yalan söylemeyin, kendisi büyücüdür, canı-

nızı fena yakar. O siperliği neden takıyor sanıyorsunuz? Bakışları sizi yakmasın diye.»

Bolometler, gitgide ezilerek dinlediler söylenenleri. Asıl adlarını saklamakta nasıl direneceklerdi?

Durup düşündüler. Ama bir yararı yoktu, biliyorlardı.

Ve Bolometler, yaralı kaplanlarının, *waigel*'in adını, mürekkep lekesiyle kaplı bu ellerin buyruğuna vermiş oldular.

«Pablo Gomez Bolom.»

«Daniel Hernandez Bolom.»

«Jose Dominguez Bolom.»

Don Juvencio'nun ortağı, boşu boşuna ikircikleniyor, kızılderilileri soru yağmuruna tutuyordu. Her zamanki gibi, onların kendisiyle alay ettiklerini sanıyordu. Günün birinde, daha borçlarını ödemeden çalıştıkları tarlaları bırakıp kaçtıklarında, kimse izlerini bulamayacaktı, ne dedikleri köy vardı haritada ne de adları doğruydu.

Ama yeter, bu kadar yeter! Don Juvencio'nun ortağı öfkeden deliye dönerek yumruğunu masaya indirdi. Kızılderili dilini tartışmayı götürecek kadar iyi bilmiyordu. Homurdanarak sustu:

«Bolom'muş! Bolom'u gösteririm size ben! Öteki! Sıradaki gelsin.»

İş biter bitmez, Don Juvencio'ya sonucu bildirdi:

«Kırk kişi. Hangi çiftliğe göndereceğiz onları?»

«Don Federico Werner'a göndereceğiz hepsini, bir çırpıda çıkacak. Başı en darda olan o. 'El Suspiro Kahve Çiftliği,' diye yazacaksın. Tapachuela'da.»

Yeşil siperliği gözlerinden çekmeden söyleneni yazarken yine de üstelemekten geri kalmadı ortak:

«Kırk kişi yetmez.»

«Yetmez mi? Bir tek çiftlikte kahve toplamaya mı? Daha iyisi can sağlığı. Nesi yetmez?»

«Hepsi varmayacak ki çiftliğe. Yolculuğa dayanamayacaklar.»

Don Juvencio'nun ortağı, haklı çıkmaktan hoşnut, sayfayı çevirdi.

Aldıkları peşin parayla, Bolometler yola çıktılar. Kısa bir süre sonra, çorak tepeleri arkalarında bıraktılar, çaresizliklerini kemiren hüzünlü, kum yüklü bir rüzgar sardı her yanlarını. Hoş bir şeylerin kokusunu alıyorlardı bu rüzgarda. Bilinmedik bir avın peşinde koşan tazılar kadar tedirgindiler.

Birdenbire inen yükselti, kulak zarlarını çatlattı. Acı çekiyorlardı, kulakları kanıyordu. Denize ulaştıklarında, denizin korkunç öfkesinin de suskun olduğunu düşündüler Bolometler.

Onları asla terk etmeyen tek varlık, pençesinde tutmaya alıştığı bu gövdeleri bırakmaya yanaşmayan soğuktu. Her gün, aynı saatte, tropikler güneşi boz taşlara vursa da, o soğuk, iğrenç bir yılan gibi çözülüyor, boğumlarını açıyor, Bolometlerin gövdelerinin üstünde kayıyor, çene kemiklerini, kollarını-bacaklarını sapır sapır titretiyordu. İşte o zaman Bolometler, güçlerinin tükendiğini duyuyor, büzüşüyorlardı, sanki soğuk, yollarını gözleyen tabuta daha rahat sığmaları için gösteriyordu bu çabayı.

O uzun yolculuğa dayananlar, bir daha asla dönemediler. Borçları her geçen gün biraz daha artıyor, demir bir kafes örüyordu çevrelerine, efendilerine bu zincirle bağlıydılar. Kulak zarlarında, kadınlarının onları çağıran sesleri, açlıktan ölen çocuklarının sesleri gittikçe daha hafif yankılanıyordu.

Tepelerde dolaşan kaplandan haber alan olmadı bir daha.

"Bu seçkedeki öykülerde, Latin Amerikalı bir kadın olarak, duygularımın ve düşüncelerimin yansılarını buldum. Değişik Latin Amerika ülkelerinin kadın yazarları; hepimizin korkularını, umutlarını, ortak geleneksel törenlerimizi, gizlerimizi ve başkaldırılarımızı, aşkımızı ve burukluğumuzu dile getiriyorlar. Yaşamaya mahkum oldukları bu 'maşo' dünyada cinselliğin, erkin, yükselme hırsının, adaletsizliğin örtülü kalmış anlamını yorumlamaya çalışan kadın-sesleri.
Bu seçke, Latin Amerikalı kadın yazarların dünyaya özel bir gözle baktıklarını ve görüşlerini kendilerine özgü kişisel, uysal, öfkeli, fantastik, alaycı, şiirsel bir dille dışa vurabildiklerini kanıtlıyor.
Yaşadıkları her tür zorbalığı açıkça anlatarak, doğumlarından başlayarak uymaya zorlandıkları temel kuralı çiğniyorlar:
Suskunluk kuralını.
Susmayı kabul etmiyorlar; boyun eğmiyorlar; teslim olmuyorlar; seslerini yükseltmekten kaçınmıyorlar.
Bu öyküler gözyaşlarıyla, kanla ve öpücükle yazılmış.

Isabel Allende